แนวคิดเรื่องรัฐชาติในวรรณกรรมของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ

นางสาวปิยะวรรณ ทรัพย์สำรวม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2554
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย
The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository(CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

THE CONCEPT OF THE NATION STATE IN AKUTAGAWA RYUUNOSUKE'S LITERARY WORKS

Miss Piyawan Sapsamroum

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts Program in Japanese Language

Department of Eastern Languages

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2011

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	แนวคิดเรื่องรัฐชาติในวรรณกรรมของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ
โดย	นางสาว ปิยะวรรณ ทรัพย์สำรวม
สาขาวิชา	ภาษาญี่ปุ่น
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ มณฑา พิมพ์ทอง

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

…….. คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพจน์ อัศววิรุฬหการ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

……ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เดือนเต็ม กฤษดาธานนท์)

……... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ มณฑา พิมพ์ทอง)

……กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กัลยาณี สีตสุวรรณ)

ปิยะวรรณ ทรัพย์สำรวม : แนวคิดเรื่องรัฐชาติในวรรณกรรมของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ (THE CONCEPT OF THE NATION STATE IN AGUTAGAWA RYUUNOSUKE' S LITERARY WORKS) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รศ. มณฑา พิมพ์ทอง, 124 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องรัฐชาติในวรรณกรรมของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ และวิเคราะห์ทัศนะของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ ต่อแนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ปรากฏในวรรณกรรม ในการศึกษาแนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ปรากฏในวรรณกรรมของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะนี้ ผู้วิจัยใช้ผลงานทั้งหมด 11 เรื่อง ได้แก่ “ทะอิกะอิโสะกุ” “เม็นสุระโสะอิริ” “โทฌิฌุน” “อะงุนิโนะคะมิ” “เซ็นนิน” “คะอิยงโนะอตโตะคะระ” “ฟุฌิงินะฌิมะ” “อุมะโนะอะฌิ” “อันชูมนโด” “คัปปะ” และ “เนียวเซ็น” เพื่อศึกษาลักษณะของการสร้างตัวละคร ฉาก และแก่นเรื่องที่ปรากฏในเนื้อเรื่องโดยเชื่อมโยงกับปัจจัยที่สำคัญของแนวคิดเรื่องรัฐชาติได้แก่ พลเมือง พรมแดน และอำนาจอธิปไตย รวมถึงวิเคราะห์ทัศนะของอะกุตะงะวะต่อแนวคิดเรื่องรัฐชาติที่สอดแทรกเอาไว้ในผลงานดังกล่าว

จากการศึกษาพบว่าผลงานของอะกุตะงะวะในขอบเขตที่ศึกษาสะท้อนแนวคิดเรื่องรัฐชาติซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของตะวันตก และมีรากฐานมาจากการปฏิรูปประเทศเข้าสู่สมัยใหม่ อิทธิพลดังกล่าวสะท้อนอยู่ในลักษณะการสร้างตัวละคร ฉาก และแก่นเรื่องในผลงานเรื่อง “ทะอิกะอิโสะกุ” “เม็นสุระโสะอิริ” “โทฌิฌุน” “อะงุนิโนะคะมิ” “คะอิยงโนะอตโตะคะระ” “ฟุฌิงินะฌิมะ” “อุมะโนะอะฌิ” “อันชูมนโด” และ “คัปปะ” นอกจากนี้ การเปรียบเทียบลักษณะของผลงานเรื่อง “โทฌิฌุน” “เซ็นนิน” และ “เนียวเซ็น” ซึ่งเป็นผลงานที่ไม่ได้เน้นประเด็นเรื่องรัฐชาติ ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าทัศนะคติที่อะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะมีต่อแนวคิดเรื่องรัฐชาตินั้น เป็นทัศนคติในเชิงไม่เห็นด้วยกับแนวคิดเรื่องรัฐชาติแบบตะวันตกทั้งหมด โดยได้แฝงน้ำเสียงเสียดสี รวมถึงตั้งคำถามต่อแนวคิดดังกล่าวไว้ในผลงานอย่างต่อเนื่อง

ภาควิชา ภาษาตะวันออก ลายมือนิสิต .....

สาขาวิชา ภาษาญี่ปุ่น ลายมือชื่ออ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก .....

ปีการศึกษา 2554 .....

5180163222 : MAJOR JAPANESE LANGUAGE
KEYWORDS : AKUTAGAWA RYUUNOSUKE/ NATION STATE/ KAPPA

PIYAWAN SAPSAMROUM : THE CONCEPT OF THE NATION STATE IN AKUTAGAWA RYUUNOSUKE'S LITERARY WORKS. ADVISOR : ASSOC. PROF. MONTHA PIMTHONG, 124 pp.

The objective of this thesis is to study the concept of the Nation State in Akutagawa Ryuunosuke's literary works; "Taikaizoku" "MENSURA ZOILI" "Toshishun" "Aguninokami" "Sennin" "Daiyonnoottokara" "Fushiginashima" "Umanoashi" "Anchuumondou" "Kappa" and "Nyosen"; and to analyze his views toward the concept of the Nation State. The concept of The Nation State will be studied toward details on characters scenes and themes of stories and compared with 3 main factors of the Nation State which are citizen, territory and sovereignty.

The results of study show that "Taikaizoku" "MENSURA ZOILI" "Toshishun" "Aguninokami" "Daiyonnoottokara" "Fushiginashima" "Umanoashi" "Anchuumondou" and "kappa" were influenced in many respects in the concept of the Nation State which effected by restoration in European or Western countries. Beside, "Toshishun" "Sennin" and "Nyonen" which do not show the details about the concept of the Nation State clearly, reflect the writer's negative view on the Nation State by using irony setting and continuously raise many problems in his works.

Department : Eastern Language Student's Signature .....
Field of Study : Japanese
Academic Year : 2011 .

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์อันดียิ่งจากรองศาสตราจารย์ มณฑา พิมพ์ทอง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ที่กรุณาเอาใจใส่และสละเวลาอันมีค่าในการตรวจแก้ไขข้อบกพร่อง ตลอดจนเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยตลอดช่วงเวลาที่ทำวิทยานิพนธ์

ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยาณี สีตสุวรรณ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เดือนเต็ม กฤษดาธานนท์ ที่ได้สละเวลาอันมีค่ามาเป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล อาจารย์น้ำทิพย์ เมธเศรษฐ อาจารย์ ดร. อิวะอิ ฌิเงะกิ (Iwai Shigeki: 岩井茂樹) และคณาจารย์ทุกท่านในหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น คณะอักษรศาสตร์ที่ได้ให้ความรู้ คำแนะนำความช่วยเหลือต่างๆแก่ผู้วิจัยตลอดระยะเวลาที่ศึกษา รวมถึงคณาจารย์ทุกท่านในหลักสูตรปริญญาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่นที่จุดประกายให้ผู้วิจัยมีความสนใจในวรรณคดีญี่ปุ่น

ขอขอบพระคุณเจแปน ฟาวน์เดชั่น กรุงเทพฯ และเจแปน ฟาวน์เดชั่น สำนักงานใหญ่ประจำกรุงโตเกียวที่สนับสนุนทุนการศึกษา และเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูล ณ ประเทศญี่ปุ่นภายใต้โครงการ JENESYS Graduate Student Program เป็นเวลา 6 สัปดาห์ และขอบคุณผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ช่วยชี้แนะและอำนวยความสะดวกให้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ท้ายที่สุด ขอขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ สมาชิกในครอบครัวและเพื่อนๆทุกคนของผู้วิจัยที่คอยเป็นกำลังใจและให้การสนับสนุนในทุกๆด้านเสมอมา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์อย่างดียิ่งและกำลังใจจากทุกท่าน ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง และขอกราบขอบพระคุณมา ณ ที่นี้

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย…… ง

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ……...… จ

กิตติกรรมประกาศ……...…. ฉ

สารบัญ……...…… ช

สารบัญตาราง……...…… บ

สารบัญแผนภาพ……...……... ป

บทที่ 1 บทนำ……...……...…… 1

1.ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา……...……. 1

2. วัตถุประสงค์…… 3

3. สมมุติฐาน…… 4

4. ขอบเขตการวิจัย……...… 4

4.1 วรรณกรรมที่ใช้ในการศึกษา…… 4

4.2 ความสัมพันธ์และประเด็นสำคัญ

ในวรรณกรรมที่นำมาใช้วิจัยทั้ง 11 เรื่อง…….. 5

4.3 ตารางแสดงขอบเขตการวิจัย:

ผลงานที่ใช้อ้างอิงและประเด็นในการวิเคราะห์…… 7

5. วิธีดำเนินการวิจัย……. 7

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ…….. 8

7. ข้อตกลงเบื้องต้น……..……. 8

7.1 การถอดเสียงอักษรภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย…… 8

7.2 การถอดเสียงอักษรภาษาต่างประเทศภาษาอื่นๆเป็นภาษาไทย……. 10

8. ภูมิหลังงานวิจัยและปริทัศน์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง……. 10

8.1 ปริทัศน์แนวคิดเรื่อง “รัฐชาติ” โดยสังเขป…… 10

8.1.1 ภูมิหลังและคำนิยาม……. 10

8.1.2 ข้อโต้เถียงเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องรัฐชาติ……. 13

8.2 ภูมิหลังงานวิจัยเกี่ยวกับผลงานของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ……. 14

8.2.1 การแบ่งประเภทผลงานตามช่วงเวลาที่นำเสนอผลงาน…… 15

หน้า

8.2.2 การแบ่งประเภทผลงานตามลักษณะเนื้อหา……..…… 16
บทที่ 2 ชีวประวัติของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ……...……...…. 20
1. ชีวประวัติ……..……...…. 20
1.1 วัยเยาว์……..…… 20
1.2 วัยรุ่น……..……..…… 22
1.3 ชีวิตในรั้วมหาวิทยาลัย...……..…..……...…… 22
1.4 อาชีพนักเขียน……..……...…… 23
1.5 ชีวิตครอบครัว……...……..……. 23
1.6 ประสบการณ์ในประเทศจีน …… 24
1.7 บั้นปลายชีวิต……..…..…… 24
2. ภูมิหลังของผลงานในขอบเขตงานวิจัย…….……...…. 25
2.1 เรื่อง “ทะอิกะอิโสะกุ”……..…… 25
2.2 เรื่อง “เม็นสุระโสะอิริ”……...……... 26
2.3 เรื่อง “โทฌิณุน”…… 26
2.4 เรื่อง “อะงุนิโนะคะมิ”……..……. 28
2.5 เรื่อง “เซ็นนิน”…….. 29
2.6 เรื่อง “คะอิยงโนะอตโตะคะระระ”…….……..……. 30
2.7 เรื่อง “ฟุฌิงินะฌิมะ”……..…… 30
2.8 เรื่อง “อุมะโนะอะฌิ”……...….. 31
2.9 เรื่อง “อันชูมนโด”……...……. 32
2.10 เรื่อง “คัปปะ”……...…… 33
2.11 เรื่อง “เนียวเซ็น” ……...……. 37
บทที่ 3 แนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ปรากฏในตัวละคร: บทวิเคราะห์ปัจจัยเรื่องพลเมือง. 39
1. อัตลักษณ์ของตัวละคร……...…. 39
1.1 การใช้เชื้อชาติกำหนดอัตลักษณ์ของตัวละคร……..… 41
1.2 การใช้ภาษาของตัวละคร…… 46
1.3 การเปลี่ยนสัญชาติ……...…. 49
1.4 อัตลักษณ์และความแตกต่างระหว่างสายพันธุ์…… 51

หน้า

2. พฤติกรรมของตัวละคร……..… 54

3. วิเคราะห์ลักษณะการใช้คำเรียกสมาชิกในสังคม (ญี่ปุ่น) ……...…… 62

3.1 จูมิน……..…..… 63

3.2 เคียวมิน……...… 64

3.3 โคะกุมิน……...……..…… 64

3.4 จินมิน……..…..… 65

3.5 นิฮนจิน……...… 65

3.6 ชาวต่างชาติ……..…..… 66

4. บทสรุป……...… 66

บทที่4 แนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ปรากฏในฉาก: บทวิเคราะห์ปัจจัยเรื่องพรมแดน……...… 68

1. การกำหนดรัฐชาติให้กับฉากของเรื่อง……..…..… 69

2. การกำหนดพื้นที่เฉพาะที่มีพรมแดนแน่นอน……...…..… 74

3. การสร้างรัฐชาติ ขึ้นใหม่ภายในผลงาน……..… 76

4. บทสรุป……...… 81

บทที่ 5 แนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ปรากฏในแก่นเรื่อง: บทวิเคราะห์ปัจจัยเรื่องอำนาจอธิปไตย.... 82

1. การกำหนดโครงสร้างอธิปไตย……..…… 83

1.1 การออกกฎเกณฑ์และกฎหมายเพื่อประโยชน์ของพลเมืองกลุ่มใหญ่..... 83

1.2 บทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐ……...……..…… 87

2. การกำหนดโครงสร้างพื้นฐานในสังคม……...……...… 94

2.1 ระบบการศึกษา……..……..……...… 94

2.2 สถาบันศาสนา……..…..… 95

3. การปกป้องอำนาจอธิปไตย……...……...… 97

หน้า

4. บทสรุป……...…… 98

บทที่ 6 วิเคราะห์ทัศนะของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ

ต่อแนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ปรากฏในวรรณกรรม……..……...……...……..… 99

1. บทสรุปในผลงาน……...…… 99

1.1 แนวโน้มของตัวละครภายใต้ระบบรัฐชาติ……...……...… 99

1.2 บทสรุปใน “โทฌิฌุน” “เซ็นนิน” และ “เนิยวเซ็น……...…… 104

2. บทสรุปเกี่ยวกับทัศนะของอะกุตะงะวะที่ปรากฏในผลงาน……...……..… 107

บทที่ 7 สรุป……...……...… 108

รายการอ้างอิง……...…… 114

บรรณานุกรม…… 116

ภาคผนวก……...… 117

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์…… 125

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ตารางแสดงขอบเขตของผลงานที่ใช้อ้างอิงและประเด็นปัญหาในการวิเคราะห์	7
2	ตารางแสดงลักษณะการถอดเสียงภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย.....	8
3	ตารางแสดงลักษณะการใช้คำเรียกสมาชิกในสังคมญี่ปุ่น.....	62
4	ตารางแสดงลักษณะแนวคิดเรื่องรัฐชาติ (พลเมือง) ในผลงานผ่านการวิเคราะห์ตัวละคร.....	109
5	ตารางแสดงลักษณะแนวคิดเรื่องรัฐชาติ (พรมแดน) ในผลงานผ่านการวิเคราะห์ฉาก.....	110
6	ตารางแสดงลักษณะแนวคิดเรื่องรัฐชาติ (อำนาจอธิปไตย) ในผลงานผ่านการวิเคราะห์แก่นเรื่อง.....	112

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
1	แผนภาพแสดงความสัมพันธ์และประเด็นสำคัญที่นำมาใช้วิจัย.....	6

บทที่ 1
บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ (Akutagawa Ryuunosuke : 芥川龍之介, ค.ศ. 1892-1927) เป็นหนึ่งในนักเขียนสมัยใหม่ชาวญี่ปุ่นผู้ได้รับความนิยมจากนักอ่านมาจนถึงปัจจุบัน ผลงานส่วนใหญ่เป็นผลงานประเภทเรื่องสั้น นอกจากนั้นเป็นบทกลอน ความเรียง และบทวิจารณ์วรรณกรรมตะวันตก อะกุตะงะวะเกิดและเติบโตมาในช่วงปลายยุคเมจิ (Meiji: 明治)* (ค.ศ.1892) ซึ่งถือเป็นยุคที่ประเทศญี่ปุ่นเริ่มเปิดประเทศ และปฏิรูปประเทศเข้าสู่สมัยใหม่ ใช้ชีวิตผ่านยุคทะอิโฉ (Taishou: 大正)** ซึ่งผู้คนเริ่มตั้งคำถามกับความทันสมัยของวัตถุ และค่านิยมที่รับมาจากตะวันตก จนหลายประเทศทั่วโลกต้องเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 1 เนื่องจากลัทธิชาตินิยม สุดท้าย อะกุตะงะวะตัดสินใจกระทำอัตวินิบาตกรรมในปีโฉวะ (Shouwa: 昭和) ที่ 2*** (ค.ศ.1927) เนื่องจากความหวาดหวั่นและความรู้สึกไม่มั่นคงต่อสถานการณ์รอบตัว

อะกุตะงะวะสนใจทั้งปรัชญาตะวันออกและปรัชญาตะวันตก อาจกล่าวได้ว่า เขาได้นำความรู้และประสบการณ์แทบทุกอย่างที่ได้เรียนรู้ในชีวิตมาเป็นวัตถุดิบในงานเขียน ผลงานของอะกุตะงะวะได้รับอิทธิพลจากปรัชญาจีนโบราณ ปรัชญาและวรรณกรรมตะวันตกในยุคสมัยใหม่ เทพนิยายปรัมปรา หรือแม้แต่เนื้อหาในคัมภีร์ไบเบิล แม้จะมีเนื้อหาที่หลากหลาย แต่ผลงานของอะกุตะงะวะจะไม่พูดถึงประเด็นใดประเด็นหนึ่งอย่างตรงไปตรงมา นักวิจัยหลายท่านให้ความเห็นว่าจุดร่วมในงานของอะกุตะงะวะส่วนใหญ่คือ น้ำเสียงที่ต้องการวิพากษ์วิจารณ์มนุษย์ เสียดสีสังคมสมัยใหม่ รวมถึงการตั้งคำถามกับค่านิยมของสังคม

ด้วยอิทธิพลจากสังคมรอบตัวและประสบการณ์ส่วนตัว อะกุตะงะวะสะท้อนแนวคิดเรื่องรัฐชาติผ่านผลงานหลายชิ้น โดยเฉพาะในผลงานยุคปลายซึ่งหันมาให้ความสำคัญกับแนวคิดที่มีต่อชีวิตส่วนตัวและสังคมมากขึ้น หนึ่งในผลงานยุคปลายที่นำเสนอแนวความคิดดังกล่าวอย่างชัดเจนคือผลงานเรื่อง “คัปปะ” (Kappa: 「河童」)

“คัปปะ “เป็นเรื่องสั้นขนาดยาว ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร*คะอิโส* (Kaizou: 「改造」) ในปีค.ศ.1927 (ปีโฉวะที่ 2) ก่อนที่ผู้เขียนจะเสียชีวิตเพียง 4 เดือน เนื้อหาส่วนใหญ่พูดถึงสภาพ

---

* การนับยุคสมัยตามการขึ้นครองราชย์ของจักรพรรดิญี่ปุ่น ตรงกับค.ศ. 1868 – 1912

** การนับยุคสมัยตามการขึ้นครองราชย์ของจักรพรรดิญี่ปุ่น ตรงกับค.ศ. 1912 - 1926

*** การนับยุคสมัยตามการขึ้นครองราชย์ของจักรพรรดิญี่ปุ่น ตรงกับค.ศ. 1926 - 1989

สังคมของคัปปะที่ตัวละครเอกของเรื่องซึ่งเป็นผู้ป่วยจิตเวชพลัดหลงเข้าไปโดยบังเอิญ โครงเรื่องหลักคล้ายวรรณกรรมประเภทยูโทเปียของตะวันตก* กล่าวคือมีการสร้างโลกขนานขึ้นมาอีกแห่งหนึ่งเพื่อต้องการเสียดสีสังคมที่ตัวละครเอกต้องเผชิญอยู่ในชีวิตประจำวัน แม้จะมีการนำเสนอภาพของโลกใหม่ออกมาในลักษณะของ “สังคมอุดมคติ” แต่สังคมนั้นกลับมิใช่ “สังคมสมบูรณ์แบบ” ที่แท้จริง หากเป็นเพียงการนำเสนอภาพของสังคมที่ตรงข้ามกับสังคมมนุษย์เพื่อเน้นน้ำเสียงเสียดสีให้เด่นชัดมากขึ้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเมืองของคัปปะที่ปรากฏในเรื่องได้สะท้อนแนวคิดเรื่อง “รัฐชาติ” และปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากการปฏิรูปประเทศเข้าสู่สมัยใหม่ไว้หลายประเด็น เช่น ปัญหาชาติพันธุ์ บทบาทของรัฐบาล และการตั้งคำถามกับวัฒนธรรมแบบตะวันตก

จากการศึกษาประวัติผลงานและชีวประวัติของอะกุตะงะวะ ผู้วิจัยพบว่านอกเหนือจากผลงานเรื่อง “คัปปะ” ยังมีผลงานอีกหลายเรื่องที่สะท้อนประเด็นปัญหาซึ่งเกี่ยวพันกับเรื่องรัฐชาติ เช่น ปัญหาเรื่องชาติพันธุ์หรือชนกลุ่มน้อย การบริหารงานของรัฐ และแนวความคิดเชิงเสียดสีที่มีต่อการสร้างชุมชนหรือสังคมอุดมคติ ก่อนอะกุตะงะวะจะกลายเป็นนักเขียนชื่อดัง เขาได้แต่งเรื่องสั้นชื่อ “ทะอิกะอิโสะกุ" (Taikaizoku:「大海賊」) ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับเด็กวัยรุ่นคนหนึ่งที่โค่นโจรสลัดในมหาสมุทรอินเดียได้โดยลำพัง อุท์ซุมิ ฮิโระตะกะ (Utsumi Hirotaka: 内海宏隆) นักวิจัยวรรณกรรมญี่ปุ่น วิเคราะห์ไว้ว่า อะกุตะงะวะแต่งผลงานเรื่องนี้ขึ้นท่ามกลางสำนึกเรื่องรัฐชาติหลังจากประเทศญี่ปุ่นได้รับชัยชนะจากการทำสงครามกับสหภาพโซเวียต[1] ซึ่งเกิดขึ้นในค.ศ.1904 - 1905 แม้ผลงานเรื่องดังกล่าวจะเป็นผลงานขนาดสั้นซึ่งมีความยาวเพียง 2 หน้ากระดาษ และไม่ปรากฏรายละเอียดหรือบรรยายการกระทำของตัวละครมากนัก แต่หลังจากนั้น ผู้วิจัยสังเกตว่าผลงานของอะกุตะงะวะยังคงสะท้อนประเด็นปัญหาที่คล้ายคลึงกันนี้อย่างต่อเนื่อง เช่น ความรู้สึกแปลกแยกจากชาติพันธุ์อื่นในเรื่อง “อุมะโนะอะฉิ” (Uma no ashi: 「馬の脚」, 1925) หรือการนำเสนอภาพสังคมอุดมคติเพื่อสะท้อนปัญหาจากสังคมแบบสมัยใหม่ที่ตนเองเผชิญอยู่ ในเรื่อง “ฟุฉิงินะฉิมะ” (Fushigina shima: 「不思議な島」, 1924) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยยังไม่พบงานวิจัยในอดีตที่พูดถึงลักษณะของรัฐชาติในผลงานของอะกุตะงะวะอย่างชัดเจน ทั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าปัญหาดังกล่าวเกิดจากสาเหตุดังต่อไปนี้

1. การจัดประเภทผลงานของอะกุตะงะวะโดยนักวิจัยในอดีตทำให้นักวิจัยหรือผู้สนใจใน

---

* หมายถึง วรรณกรรมประเภทที่พูดถึงการสร้างโลกใหม่ตามอุดมคติ คำว่า “ยูโทเปีย” (Utopia) เป็นคำภาษากรีก รากศัพท์แปลว่า “สถานที่ที่ไม่มีอยู่จริง” โทมัส มอร์ (Thomas More) (ค.ศ.1478-1535) นักเขียนชาวอังกฤษ ได้นำคำดังกล่าวมาตั้งชื่อผลงานที่เขียนขึ้นเป็นภาษาลาตินในปีค.ศ.1516 เนื้อเรื่องพูดถึงระบบการปกครอง ความเชื่อ และสังคมภายในเกาะแห่งหนึ่ง นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา คำว่า “ยูโทเปีย” ได้กลายเป็นคำเรียกวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างโลกใหม่หรือดินแดนในอุดมคติ

[1] 志村有弘（編）『芥川龍之介大事典』（東京: 勉誠出版、2003）、p. 554

สมัยต่อมาจำนวนมากจำกัดขอบเขตการศึกษาอยู่ภายในผลงานประเภทเดียวกัน กล่าวคือ ถ้านักวิจัยคนใดต้องการทำวิจัยเกี่ยวกับผลงานในยุคต้น ก็มักจะวิจัยโดยมุ่งเน้นเปรียบเทียบผลงานที่อยู่ในยุคต้นทั้งหมด ด้วยเหตุนี้ จึงไม่ค่อยพบงานวิจัยที่นำเสนอประเด็นร่วมระหว่างผลงานต่างประเภท

2. สำหรับประเด็นเรื่องรัฐชาติ หรือการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์สังคมและการเมือง งานวิจัยในอดีตหลายชิ้นได้เปรียบเทียบเรื่อง "คัปปะ" กับวรรณกรรมตะวันตกเอาไว้พอสมควร เช่น การเปรียบเทียบกันวรรณกรรมเรื่อง*กัลลิเวอร์ผจญภัย* (Gulliver's Travels)* ผลการวิจัยมักสรุปคล้ายกันว่า แม้โครงสร้างหลักของทั้งสองเรื่องนั้นจะมีความคล้ายคลึงกัน แต่มีจุดต่างตรงที่ผู้เขียนเรื่อง*กัลลิเวอร์ผจญภัย* เน้นถึงปัญหาระดับชาติ เช่น ปัญหาเรื่องพรมแดน และปัญหาการเหยียดสีผิว ในขณะที่อะกุตะงะวะให้ความสำคัญกับปัญหาแบบปัจเจกบุคคล เช่น ระบบครอบครัว ศาสนาและทัศนคติด้านศิลปะ [2] กล่าวคือ นักวิจัยมองว่าอะกุตะงะวะตั้งใจแต่งเรื่องเสียดสีสังคมแบบนักเขียนตะวันตก แต่กลับทำได้ไม่ดีพอ ประเด็นในการเสียดสีสังคมจึงไม่หนักแน่น และยังห่างไกลจากประเด็นทางการเมืองแบบที่นักเขียนตะวันตกนำเสนอเอาไว้ เมื่อบทสรุปของงานวิจัยส่วนใหญ่มองว่าเรื่อง "คัปปะ" เป็นผลงานที่ค่อนข้างไม่ประสบความสำเร็จ การวิจัยในประเด็นนี้จึงลดน้อยลง

จากปัญหาและช่องว่างในงานวิจัยเกี่ยวกับผลงานของอะกุตะงะวะที่ผ่านมาตามรายละเอียดข้างต้น ผู้วิจัยต้องการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ปรากฏในผลงานของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ ตั้งแต่ยุคต้นจนถึงยุคปลายทั้งหมดที่นำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นการวิเคราะห์เรื่อง "คัปปะ" เป็นหลัก ผู้วิจัยหวังว่างานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นการตีความเรื่อง "คัปปะ" ให้ลึกซึ้งโดยใช้มุมมองที่แตกต่างจากงานวิจัยที่เคยมีมา นอกจากนี้ ยังเป็นความพยายามหาความสัมพันธ์ในผลงานของอะกุตะงะวะที่นำเสนอประเด็นเรื่องรัฐชาติโดยไม่ยึดติดกับการแบ่งประเภทผลงานที่ถูกกำหนดเอาไว้ในอดีต

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องรัฐชาติในวรรณกรรมของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ
2. เพื่อศึกษาทัศนะของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะต่อแนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ปรากฏในวรรณกรรม

---

* ผลงานของโจนาธาน สวิฟท์ (Jonathan Swift) (ค.ศ.1667-1745) นักเขียนชาวอังกฤษ เขียนขึ้นในปีค.ศ.1726 เนื้อเรื่องพูดถึงการผจญภัยของตัวละครเอกชื่อ "กัลลิเวอร์" ในดินแดนที่มีลักษณะแตกต่างจากโลกมนุษย์ เช่น ดินแดนของคนตัวจิ๋ว หรือดินแดนของมนุษย์ครึ่งคนครึ่งม้า

[2] 助川幸彦、「対語的世界ガリヴァー——芥川龍之介「河童」試論——」『芥川龍之介作品論集成第６巻——河童・歯車——晩年の作品世界』(東京: 翰林書房、1999)、 p. 96-106

3. สมมุติฐาน

1. แนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ปรากฏในวรรณกรรมของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ สะท้อนแนวคิดเรื่องรัฐชาติแบบตะวันตก ซึ่งมีรากฐานมาจากการปฏิรูปประเทศเข้าสู่สมัยใหม่

2. อะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะไม่เห็นด้วยกับแนวคิดเรื่องรัฐชาติแบบตะวันตกทั้งหมด เนื่องจากแนวคิดนี้ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ เช่น ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ความเหลื่อมล้ำในสังคม อำนาจและระบบการปกครองของรัฐ เป็นต้น

4. ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาวรรณกรรมของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ รวมทั้งหมด 11 เรื่อง ตั้งแต่ปีค.ศ.1902 ถึง ค.ศ.1927 โดยเน้นศึกษาแนวคิดเรื่องรัฐชาติอย่างครอบคลุมในผลงานตั้งแต่ยุคต้นถึงยุคปลาย และเน้นศึกษาวรรณกรรมเรื่อง “คัปปะ” เป็นหลัก

4.1 วรรณกรรมที่ใช้ในการศึกษา[*]

1. “ทะอิกะอิโสะกุ” (Taikaizoku: 「大海賊」)[**] ผลงานในยุคต้น คาดว่าถูกเขียนขึ้นใน ค.ศ. 1902

2. “เม็นสุระ โสะอิริ” (「MENSURA ZOILI」) ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร*ฉินฉิโช* (Shinshichou: 「新思潮」) เมื่อปี ค.ศ. 1917

3. “โทฉิฉุน” (Toushishun: 「杜子春」) ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร*อะกะอิโตะริ* (Akai tori: 「赤い鳥」) เมื่อปีค.ศ. 1920

4. “อะงุนิโนะคะมิ” (Aguni no kami: 「アグニの神」)[***] ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร*อะกะอิโตะริ* (Akai Tori: 「赤い鳥」) เมื่อปีค.ศ. 1921

5. “เซ็นนิน” (Sennin: 「仙人」)[#] ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือ*ซันเดมะอินิชิ* (Sandee mainichi: 「サンデー毎日」) เมื่อปี ค.ศ. 1922

---

[*] ชื่อผลงานทั้งหมดในส่วนนี้ ผู้วิจัยได้แปลชื่อเรื่องเป็นภาษาไทยไว้ในส่วนเชิงอรรถเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายโดยสังเขป ชื่อเรื่องที่ไม่มีคำแปล หมายถึงชื่อเฉพาะ อาจเป็นชื่อของตัวละครหรือชื่อสถานที่ซึ่งจะกล่าวถึงโดยละเอียดในบทวิเคราะห์บทต่อๆไป อนึ่ง ในวิทยานิพนธ์บทต่อๆไป ผู้วิจัยจะขอใช้ชื่อผลงานตามหลักการถอดเสียงจากต้นฉบับภาษาญี่ปุ่น

[**] แปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “จอมโจรสลัด”

[***] แปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “เทพอัคนี”

[#] แปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “เซียน นักปราชญ์ นักพรต”

6. “ดะอิยงโนะอตโตะคะระ” (Daiyon no otto kara: 「第四の夫から」)* ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือ*ซันเดมะอินิชิ* เมื่อปีค.ศ.1924

7. **“**ฟุฌิงินะฌิมะ” ** ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร*สุอิฮิท์ซุ* (Zuihitsu: 「随筆」) เมื่อปีค.ศ. 1924

8. **“**อุมะโนะอะฌิ” *** ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร*ฌินโช* (Shinchou: 「新潮」) เมื่อปีค.ศ. 1925

9. “อันชูมนโด” (Anchuu mondou: 「闇中問答」)# ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร*บุงเกะอิฌุนฌู* (Bungei Shunshuu: 「文芸春秋」) เมื่อปีค.ศ. 1927

10. “คัปปะ” ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร*คะอิโส* (Kaizou: 「改造」) เมื่อปีค.ศ. 1927

11. “เนิยวเซ็น” (Nyosen: 「女仙」)## พบต้นฉบับภายหลังอะกุตะงะวะเสียชีวิต คาดว่าเขียนขึ้นช่วงปีค.ศ.1927

4.2 ความสัมพันธ์และประเด็นสำคัญในวรรณกรรมที่นำมาใช้วิจัยทั้ง 11 เรื่อง

ในการวิจัยผลงานทั้งหมด 11 เรื่อง ผู้วิจัยจะศึกษาและวิเคราะห์ผลงานแต่ละเรื่องตามประเด็นสำคัญ โดยให้น้ำหนักการศึกษาแต่ละเรื่องไม่เท่ากัน ทั้งนี้ผู้วิจัยจะจำกัดขอบเขตการวิจัยโดยดูจากลักษณะของเนื้อเรื่องและความเกี่ยวข้องกับเรื่องรัฐชาติเป็นหลัก ผลงานเรื่อง “เม็นสุระโสะอิริ” “ดะอิยงโนะอตโตะคะระ” “ฟุฌิงินะฌิมะ” “อุมะโนะอะฌิ” และ “คัปปะ” เป็นผลงานหลักที่สะท้อนสภาพสังคมหรือรัฐชาติในความคิดของอะกุตะงะวะ ดังนั้น ในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยจะเน้นการวิเคราะห์รายละเอียดส่วนนี้มากที่สุด ถัดมาคือผลงานเรื่อง “ทะอิกะอิโสะกุ” และ “อะงุนิโนะคะมิ” ผู้วิจัยจะวิเคราะห์รายละเอียดปลีกย่อยเพิ่มเติมเพื่อเสริมแนวคิดที่ปรากฏใน 5 เรื่องข้างต้น เช่น ภูมิหลังของสังคมและแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อประเทศญี่ปุ่นในยุคนั้น ส่วนเรื่อง “อันชูมนโด” ผู้วิจัยจะใช้วิเคราะห์ทัศนคติของตัวผู้เขียนหรืออะกุตะงะวะที่มีต่อเรื่องรัฐชาติเป็นหลัก เนื่องจากเรื่อง “อันชูมนโด” มีลักษณะคล้ายบทสัมภาษณ์ และเป็นการแสดงความคิดเห็นต่อหัวข้อย่อยต่างๆ รวมถึงหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับเรื่องรัฐชาติ สุดท้าย ผู้วิจัยจะใช้ผลงานเรื่อง “โทฌิฌุน” “เซ็นนิน” และ

---

*แปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “จดหมายจากสามีหมายเลขสี่”

**แปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “เกาะประหลาด”

***แปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “ขาม้า”

#แปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “บทสนทนายามวิกาล”

##แปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “เซียนหญิง”

“เนียวเซ็น” สำหรับเปรียบเทียบกับผลงานเรื่องอื่นเพื่อวิเคราะห์หาทัศนคติหรือแนวคิดที่อะกุตะงะวะมีต่อสังคมหรือชุมชนในอุดมคติที่แท้จริงต่อไป การจำกัดขอบเขตการวิเคราะห์ผลงานข้างต้นสามารถจัดทำเป็นแผนภูมิได้ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1: แผนภาพแสดงความสัมพันธ์และประเด็นสำคัญที่นำมาใช้วิจัย

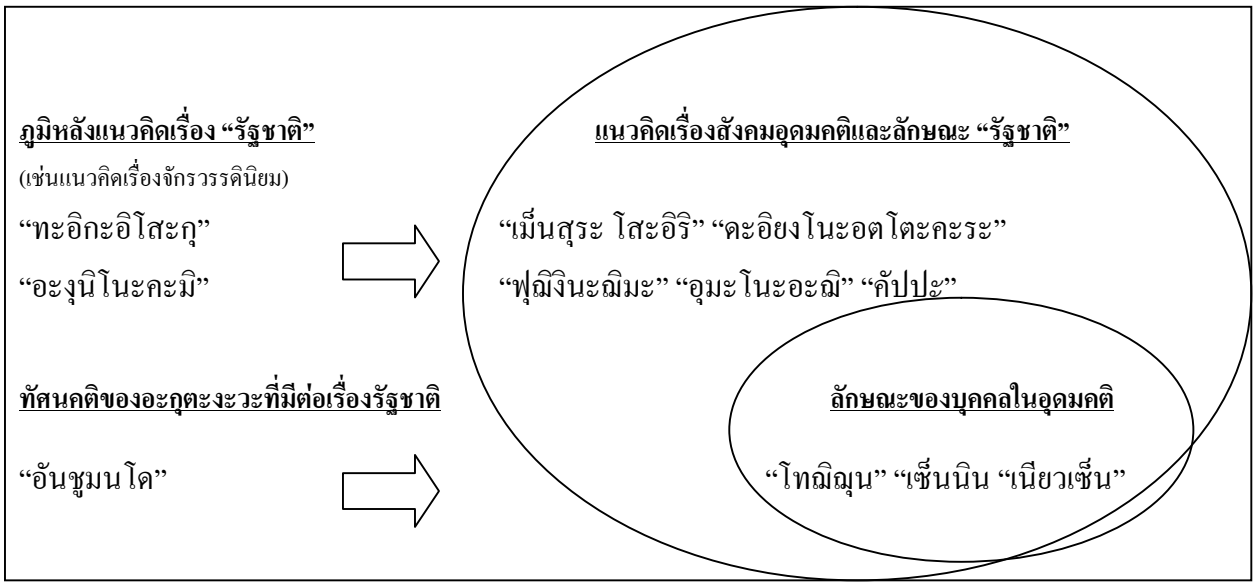

แผนภาพข้างบนแสดงให้เห็นว่าการศึกษาผลงานในขอบเขตการวิจัยจะให้น้ำหนักกับผลงานแต่ละเรื่องไม่เท่ากัน เรื่อง “เม็นสุระ โสะอิริ” “ดะอิยงโนะอตโตะคะระ” “ฟุฌิงินะฌิมะ” “อุมะโนะอะฌิ” และ “คัปปะ” ภายในวงกลมขนาดใหญ่เป็นผลงานหลักที่แสดงแนวคิดเรื่องสังคมอุดมคติและรัฐชาติ ส่วนผลงานเรื่อง “โทฌิฌุน” “เซ็นนิน” และ “เนียวเซ็น” ภายในวงกลมขนาดเล็กจะสะท้อนลักษณะบุคคลในอุดมคติซึ่งถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งของเนื้อหาในวงกลมขนาดใหญ่ ส่วนผลงานทางด้านซ้ายมือ ได้แก่เรื่อง “ทะอิกะอิโสะกุ” “อะงุนิโนะคะมิ” และ “อันชูมนโด” จะช่วยเสริมแนวคิดอื่นๆที่สอดคล้องกับแนวคิดที่ปรากฏในผลงานหลัก โดยใช้เครื่องหมายลูกศรสื่อความหมายว่าเป็นผลงานที่นำมาศึกษาเพื่อสนับสนุนผลงานในวงกลม

อนึ่ง นอกจากผู้วิจัยจะจำกัดขอบเขตการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ตามแผนภูมิข้างต้นแล้ว ในแต่ละบท ผู้วิจัยจะวิเคราะห์โดยมองจากปัจจัยด้านตัวละคร ฉาก และแก่นเรื่องที่ปรากฏในผลงานซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดหลักเรื่ององค์ประกอบของรัฐชาติอันได้แก่ พลเมือง พรมแดน และอำนาจอธิปไตย

4.3 ตารางแสดงขอบเขตการวิจัย : ผลงานที่ใช้อ้างอิงและประเด็นปัญหาในการวิเคราะห์

ผู้วิจัยได้สรุปขอบเขตการวิจัยโดยแบ่งแยกประเด็นปัญหาในการวิเคราะห์ในรูปแบบตาราง อีกครั้งเพื่อความชัดเจนยิ่งขึ้นดังนี้

ตารางที่ 1: ตารางแสดงขอบเขตของผลงานที่ใช้อ้างอิงและประเด็นปัญหาในการวิเคราะห์

ประเด็นปัญหา / ผลงาน	การนำเสนอแนวคิดเรื่องพลเมือง	การนำเสนอแนวคิดเรื่องพรมแดน	การนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตย	การนำเสนอทัศนะของอะกุตะงะวะ
“ทะอิกะอิโสะกุ”	○			
“เม็นสุระโสะอิริ”	○	○	○	○
“โทฌิฌุน”		○		○
“อะงุนิโนะคะมิ”	○	○	○	○
“เซ็นนิน”				○
“คะอิยงโนะ อตโตะคะระ”	○	○		
“ฟุฌิงินะฌิมะ”	○	○	○	○
“อุมะโนะอะฌิ”	○	○	○	○
“อันชูมนโด”	○			○
“คัปปะ”	○	○	○	○
“เนียวเซ็น”				○

5. วิธีดำเนินการวิจัย

1.ค้นหาและคัดเลือกวรรณกรรมของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องรัฐชาติเพื่อกำหนดขอบเขตในการวิจัย

2. รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. ศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เช่น แนวคิดเรื่องรัฐชาติ แนวคิดต่างๆที่มีอิทธิพลต่อยุคสมัยของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ

4. วิเคราะห์ตัวบทควบคู่ไปกับทฤษฎีและข้อมูลที่ศึกษามา

5. สรุปผลการวิจัย

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจแนวคิดและทัศนคติของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะที่มีต่อแนวคิดเรื่องรัฐชาติ
2. เป็นแนวทางในการศึกษาวรรณกรรมเรื่องอื่นๆของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ
3. เป็นแนวทางในการศึกษาประเด็นเรื่องรัฐชาติในวรรณกรรมเรื่องอื่นๆต่อไป

7. ข้อตกลงเบื้องต้น

7.1 การถอดอักษรจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้ระบบถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นซึ่งเป็นผลงานวิจัยในปีพ.ศ. 2530 ของอาจารย์สาขาภาษาญี่ปุ่น ได้แก่ ผศ.ดร.กัลยาณี สีตสุวรรณ ผศ.สุชาดา สัตยพงศ์ ผศ.เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล ปัจจุบันคือ รศ.ดร. สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล อาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ คือ ผศ.ดร.สุดาพร ลักษณียนาวิน และอาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คือ ผศ.ดุษฎีพร ชำนิโรคศานต์ แห่งคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ระบบดังกล่าวกำหนดการถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นที่เขียนด้วยอักษรโรมัน (อักษรโรมะจิ) เป็นอักษรไทยตามรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 2: ตารางแสดงลักษณะการถอดเสียงภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย

สระ

อักษรโระมะจิ (สระเสียงสั้น, สระเสียงยาว)	**อักษรไทย**
a, aa	อะ, อา
i, ii	อิ, อี
u, uu	อุ, อู
e, ee	เอะ, เอ
o, oo	โอะ, โอ
-ya, -yaa	เอียะ, เอีย
-yu, -yuu	อิว, อีว
*-yo, -yoo	เอียว, เอียว

พยัญชนะ

อักษรโรมะจิ	อักษรไทย
p เมื่อเกิดต้นคำ	พ
p เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ป
b	บ
m	ม
f	ฟ
w	ว
t เมื่อเกิดต้นคำ	ท
t เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ต
*ts	ท์ซ
Ch	ช
d	ด
n	น
n (ที่เป็นพยัญชนะก่อพยางค์ ทำหน้าที่คล้ายตัวสะกด) เมื่อเกิดหน้า p, b, m เมื่อเกิดหน้า k, g, w เมื่อเกิดที่อื่นๆ	 ม ง น
n’ (ทำหน้าที่เป็นตัวสะกด และตามด้วยสระ)	น
s	ช
*sh	ฌ
*z	ส
j	จ
r	ร
y	ย
k เมื่อเกิดต้นคำ	ค
k เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ก
g เมื่อเกิดต้นคำ	ก
g เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ง

อักษรโรมะจิ	อักษรไทย
h	ฮ

* คือส่วนที่ผู้อ่านทั่วไปอาจยังไม่คุ้นเคยมากนัก

อนึ่ง สำหรับคำบางคำที่ใช้แพร่หลายมากแล้ว ยังคงใช้ตามความนิยมเช่นเดิม เช่น โตเกียว ซามูไร เฮอัน คิวชู เมจิ โอซาก้า เป็นต้น และการเขียนชื่อตัวละคร ชื่อนักเขียน หรือชื่อนักวิจัยชาวญี่ปุ่นจะใช้วิธีเขียนตามธรรมเนียมญี่ปุ่นคือใช้นามสกุลขึ้นก่อนแล้วตามด้วยชื่อ

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยถอดอักษรชื่อและนามสกุลของ “อะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ” ตามความนิยมซึ่งไม่ตรงกับหลักการถอดเสียงตามข้อกำหนดในตาราง โดยสะกดว่า “อะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ” แทน อะกุตะงะวะ รีวโนะซุเกะ (Akutagawa Ryuunosuke: 芥川龍之介)

7.2 การถอดอักษรภาษาต่างประเทศภาษาอื่นๆเป็นภาษาไทย

การถอดเสียงภาษาต่างประเทศภาษาอื่นๆ เช่น ภาษาอังกฤษ หรือภาษาจีน ผู้วิจัยจะถอดเสียงเป็นภาษาไทยตามความเหมาะสม

8. ภูมิหลังงานวิจัยและปริทัศน์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

8.1 ปริทัศน์แนวคิดเรื่อง “รัฐชาติ” โดยสังเขป

8.1.1 ภูมิหลังและคำนิยาม

คำว่า “รัฐชาติ” ซึ่งตรงกับภาษาญี่ปุ่นว่า “คกกะ” (Kokka: 国家) “คินดะอิกกกะ” (Kindaikokka: 近代国家) หรือ “โคะกุมินกกกะ” (Kokuminkokka: 国民国家) หรือคำว่า Nation-state ในภาษาอังกฤษเกิดขึ้นพร้อมกระแสการปฏิรูปประเทศเข้าสู่สมัยใหม่ในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 ในขณะนั้น ชาติตะวันตกกำลังตื่นตัวกับกระแสการปฏิรูปและเริ่มสำรวจดินแดนต่างๆทั่วโลกเพื่อขยายอาณานิคม ประเทศในแถบเอเชียและแอฟริกาตกเป็นเป้าหมายของการขยายอำนาจของชาติตะวันตกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ส่วนประเทศในแถบเอเชียตะวันออกรวมถึงประเทศญี่ปุ่นกลายเป็นเป้าหมายที่ประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาและอังกฤษต้องการ ในช่วงเวลาดังกล่าว การเผชิญหน้ากับชาติตะวันตกในดินแดนของตนส่งผลให้ชาวญี่ปุ่นหรือชาวพื้นเมืองตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างตนเองกับคนต่างชาติ จนเกิดการปฏิรูปประเทศตามอย่างชาติตะวันตกเพื่อป้องกันการรุกรานและประกาศตัวว่าตนเองมีศักยภาพทัดเทียมชาติอื่นๆ เช่น การปฏิรูประบบปกครอง การกำหนดพรมแดนอย่างชัดเจน รวมถึงการกำหนดสิทธิและบทบาทของพลเมือง

สุพจน์ บุญวิเศษ ให้ความหมายคำว่า “รัฐชาติ” ว่า เป็นหน่วยทางการเมืองที่เป็นแบบฉบับของรัฐสมัยใหม่ รัฐชาติมีรากฐานมาจากลัทธิชาตินิยม ลัทธิชาตินิยมเชื่อว่าประชาชนมีลักษณะบางอย่างเหมือนกัน เช่น ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น ความเชื่อทางวัฒนธรรมของประชาชนนี้ ได้ขยายตัวเข้ามาในพรมแดนของการเมืองพร้อมกับการเกิดขึ้นของลัทธิแสวงหาการปกครองตนเอง ตามลัทธินี้หมายความว่าประชาชนของทุกชาติมีสิทธิก่อตั้งตนเอง ปกครองโดยตัวแทนของประชาชน รัฐที่จัดตั้งขึ้นมาเรียกว่ารัฐชาติ ผู้นำการปกครองจะต้องได้รับการสนับสนุนจากประชาชน[3]

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล กล่าวว่า คำว่ารัฐชาติหรือที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า Nation-state นั้นเป็นทั้งศัพท์วิชาการและถ้อยคำที่ใช้กันทั่วไป แม้จะมีบางท่านใช้คำว่า “รัฐประชาชาติ” แต่ความหมายโดยทั่วไปก็เหมือนกัน คือหมายถึงรัฐสมัยใหม่ซึ่งสถาปนาอำนาจการปกครองขึ้นเหนือสังคมขนาดใหญ่ ในขอบเขตพื้นที่ทางภูมิศาสตร์อันชัดเจนตายตัว ทั้งนี้โดยวางความชอบธรรมของอำนาจรัฐไว้บนจินตนาการร่วม ที่ยืนยันว่าสมาชิกของสังคมดังกล่าวมีความเชื่อมร้อยโยงใยกันทั้งในด้านรากเหง้าความเป็นมา ในด้านความอยู่รอดปลอดภัย ตลอดจนในด้านความเจริญรุ่งเรืองและการแบ่งปันผลประโยชน์ต่างๆอันงอกเงยมาจากแผ่นดินเดียวกัน[4]

ธีรยุทธ บุญมี กล่าวว่า ลักษณะสำคัญของยุทธศาสตร์การก่อตัวต่างๆ ของรัฐชาติ นับตั้งแต่การปฏิวัติ 1789* จนก่อนถึงยุคโลกาภิวัฒน์คือ การร้อยรัด เชื่อมโยงรัฐ ชาติ และพรมแดนของประเทศเข้าเป็นเนื้อหนึ่งเดียวกัน[5]

ส่วนในภาษาญี่ปุ่น พจนานุกรม *โคจิเอ็น* (Koujien: 広辞苑) นิยามคำว่ารัฐชาติโดยเน้นที่ปัจจัยหลัก 3 ประการ คือพรมแดนที่แน่นอน พลเมือง และอำนาจอธิปไตย ตามรายละเอียดดังนี้

「一定の領土とその住民を治める排他的な統治権をもつ政治社会。近代以降では通常、領土・国民・主権がその概念の 3 要素とされる。」[6]

---

[3] สุพจน์ บุญวิเศษ, หลักรัฐศาสตร์ (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เวิร์ดเทรด ประเทศไทย, 2551), หน้า 48

[4] เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, จากจิตวิญญาณถึงบ้านเมือง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สามัญชน, 2553), หน้า 16

* การปฏิวัติครั้งใหญ่ในประเทศฝรั่งเศส เป็นการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย และโค่นล้มระบบกษัตริย์ เกิดขึ้นเนื่องจากประชาชนไม่พอใจในชีวิตที่ยากลำบากภายใต้ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ทั้งยังถูกเก็บภาษีด้วยอัตราสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมถึงไม่พอใจพฤติกรรมของราชวงศ์และเหล่านักบวชที่ยังใช้ชีวิตอย่างหรูหราฟุ่มเฟือยท่ามกลางความแร้นแค้นของประชาชน

[5] ธีรยุทธ บุญมี, ชาตินิยม และหลังชาตินิยม (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร, 2547), หน้า 129

[6] 新村出（編）『広辞苑　第六版』（東京：岩波書店、2008）、p. 1026

> สังคมทางการเมืองที่มีอำนาจอธิปไตยสูงสุดในการปกครองดินแดนที่มีพรมแดนแน่นอน และผู้อยู่อาศัยในดินแดนนั้น หลังยุคสมัยใหม่เป็นต้นมา ถือกันว่าปัจจัย 3 ประการที่สำคัญของรัฐชาติคือ พรมแดน พลเมือง และอำนาจอธิปไตย

ในขณะที่พจนานุกรม *โคชิเอ็น* แจกแจงปัจจัยที่สำคัญของ “รัฐชาติ” ไว้ 3 ประการ ได้แก่ พรมแดน พลเมือง และอำนาจอธิปไตย สุพจน์ บุญวิเศษ วิเคราะห์ว่า องค์ประกอบสำคัญของรัฐมีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ ประชากร (Population) ดินแดน (Territory) รัฐบาล (Government) อำนาจอธิปไตยและความเป็นอิสระเหนืออำนาจอธิปไตยภายนอก (Sovereignty and Independence)[7]

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีความเห็นว่าองค์ประกอบเรื่อง “รัฐบาล” และ “อำนาจอธิปไตย” มีขอบเขตที่ซ้อนทับกันอยู่ กล่าวคือ “รัฐบาล” เป็นองค์กรหรือตัวแทนที่มีหน้าที่บริหาร “อำนาจอธิปไตย” นั้นให้เกิดประสิทธิภาพแก่ประชาชนหรือพลเมือง ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงขอยึดคำจำกัดความของพจนานุกรม *โคชิเอ็น* เป็นหลัก โดยแบ่งปัจจัยของ “รัฐชาติ” เป็น 3 ประการ ได้แก่ พลเมือง (หรือประชาชน) พรมแดน (หรือดินแดน) และอำนาจอธิปไตยโดยรวมถึงบทบาทและหน้าที่ของรัฐบาลไว้ด้วย

กล่าวโดยสรุป แนวความคิดเรื่อง “รัฐชาติ” คือการสร้าง “ประเทศ” มีพื้นฐานอยู่บนแนวความคิดเรื่องการปฏิรูปประเทศเข้าสู่สมัยใหม่อันมีรากฐานมาจากลัทธิชาตินิยมซึ่งเชื่อว่าประชาชนมีลักษณะบางอย่างเหมือนกัน กล่าวคือ เป็นการสร้างรัฐที่ยึดเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) เป็นหลัก เมื่อชาติตะวันตกเข้ามาในประเทศญี่ปุ่น ความแตกต่างด้านรูปพรรณและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ทำให้ชาวญี่ปุ่นตระหนักถึงความเป็นพวกพ้องในเผ่าพันธุ์ของตนเอง ระบบรัฐชาติจึงช่วยสนับสนุนให้ชนกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มที่มีอำนาจเหนือกว่าภายในดินแดนดังกล่าวมีความชอบธรรมในการใช้อำนาจปกครองในพรมแดนรัฐของตนเอง

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากรัฐที่เกิดขึ้น มักไม่สัมพันธ์กับเผ่าพันธุ์เดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ แนวความคิดเรื่องรัฐชาติ จึงส่งผลให้เกิดการแบ่งแยกหน้าที่ของพลเมือง และลดทอนสิทธิหน้าที่ของชนกลุ่มน้อย ทำให้คนที่มีวัฒนธรรมและพูดภาษาอื่นที่ต่างออกไปมีฐานะเป็น “คนอื่น” หรือ “ชนกลุ่มน้อย”

การแบ่งกลุ่มเป็น “ชนกลุ่มน้อย” และ “ชนกลุ่มใหญ่” นั้นเกี่ยวข้องกับอำนาจทางการปกครองและการเมือง ในอดีตความคิดเรื่อง “ชนกลุ่มน้อย” ไม่ได้ปรากฏเด่นชัดนักจวบจนการะทั่ง

---

[7] สุพจน์ บุญวิเศษ, หลักรัฐศาสตร์, หน้า 35-36

เกิดแนวคิดชาตินิยม[8]

ในกรณีของประเทศญี่ปุ่น จากประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นช่วงการปฏิรูปประเทศในยุคเมจิซึ่งเริ่มตั้งแต่ปีค.ศ. 1868 เป็นต้นมา แนวความคิดในการลดทอนสิทธิของ “คนอื่น” ปรากฏขึ้นในนโยบายหลายด้านของรัฐบาล เช่น การกำหนด “กฎหมายคุ้มครองชาวพื้นเมืองเก่าแก่ในฮอกไกโด” （Hokkaidou kyuudojin hogohou: 北海道旧土人保護法）ซึ่งให้สิทธิรัฐบาลในการยึดครองที่ดินของชาวไอนุ การห้ามเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น และการกำหนดให้ใช้ภาษาญี่ปุ่น เป็นต้น

8.1.2 ข้อโต้เถียงเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องรัฐชาติ

แนวคิดเรื่องการกำเนิด “ชาติ” แบ่งแยกเป็น 2 กลุ่ม คือ แนวคิดแบบกลุ่มนักวิชาการสมัยใหม่ (Modernist) และกลุ่มนักวิชาการดั้งเดิม (Primordialist)

กลุ่มนักวิชาการสมัยใหม่ เช่น เบเนดิก แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) มีความเห็นว่า “ความเป็นชาติ” กำเนิดขึ้นมาภายหลัง เป็นสิ่งที่ถูกสมมติและตั้งค่าขึ้นมา เป็นผลผลิตของปัจจัยโลกยุคสมัยใหม่ที่มาแทนที่สังคมแบบดั้งเดิมซึ่งใช้ศาสนาหรือระบบแบบราชาธิปไตยในการควบคุมสังคม กล่าวคือ ชาติเป็นชุมชนจินตนาการ (Imagined communities) เกิดจากการตีความ “เชื้อชาติ” ใหม่ซึ่งเป็นผลมาจากลัทธิชาตินิยม[9]

เออร์เนส เกลเนอร์ (Ernest Gellner) นักวิชาการในกระแสแนวคิดสมัยใหม่อีกท่านหนึ่งกล่าวว่า ในยุคก่อนสังคมเกษตรสามารถอยู่แบบพหุนิยมได้ กล่าวคือ สังคมแบบดั้งเดิมไม่จำเป็นต้องให้คุณค่ากับอัตลักษณ์ ประเพณี หรือเชื้อชาติที่ต่างกัน แต่เมื่อโลกก้าวเข้าสู่ยุคของอุตสาหกรรมและการค้า การมีเอกลักษณ์ หรือจุดเด่นของตัวเองช่วยเอื้อประโยชน์ต่อการค้าขายและแบ่งแยกสังคมต่างๆ ออกจากกันเพื่อให้ “รัฐ” อ้างสิทธิในการปกครองกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้อย่างชอบธรรม[10]

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการสมัยใหม่บางคนไม่ได้มองว่า “ชาติ” ถูกสร้างขึ้นมาในยุคสมัยใหม่ทั้งหมด สังคมในอดีตอาจมี “ชาติ” อยู่แล้ว แต่ประเด็นเหล่านี้ถูกปรุงแต่งใหม่ในยุคสมัยใหม่ เพราะ “ชาติ” เป็นปัจจัยในการติดต่อประสานงาน และกลายเป็นมาตรฐานสากล

ธีรยุทธ บุญมี ได้ยกตัวอย่างเหตุการณ์ในสังคมไทย เพื่อสนับสนุนแนวความคิดดังกล่าวว่าเมื่อก่อนไทยอยู่ร่วมกับคนจีนได้โดยไม่มีการกำหนดกฎหมายชัดเจน แต่ในสมัยการสร้างรัฐชาติซึ่ง

---

[8] พิณอำไพ สิริปูชกะ, “ภาพลักษณ์ชนกลุ่มน้อยในนวนิยายไทย” (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาวรรณคดีเปร

[9] Benedict Anderson, Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism (London: Verso, 1983), p.46

[10] ธีรยุทธ บุญมี, ชาตินิยมและหลังชาตินิยม, หน้า 37-39

เน้นความรักชาติได้เกิดนโยบายกีดกันคนจีนขึ้น สังคมสมัยใหม่เป็นสังคมที่เน้นเรื่อง "พรมแดน" จนอาจกล่าวได้ว่าพรมแดนรัฐ = พรมแดนวัฒนธรรม รวมทั้งเชิดชูวัฒนธรรมแบบ "One State One Culture"* ซึ่งลักษณะของสังคมเช่นนี้ส่งผลให้การใช้เหตุผลและการกำหนดมาตรฐานเป็นสิ่งสำคัญในการควบคุมรัฐ และส่งผลให้มนุษย์พยายามตัดสินทุกอย่างด้วยมาตรฐานแบบเดียวกัน

ส่วนกลุ่มนักวิชาการดั้งเดิม เช่น คลิฟฟอร์ด กรีทซ์ (Clifford Geertz) เชื่อว่า "ชาติ" เป็นสิ่งเก่าแก่ และมนุษย์มีความเชื่อในเรื่องความผูกพันต่างๆที่ตนเองมีมานานแล้ว เช่น ความเชื่อเรื่องการมีบรรพบุรุษร่วมกัน การสืบสายเลือดเดียวกัน เผ่าพันธุ์-ชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา พื้นดินถิ่นฐาน และขนบธรรมเนียมประเพณี

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่นักวิชาการทั้ง 2 กลุ่มเห็นคล้ายกันคือ ไม่ว่ารากฐานทางชาติพันธุ์และสัญลักษณ์ดังกล่าวจะมีมาตั้งแต่เมื่อไร ปัจจัยนี้ได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองพ่วงกับความคิดเรื่อง "ชาตินิยม" ในศตวรรษที่ 18 และสิ่งที่ทำให้ "รัฐชาติ" กลายเป็นผลิตผลของสมัยใหม่ คือการที่ "ชาติ" "รัฐ" และ "พรมแดน" ซึ่งเคยแยกออกจากกันได้กลายเป็นสิ่งที่ซ้อนทับกันนั่นเอง

8.2 ภูมิหลังงานวิจัยเกี่ยวกับผลงานของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยสามารถแบ่งประเภทผลงานทั้ง 11 เรื่องของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะที่เลือกมาวิจัยออกเป็น 3 กลุ่ม คือ วรรณกรรมยุคต้น ("ทะอิกะอิโสะกุ" และ "เม็นสุระโสะอิริ") วรรณกรรมยุคกลาง ("โทฌิฌุน" "อะงุนิโนะคะมิ" และ "เซ็นนิน") และวรรณกรรมยุคปลาย ("คะอิยงโนะอตโตะคะระ" "ฟุฌิงินะฌิมะ" "อุมะโนะอะฌิ" "อันชูมนโด" "คัปปะ" และ "เนียวเซ็น") โดยยึดเกณฑ์ช่วงเวลาที่นำเสนอผลงาน เพื่อแบ่งงานออกเป็นกลุ่มย่อยให้ง่ายต่อการวิเคราะห์และนำเสนอลำดับแนวคิด รวมถึงพัฒนาการต่างๆที่อยู่ในผลงานนั้นๆ ผู้วิจัยไม่ได้อ้างอิงหลักการแบ่งประเภทของนักวิจัยท่านใดเป็นหลัก เนื่องจากการแบ่งประเภทผลงานในงานวิจัยที่ผ่านมาไม่มีข้อกำหนดที่ตายตัวและประเภทของผลงานมักซ้อนทับกัน จนไม่สามารถสรุปได้อย่างชัดเจนว่าผลงานเรื่องใดควรอยู่ในประเภทใดบ้าง

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้รวบรวมการแบ่งประเภทผลงานของอะกุตะงะวะเท่าที่เคยมีมาในอดีตเอาไว้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ภาพรวมประวัติผลงานของอะกุตะงะวะต่อไป การแบ่งประเภทผลงานของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะเท่าที่เคยมีมาในอดีตนั้นใช้เกณฑ์ 2 ประการ คือ

---

*การสร้างวัฒนธรรมของชาติ โดยพยายามนำเสนอตัวตนว่าตนเองมีวัฒนธรรมอะไร เช่น กำหนดกีฬา ประเพณีประจำชาติ ทั้งๆที่สังคมเกษตรกรรมไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องเหล่านี้มากนักและเน้นตัวสังคมเป็นหลัก สังคมเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมจะไม่แยกวัฒนธรรรมออกจากสังคมประจำวัน

การการแบ่งตามช่วงเวลาที่นำเสนอผลงานและการแบ่งตามลักษณะเนื้อหาของผลงาน

8.2.1 การแบ่งประเภทผลงานตามช่วงเวลาที่นำเสนอผลงาน

การแบ่งประเภทผลงานเช่นนี้แบ่งโดยใช้ช่วงเวลาที่นำเสนอผลงานเป็นเกณฑ์ ถือเป็นการแบ่งประเภทผลงานแบบคร่าวๆ ไม่มีการระบุช่วงปีคริสตศักราชอย่างชัดเจน และมักมีปัญหาอยู่ที่ความคลุมเครือในขอบเขตของผลงานยุคกลาง และการแบ่งผลงานประเภทนี้จะเน้นไปที่ผลงานซึ่งได้รับการตีพิมพ์อย่างเป็นทางการเท่านั้น

1. ยุคต้น

ผลงานในช่วงแรกของอะกุตะงะวะมักจะเป็นผลงานที่ได้รับอิทธิพลมาจากนิทานปรัมปรา เรื่องเล่าโบราณ หรือเรื่องราวในประวัติศาสตร์ เป็นผลงานที่สร้างชื่อให้อะกุตะงะวะในฐานะนักเขียน เช่น ผลงานเรื่อง “ราโชมอน” (Rashoumon: 「羅生門」, 1915) “ฮะนะ” (Hana: 「鼻」, 1916) และ“ยะบุโนะนะกะ” (Yabu no naka: 「藪の中」, 1922)

2. ยุคกลาง

ผลงานในยุคกลางมีเนื้อหาที่หลากหลาย ทั้งเรื่องสั้นสำหรับเด็ก เรื่องเกี่ยวกับศาสนาคริสต์ และเรื่องที่ใช้ฉากแบบสมัยใหม่ แต่นักวิจัยไม่ค่อยให้ความสนใจผลงานช่วงนี้มากนัก เช่น ผลงานเรื่อง “มิกัน” (Mikan: 「蜜柑」) “อะงุนิโนะคะมิ” (1921) และ “เซ็นนิน” (1922)

3. ยุคปลาย

งานยุคปลายของอะกุตะกะวะมักเป็นผลงานในเชิงชีวประวัติซึ่งคาดว่าได้แรงบันดาลใจมาจากประสบการณ์โดยตรงในชีวิตของผู้เขียน ไม่ใช่เรื่องราวทางประวัติศาสตร์หรือเป็นเรื่องแต่งอย่างชัดเจน ส่วนใหญ่จะดำเนินเรื่องราวโดย “ผม” (Boku: 「僕」) ซึ่งอนุมานได้ว่าคือตัวอะกุตะงะวะเอง เนื่องจากผลงานในยุคปลายของอะกุตะงะวะมีลักษณะเกี่ยวพันกับชีวิตส่วนตัวของเขาอย่างลึกซึ้ง เช่น ความกังวลใจเกี่ยวกับอาการทางจิต การฝันถึงดินแดนหรือชีวิตใหม่ และเรื่องเกี่ยวกับความตาย เช่น ผลงานเรื่อง “โฌเน็น” (Shounen: 「少年」, 1924) “ฮะกุรุมะ” (Haguruma: 「歯車」, 1927) และ “คัปปะ” (1927)

8.2.2 การแบ่งประเภทผลงานตามลักษณะเนื้อหา[*]

การแบ่งประเภทผลงานของอะกุตะงะวะตามลักษณะเนื้อหาจะแตกต่างกันไปตามความคิดเห็นของนักวิจัยหรือนักวิชาการแต่ละคน ในบางครั้งผลงานเรื่องเดียวกันอาจถูกจัดไว้ในคนละประเภท เช่น นักวิจัยบางท่านเรียกประเภทผลงานที่เกี่ยวข้องกับศาสนาคริสต์ว่า “คิริฌิตัน (คริสเตียน) โมะโนะ” (Kirishitan mono: キリシタンもの) ในขณะที่บางท่านเรียกว่า “นันบันโมะโนะ” (Nanban mono: 南蛮もの) นอกจากนี้ ยังมีผลงานอีกจำนวนมากที่นำเสนอประเด็นซ้อนทับกันหลายเรื่องหรือนำเสนอประเด็นไม่ชัดเจน จนยากที่จะแจกแจงเป็นผลงานประเภทใดประเภทหนึ่งได้ ในที่นี้ ผู้วิจัยตั้งใจรวบรวมการแบ่งประเภทผลงานของอะกุตะงะวะเท่าที่เคยมีมาให้ละเอียดมากที่สุดโดยอาศัยความเห็นจากนักวิจัยและหนังสือหลายเล่ม รวมทั้งใช้ความคิดเห็นส่วนตัวในการแยกประเภทผลงานดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. งานเขียนยุคแรก (Shokibunshou: 初期文章)

ก่อนจะกลายเป็นนักเขียนมืออาชีพ อะกุตะงะวะแต่งเรื่องสั้น ความเรียง และบันทึกเรื่องราวในชีวิตประจำวันเอาไว้ในสมุดบันทึกมากมาย บางเรื่องได้รับการตีพิมพ์ บางเรื่องเป็นเพียงฉบับร่างที่ถูกค้นพบภายหลังที่เขาเสียชีวิตแล้ว ในหนังสือรวมผลงาน (Zenshuu: 全集) ฉบับเก่าๆ ยังไม่มีการรวบรวมผลงานประเภทนี้เอาไว้มากนัก แต่ในปัจจุบัน สำนักพิมพ์พยายามจะรวบรวมงานเขียนทั้งหมดของอะกุตะงะวะเอาไว้ และนักวิจัยเริ่มนำข้อเขียนในวัยเยาว์เหล่านี้มาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์กับผลงานที่มีชื่อเสียงในยุคต่อมาของอะกุตะงะวะมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากผลงานส่วนใหญ่เป็นงานที่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ จึงเป็นเรื่องยากที่จะจัดประเภทว่างานใดเป็นเรื่องสั้น หรืองานใดเป็นเพียงบันทึก ตัวอย่างผลงานที่นักวิจัยจัดประเภทว่าเป็นเรื่องแต่ง เช่น “ทะอิกะอิโสะกุ” (1902) “เวลคัม” (Welcome: 「ウエールカーム」, 1902) “ฟุฌิงิ” (Fushigi: 「不思議」, 1902) และ “วะงะฮะอิวะอินุเดะอะรุ” (Wagahai wa inu dearu: 「我輩は犬である」, 1908)

2.โอโชโมะโนะ (Ouchoumono: 王朝もの)

หมายถึงผลงานที่นำเรื่องราวดั้งเดิมหรือเค้าโครงมาจากวรรณกรรมเรื่อง *อุจิฌุอิโมะโนะงะตะริ* (Ujishuui monogatari: 『宇治拾遺物語』)[**] หรือ *คนจะกุโมะโนะงะตะริฌุ* (Konjaku

[*] ยกตัวอย่างเฉพาะผลงานประเภท “เรื่องแต่ง” (Fiction) เท่านั้น

[**] หนังสือรวบรวมเรื่องเล่าในยุคกลางของประเทศญี่ปุ่น คาดว่าถูกรวบรวมขึ้นช่วงต้นศตวรรษที่ 13 ประกอบด้วยเรื่องเล่าทั้งหมด 197 เรื่อง แบ่งเป็น 3 ส่วนได้แก่ เรื่องเล่าจากประเทศญี่ปุ่น อินเดีย และจีน

monogatarishuu: 『今昔物語集』)*

ผลงานในประเภทนี้มีทั้งหมด 15 เรื่อง ถือเป็นผลงานยุคต้นที่สร้างชื่อให้กับอะกุตะงะวะมากที่สุด อย่างไรก็ตาม ในบางครั้ง ผลงานประเภทนี้จะถูกจัดรวมเป็นประเภทเดียวกับเรื่องประวัติศาสตร์หรือที่เรียกว่า “เระกิฌิโมะโนะ” (rekishimono: 歴史もの) ตัวอย่างของผลงานในประเภทนี้ได้แก่ “ราโชมอน” (1915) “ฮะนะ” (1916) “อิโมะงะยุ” (Imogayu: 「芋粥」, 1916) และ “อุน” (Un: 「運」, 1917)

3. เรื่องประวัติศาสตร์หรือเระกิฌิโมะโนะ (rekishimono: 歴史もの)

หมายถึงผลงานเกี่ยวกับบุคคลหรือเหตุการณ์จริงในประวัติศาสตร์ เช่น ผลงานเรื่อง “นิจูเน็นโกะโนะเซ็นโซ” (Nijuunengo no sensou: 「廿年後之戦争」, 1906) “เคะซะโตะโมะริโต” (Kesa to moritoo: 「袈裟と盛遠」, 1918) และ “ซะมะโยะเอะรุยุดะยะจิน” (Samayoeru yudayajin: 「さまよへる猶太人」, 1917)

4. วรรณกรรมเด็กหรือจิโดโมะโนะ (Jidoumono: 児童もの)

“พจนานุกรมอะกุตะงะวะ ริวโนะสุเกะ” (Akutagawa Ryuunosuke Daijiten: 『芥川龍之介大事典』) จัดผลงาน 17 เรื่องของอะกุตะงะวะเอาไว้ในประเภทเรื่องราวสำหรับเด็ก[11] ตัวอย่างของผลงานในประเภทนี้ได้แก่ “คุโมะโนะอิโตะ” (Kumo no ito: 「蜘蛛の糸」, 1919) “โทฌิฌุน” (1921) “อะงุนิโนะคะมิ” (1921) และ “เซ็นนิน” (1922)

5. เรื่องร่วมสมัยหรือเก็นดะอิโมะโนะ (Gendaimono: 現代もの)

หมายถึงเรื่องราวที่ใช้ฉากร่วมสมัย ไม่ใช่เรื่องในประวัติศาสตร์ ตัวอย่างผลงานได้แก่เรื่อง “มิกัน” (1919) “นุมะชิ” (Numachi: 「沼池」, 1919) และ “อะกิ” (Aki: 「秋」, 1920)

6. เรื่องราวเกี่ยวกับวัยรุ่นหรือโฌเน็นบุงงะกุ (Shounenbungaku: 少年文学)

หมายถึงเรื่องราวที่ดำเนินเรื่องโดยตัวละครเอกหนุ่มสาว เช่นผลงานเรื่อง “ชิชิ” (Chichi: 「父」, 1915) “ฮะฮะ” (Haha: 「母」, 1921) และ “ดะอิโดจิฌินสุเกะโนะฮันเซะอิ” (Daidouji Shinsuke no hansei: 「大導寺信輔の半生」, 1925)

---

* หนังสือรวบรวมเรื่องเล่าที่เก่าแก่ที่สุดของประเทศญี่ปุ่น ประกอบด้วยเรื่องเล่ากว่า 1,000 เรื่อง มีทั้งหมด 31 ฉบับ แบ่งเป็นเรื่องเล่าจากประเทศอินเดีย 5 ฉบับ เรื่องเล่าจากประเทศจีน 5 ฉบับ และเรื่องเล่าจากประเทศญี่ปุ่น 2 ฉบับ

[11] 志村有弘（編）『芥川龍之介事典』（東京：勉誠出版、2002）、p. 148

7. คะอิกะโมะโนะ (Kaikamono: 開化もの)

หมายถึงเรื่องราวเกี่ยวกับการรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกในช่วงที่ญี่ปุ่นเปิดประเทศ สะท้อนภาพความขัดแย้งหรือความกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกกับวัฒนธรรมญี่ปุ่น เช่น ผลงานเรื่อง “บุโตกะอิ” (Butoukai: 「舞踏会」, 1920) “ฮังกะชิ” (Hankachi: 「手巾」, 1916) และ “เม็นสุระโสะอิริ” (1917)

8. คิริฌิตัน (คริสเตียน) โมะโนะ หรือเรียกว่านันบันโมะโนะ

หมายถึงเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาคริสต์ ตัวอย่างผลงานได้แก่เรื่อง “ทะบะโกะโตะอะกุมะ” (Tabako to akuma: 「煙草と悪魔」, 1916) “ฮิเดะโยะฌิโตะคะมิโตะ” (Hideyoshi to kami to: 「秀吉と神と」, 1920) และ “โอะงิน” (Ogin: 「おぎん」, 1922)

9. เรื่องราวเกี่ยวกับดินแดนอื่นหรืออิเซะกะอิโมะโนะ (Isekaimono: 異世界もの)

ผลงานในประเภทนี้มักเป็นผลงานในยุคหลัง เนื้อเรื่องมักพูดถึงดินแดนใหม่หรือดินแดนในจินตนาการ และใช้แก่นเรื่องเกี่ยวกับความฝันหรือความตาย เช่น ผลงานเรื่อง “ฟุฌิงินะฌิมะ” (1924) “คะอิยงโนะอตโตะคะระ” (1924) “อุมะโนะอะฌิ” (1925) และ “คัปปะ” (1927)

10. เรื่องราวของยะซุกิชิหรือยะซุกิชิโมะโนะ (Yasukichimono: 保吉もの)

ผลงานประเภทนี้จะมีจุดร่วมคือมีตัวละครเอกชื่อยะซุกิชิ นักวิจัยส่วนใหญ่มองว่าอะกุตะงะวะเขียนขึ้นโดยใช้ประสบการณ์ของตนเองเป็นวัตถุดิบ เช่น ผลงานเรื่อง “อะบะบะบะบะ” (Abababa: 「あばばばば」, 1923) “โฌเน็น” (1924) “โอะจิงิ” (Ojigi: 「お時儀」, 1923) และ “บุนโฌ” (Bunshou: 「文章」, 1924)

11. เรื่องราวที่มีลักษณะคล้ายฉากหนึ่งของภาพยนตร์หรือละครเวที (シナリオ的)

ผลงานประเภทนี้จะมีเนื้อหาไม่ค่อยประติดประต่อกัน เช่นผลงานเรื่อง “ฮะกุรุมะ” (1927) และ “อันชูมนโด” (1927)

12. ต้นฉบับตกค้าง (Ikou: 遺稿)

หลังจากอะกุตะงะวะเสียชีวิต มีการพบต้นฉบับงานอีกจำนวนหนึ่ง แต่เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นงานที่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ จึงไม่สามารถจัดประเภทผลงานได้อย่างชัดเจนนัก เช่น ผลงานเรื่อง “เนียวเซ็น” (คาดว่าเขียนขึ้นในปี 1927) และ “ยุเมะ” (Yume: 「夢」, คาดว่าเขียนขึ้นในปี 1929)

จากลักษณะของการแบ่งประเภทผลงานดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ผลงานที่อยู่ในขอบเขต

การวิจัยครั้งนี้กระจายอยู่ในผลงานประเภทต่างๆ จนยากที่จะจัดรวมเป็นประเภทใดประเภทหนึ่งได้ อีกทั้งนักวิจัยแต่ละท่านยังแบ่งประเภทผลงานเอาไว้ไม่ครอบคลุม กล่าวคือ บางท่านจัดผลงานที่ไม่มีเนื้อเรื่องชัดเจนไว้ในกลุ่มผลงานที่มีลักษณะคล้ายฉากหนึ่งของภาพยนตร์หรือละครเวที ในขณะที่บางท่านไม่ได้กล่าวถึงผลงานประเภทนี้เลย จึงเป็นการยากที่จะยึดทฤษฎีการแบ่งประเภทผลงานของนักวิจัยท่านใดท่านหนึ่งเป็นหลัก

บทที่ 2

ชีวประวัติและผลงานของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ

บทนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ชีวประวัติและผลงานของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ ส่วนแรกเป็นการศึกษาชีวประวัติ เพื่อทำความเข้าใจอิทธิพลของชีวิตส่วนตัว รวมถึงสภาพสังคมในขณะที่ผู้เขียนมีชีวิตอยู่ ซึ่งผู้วิจัยหวังว่าจะช่วยให้เข้าใจผลงานของอะกุตะงะวะได้ดียิ่งขึ้น ถัดไปในส่วนที่ 2 จะเป็นการศึกษาภูมิหลังของผลงานภายในขอบเขตของงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมเรื่องย่อ และบทสรุป พร้อมตัวอย่างของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในอดีตเอาไว้ เพื่อสะดวกแก่การค้นคว้าเพิ่มเติมภายหลัง เนื่องจากในบทวิเคราะห์เนื้อหา ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ผลงานทั้ง 11 เรื่องรวมกันโดยไม่เรียงลำดับหรือแยกการวิเคราะห์ตามผลงาน จึงไม่ขอกล่าวถึงเรื่องย่อของผลงานในส่วนของบทวิเคราะห์อีก

1. ชีวประวัติ

1.1 วัยเยาว์

อะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ เกิดที่โตเกียวในวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ. 1892 (ปีเมจิที่ 35) บิดาชื่อ นิอิฮะระ โทะฌิโส (Niihara Toshizou: 新原敏三) และมารดาชื่อฟุกุ (Fuku: フク) บิดาทำงานเป็นผู้จัดการธุรกิจจำหน่ายนมวัว วันเกิดของอะกุตะงะวะตรงกับวันแห่งมังกร เดือนแห่งมังกร และปีแห่งมังกร เขาจึงได้ชื่อว่า “ริวโนะซุเกะ” (“ริว” แปลว่า “มังกร”)

อะกุตะงะวะถือกำเนิดขึ้นมาในขณะที่บิดาอายุ 42 ปี และมารดาอายุ 33 ปี ซึ่งถือว่าเป็นปีอัปมงคล ครอบครัวจึงทำตามธรรมเนียมโบราณโดยเสียสละเด็กคนนั้นให้พ่อบุญธรรม บุคคลที่รับเป็นพ่อบุญธรรมให้อะกุตะงะวะคือมุระมะท์ซุ อะซะจิโร (Muramatsu Asajirou: 松村浅二郎) เพื่อนของโทะฌิโส บิดาของอะกุตะงะวะ แม้จะเป็นเพียงการปฏิบัติตามธรรมเนียมแต่เพียงในนามเท่านั้น แต่การกลายเป็นเด็กถูกทิ้งได้กลายเป็นปมในใจของอะกุตะงะวะเสมอมา เขามีพี่สาว 2 คน ชื่อ ฮะท์ซุ (Hatsu: ハツ) และฮิซะ (Hisa: ヒサ) แต่ฮะท์ซุเสียชีวิตเมื่ออายุได้ 5 ขวบก่อนที่อะกุตะงะวะจะเกิด

เมื่ออะกุตะงะวะอายุได้ 8 เดือน มารดาเป็นโรควิกลจริตอย่างฉับพลัน เหตุการณ์นี้เป็นเหตุการณ์สำคัญเหตุการณ์หนึ่งที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของอะกุตะงะวะมาตลอด เนื่องจากอาการป่วยของมารดา เขาจึงถูกส่งไปอยู่บ้านของอะกุตะงะวะ โดโฌ (Akutagawa Doushou: 芥川道章) ซึ่งอยู่บริเวณเขตโทะโยะดะ (Toyoda: 豊田) กรุงโตเกียว ในปัจจุบัน และเริ่มใช้นามสกุลอะกุตะงะวะตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา โดโฌเป็นพี่ชายแท้ๆของฟุกุ จึงมีศักดิ์เป็นลุงของอะกุตะงะวะ เขาและภรรยา

ไม่มีลูก และยังมีน้องสาวชื่อฟุกิ (Fuki: フキ) (พี่สาวของฟุกุ มารดาของอะกุตะงะวะ) ซึ่งเป็นโสดอาศัยอยู่ด้วย จึงมีคนช่วยดูแลเด็ก อะกุตะงะวะเติบโตขึ้นมาภายใต้การเลี้ยงดูของป้าฟุกิคนนี้

ตระกูลอะกุตะงะวะทุกคนสนใจวรรณกรรมและศิลปะอย่างลึกซึ้ง ภรรยาของโดโฌสืบเชื้อสายมาจากขุนนางเก่าแก่ ส่วนตัวโดโฌเองก็สนใจในกลอนไฮกุ อะกุตะงะวะจึงเติบโตขึ้นมาภายในสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เขามีความสนใจในวรรณกรรมและศิลปะเช่นกัน ในวัยเด็ก อะกุตะงะวะใช้ชีวิตอยู่ในบ้านหลังนี้จนอายุ 18 ปี จากนั้นครอบครัวจึงย้ายไปอยู่ที่เขตชินจุกุ

อะกุตะงะวะเข้าเรียนในโรงเรียนอนุบาลภายใต้สังกัดโรงเรียนประถมสามัญโคโต (Koto Jinjou Shougakkou: 江東尋常小学校) ในขณะนั้น ประเทศญี่ปุ่นกำลังตื่นตัวกับกระแสการปฏิวัติรัฐชาติหลังได้รับชัยชนะจากสงครามญี่ปุ่นรัสเซียซึ่งเกิดขึ้นในปีค.ศ.1904 - 1905 ในวัยเด็กอะกุตะงะวะเคยเขียนเล่าถึงอนาคตว่า “เขาอยากเป็นนายทหารเรือ” ในปีถัดมา เขาก็เข้าศึกษาต่อในโรงเรียนประถมสามัญโคโต

อะกุตะงะวะเริ่มสนใจนิทานปรัมปราประเภทคุซะโสฌิ (Kusazoushi: 草双紙) ซึ่งมีอยู่ในบ้านจำนวนมาก จากนั้นจึงเริ่มยืมหนังสือจากร้านเช่าหนังสือและห้องสมุดละแวกบ้าน เขาสนใจวรรณกรรมยุคเอะโดะเป็นพิเศษ อาทิ ผลงานของนักเขียนบะกิน (Bakin: 馬琴) ซัมบะ (Sanba: 三馬) และชิกะมะท์ซุ มนสะเอะมน (Chikamatsu Monzaemon: 近松門左衛門) รวมถึงผลงานของนักเขียนในยุคสมัยใหม่ช่วงต้น อาทิ อิสุมิ เคียวกะ （Izumi Kyouka: 泉鏡花）

จากความสนใจในการอ่าน อะกุตะงะวะเริ่มสนใจที่จะเขียนผลงานด้วยตนเอง เขาทำนิตยสารเวียนอ่านซึ่งมีชื่อว่า *ฮิโนะเซกะอิ* (Hi no sekai: 日の世界) และ *จิท์ซุวะบุนโกะ* (Jitsuwa bunko: 実話文庫) ร่วมกับเพื่อนร่วมชั้น ผลงานเรื่อง “ทะอิกะอิโสะกุ” ก็คาดว่าถูกเขียนขึ้นในช่วงนี้เช่นกัน

ในปีค.ศ. 1902 ฟุกุ มารดาที่แท้จริงของอะกุตะงะวะเสียชีวิต ขณะนั้นอะกุตะงะวะกำลังสนใจและเริ่มต้นเรียนภาษาอังกฤษและวิชาจีนศึกษา พ่อของเขา นิอิฮะระ โทะฌิโส กำลังไปได้ดีในหน้าที่การงาน และต้องการรับอะกุตะงะวะกลับไปอยู่ด้วย แต่ติดปัญหาอยู่ที่ภาระในการเลี้ยงดูลูกที่เกิดจากฟุยุ （Fuyu: フユ）น้องสาวของฟุกุที่เข้ามาอยู่ในบ้านเพื่อช่วยดูแลพี่สาว สุดท้ายโทะฌิโสจึงจดทะเบียนสมรสกับฟุยุ และปล่อยให้อะกุตะงะวะอยู่ในบ้านตระกูลอะกุตะงะวะต่อไป

อะกุตะงะวะจบการศึกษาจากโรงเรียนประถมสามัญโคโตด้วยเกรดเฉลี่ยที่ดีและสามารถเข้าศึกษาต่อได้ทันที แต่เขาต้องพักการเรียนเป็นเวลา 1 ปีเนื่องจากปัญหาสุขภาพอ่อนแอ และต้องใช้เวลาในการจัดการเอกสารสำมะโนครัว

1.2 วัยรุ่น

เมื่ออายุ 13 ปี อะกุตะงะวะเข้าศึกษาในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายโตเกียวฟุริท์ซุดะอิซันชูกักโก (Tokyofuritsu daisan chuugakkou: 東京府立第三中学校) และยังคงทำนิตยสารเวียนอ่านร่วมกับเพื่อนร่วมชั้นอย่างต่อเนื่อง ในช่วงนี้ อะกุตะงะวะเริ่มสนใจการเดินทาง ส่งผลให้มีบันทึกเกี่ยวกับสถานที่ต่างๆทั่วประเทศญี่ปุ่นที่เขาเดินทางไปท่องเที่ยวหลงเหลือมาถึงปัจจุบัน อะกุตะงะวะเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายดะอิชิโคโตกักโก (Daiichi Koutou Gakkou: 第一高等学校) ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ไม่ต้องสอบเข้า แต่ใช้ระบบให้อาจารย์เป็นผู้แนะนำนักเรียนเข้าไป โรงเรียนแห่งนี้เป็นโรงเรียนประจำ แต่อะกุตะงะวะได้รับอนุญาตให้พักอยู่ที่บ้านได้ในช่วงปีแรก หลังจากนั้นจึงย้ายมาอยู่ในหอพัก ซึ่งปีที่อะกุตะงะวะเข้าศึกษาระดับมัธยมปลายนั้นตรงกับปีที่ครอบครัวอะกุตะงะวะย้ายบ้านมาอยู่ในเขตชินจุกุพอดี

อะกุตะงะวะทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เขามักไปชมงานนิทรรศการ งานแสดงภาพเขียน ละครเวที งานแสดงดนตรีภายในโบสถ์ และคอนเสิร์ตต่างๆ นอกจากนั้น เขายังเริ่มบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับภูติผีปีศาจที่ได้อ่านมาจากหนังสือ หรือได้ยินได้ฟังมาจากคนรู้จักลงในสมุดโน้ตที่ตั้งชื่อว่า “โฌโตะฉิอิ” (Shoutoshii: 椒図志異) เรื่องราวที่บันทึกลงในสมุดเล่มนี้ได้กลายเป็นวัตถุดิบในงานเขียนของอะกุตะงะวะในเวลาต่อมา รวมถึงแรงบันดาลใจเกี่ยวกับเรื่อง “คัปปะ” ด้วย

นอกจากนี้ ในช่วงมัธยมปลาย อะกุตะงะวะยังให้ความสนใจกับการศึกษาวัฒนธรรมเอะโดะอย่างต่อเนื่อง เขาสนใจทั้งเรื่องวรรณกรรมและละครหุ่นโจรุริ (Joururi: 浄瑠璃) และเริ่มสนใจในวรรณกรรมต่างประเทศ เช่น งานของสตรินเบอร์ก (Strindberg, ค.ศ. 1849-1912) นักเขียนบทละครชาวสวีเดน และกีย์ เดอ โมปัสซังค์ (Guy de Maupassant, ค.ศ.1850-1893) นักเขียนชาวฝรั่งเศส อาจกล่าวได้ว่าอะกุตะงะวะเป็นนักอ่านตัวยง เขาเรียนรู้และเก็บข้อมูลเกือบทุกอย่างจากการอ่าน และข้อมูลเหล่านี้ได้ส่งอิทธิพลใหญ่หลวงต่องานเขียนของเขาในยุคต่อไป

1.3 ชีวิตในรั้วมหาวิทยาลัย

อะกุตะงะวะเข้าศึกษาในสาขาวรรณคดีอังกฤษ มหาวิทยาลัยโตเกียวเทะอิโกะกุ (Tokyo teikoku daigaku: 東京帝国大学) ในปี 1913 (ปีทะอิโฉที่ 2) แต่ไม่รู้สึกสนใจในวิชาเรียนเท่าที่ควร เขาเริ่มทำงานแปลลงในนิตยสาร*ฌินฌิโช* (Shinshichou: 「新思潮」) จากนั้นจึงเริ่มเขียนผลงาน เช่น เรื่อง “โรเน็น” (Rounen: 「老年」) และ “เซอิเน็นโตะฌิโตะ” (Seinen to shi to: 「青年と死と」)

ในช่วงนี้ อะกุตะงะวะตกหลุมรักสาวใช้ภายในตระกูลนิอิฮะระ ตระกูลที่แท้จริงของอะกุตะงะวะ เขาบรรยายความรู้สึกของตนเองออกมาเป็นจดหมาย แต่สุดท้ายความรักครั้งนี้ก็ไม่สมหวัง

ต่อมาอะกุตะงะวะได้รู้จักกับโยะฌิดะ ยะโยะอิ (Yoshida Yayoi: 吉田弥生) นักศึกษาจากแผนกวรรณคดีอังกฤษ มหาวิทยาลัยสตรีอะโอะยะมะ (Aoyama Jogakuin: 青山女学院) และรู้สึกจริงจังถึงขั้นต้องการแต่งงานกับเธอ แต่สุดท้ายทางครอบครัวก็คัดค้าน ความรักของอะกุตะงะวะจึงไม่สมหวังอีกครั้ง

ในปี 1915 ผลงานเรื่อง “ฮิโยะท์ซุโตะโกะ” (Hiyotsutoko: 「ひよつとこ」) ได้ตีพิมพ์ลงในวารสาร “เทะอิโกะกุบุงงะกุ” (Teikoku bungaku: 「帝国文学」) จากนั้นก็มีผลงานเขียนอย่างต่อเนื่อง เขาเริ่มเข้าร่วมกลุ่มสังสรรค์กับนักเขียนคนอื่นๆ และมีความกระตือรือร้นในการเผยแพร่ผลงานของตนเองเป็นอย่างมาก นิตยสาร*ฌินฌิโจ* ฉบับที่ 4 คือจุดเริ่มต้นที่ทำให้อะกุตะงะวะพบกับนักเขียนชื่อดังนะท์ซุเมะ โซเซะกิ (Natsume Souseki: 夏目漱石, ค.ศ. 1867-1916) อะกุตะงะวะได้นำเสนอผลงานเรื่อง “ฮะนะ” ซึ่งได้รับคำชื่นชมเป็นอย่างมากจากนะท์ซุเมะ โซเซะกิ ถือเป็นสิ่งที่อะกุตะงะวะไม่คาดคิดมาก่อน และเป็นจุดเริ่มต้นของความสำเร็จในเส้นทางนักเขียนของเขา

อะกุตะงะวะจบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1916 โดยเขียนวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับนักเขียนชาวอังกฤษชื่อวิลเลียม มอริส (William Moris, ค.ศ. 1834-1896)

1.4 อาชีพนักเขียน

เมื่อจบการศึกษา อะกุตะงะวะได้เขียนประจำลงในนิตยสาร *ฌินโฉเซะท์ซุ* (Shinshousetsu: 「新小説」) และก้าวเข้าสู่อาชีพนักเขียนอย่างเต็มตัว จากนั้นเขาตีพิมพ์ผลงานลงในนิตยสารและวารสารวรรณกรรมหลายเล่ม เช่น *ชูโอโกรน* (Chuuoukouron: 「中央公論」)

ปลายเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1916 อะกุตะงะวะเข้ารับตำแหน่งครูสอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนทหารเรือที่โยะโกะซุกะ (Yokosuka: 横須賀) เขาย้ายไปอาศัยอยู่ที่เมืองคะมะกุระ (Kamakura: 鎌倉) เพื่อให้สะดวกต่อการเดินทางไปทำงาน แต่หลังจากย้ายไปเพียงไม่กี่วัน เขาก็ต้องกลับมาที่กรุงโตเกียวเพื่อร่วมงานศพของนะท์ซุเมะ โซะเซะกิ นักเขียนรุ่นพี่ที่อะกุตะงะวะนับถือเป็นอาจารย์ เหตุการณ์นี้จึงถือเป็นอีกหนึ่งเหตุการณ์ที่สร้างความกระทบกระเทือนใจให้อะกุตะงะวะเป็นอย่างมาก ในปีค.ศ.1916 ผลงานเรื่อง “ราโชมอน” ของอะกุตะงะวะได้รับการตีพิมพ์ออกมาเป็นรูปเล่ม ส่งผลให้ชื่อของอะกุตะงะวะเข้าไปอยู่ในทำเนียบนักเขียนยุคนั้นอย่างเต็มตัว นิตยสาร วารสาร และหนังสือพิมพ์หลายฉบับยื่นข้อเสนอให้อะกุตะงะวะเขียนคอลัมน์ประจำให้

1.5 ชีวิตครอบครัว

ในปี 1918 อะกุตะงะวะแต่งงานท์ซุกะโมะโตะ ฟุมิ (Tsukamoto Fumi: 塚本文) และเข้าทำงานกับสำนักพิมพ์โอซาก้ามะอินิชิ (Oosaka mainichi shinbun sha: 大阪毎日新聞社) เพื่อสร้าง

ความมั่นคงให้ชีวิตครอบครัว นอกจากเขียนคอลัมม์ประจำให้หนังสือพิมพ์*โอซาก้ามะอินิชิ* แล้ว อะกุตะงะวะยังเริ่มเขียนวรรณกรรมเยาวชนให้วารสาร*อะกะอิโตะริ* (Akai Tori: 「赤い鳥」) อีกด้วย

อะกุตะงะวะลาออกจากการเป็นอาจารย์ในโรงเรียนทหารเรือ เขาตัดสินใจเข้าเป็นพนักงานประจำของสำนักพิมพ์โอซาก้ามะอินิชิ โดยมีเงื่อนไขว่าไม่จำเป็นต้องเข้าไปทำงานที่บริษัท แต่ต้องเขียนเรื่องให้สำนักพิมพ์ตามจำนวนที่กำหนดไว้ภายในระยะเวลา 1 ปี เมื่ออะกุตะงะวะเลือกที่จะเป็นนักเขียนมืออาชีพ เขาย้ายกลับมาอาศัยอยู่ที่บ้านเก่าในโตเกียว

อะกุตะงะวะและฟุมิให้กำเนิดบุตรชาย 3 คนได้แก่ฮิโระฉิ (Hiroshi: 比呂志) ทะกะฉิ (Takashi: 多加志) และยะซุฉิ (Yasushi: 也寸志) ในปีค.ศ. 1920 1922 และ 1925 ตามลำดับ

1.6 ประสบการณ์ในประเทศจีน

ในปี 1921 (ปีทะอิโฉที่ 10) อะกุตะงะวะเดินทางไปประเทศจีนในฐานะนักข่าวของหนังสือพิมพ์*โอซาก้ามะอินิชิ* เขาได้เดินทางไปยังเมืองต่างๆทั่วประเทศจีน เช่น ปักกิ่ง เซี่ยงไฮ้ และลั่วหยาง ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นฉากในผลงานหลายเรื่อง ประเทศจีนที่อะกุตะงะวะได้สัมผัสในยุคนั้นยังคงมีระบอบการปกครองที่เข้มงวด และยังคงถูกรุกรานจากประเทศล่าอาณานิคม อะกุตะงะวะใช้เวลาในประเทศจีนอย่างคุ้มค่า เขาได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนักวิชาการชาวจีนหลายท่าน และเข้าร่วมงานเลี้ยงรับรองกับคนหลายกลุ่มในเวลากลางคืน การใช้ชีวิตแบบหักโหมเช่นนั้นส่งผลให้อะกุตะงะวะป่วยเป็นโรคกระเพาะ โรคริดสีดวงทวาร และต้องทรมานจากโรคเส้นปราสาทอ่อนแรงเมื่อกลับมาประเทศญี่ปุ่น

หลังจากนั้น ร่างกายของอะกุตะงะวะก็อ่อนแรงลงเรื่อยๆ ช่วงที่แข็งแรง เขามีผลงานออกมาหลากหลาย แต่เมื่อโรครุมเร้า ผลงานก็ขาดหายไป

1.7 บั้นปลายชีวิต

อะกุตะงะวะเริ่มมีสภาพจิตใจอ่อนแอลงเรื่อยๆ เขาเริ่มมีอาการนอนไม่หลับ และเห็นภาพหลอนเป็นบางครั้ง สุดท้าย ในกลางดึกของวันที่ 24 กรกฎาคม 1927 (ปีโฉวะที่ 2) อะกุตะงะวะตัดสินใจจบชีวิตตัวเองด้วยการดื่มยาพิษ อะกุตะงะวะทิ้งจดหมายไว้หลายฉบับ จ่าหน้าถึงภรรยาลูกๆ และเพื่อนฝูงหลายคนรวมถึงโอะอะนะ รีวอิชิ (Oana Ryuuichi: 小穴隆一) จิตรกรที่อะกุตะงะวะสนิทสนมด้วย นอกจากนี้ ยังพบต้นฉบับผลงานเรื่อง “อะรุอะโฮโนะอิฉโฉ” (Aruahou no isshou: 或阿呆の一生) บางตอนซึ่งยังไม่เสร็จสมบูรณ์ภายในห้องที่อะกุตะงะวะเสียชีวิต จดหมายฉบับหนึ่งซึ่งเขียนถึงเพื่อนเก่าคุเมะ มะซะโอะ (Kume Masao: 久米正雄) ได้รับการตีพิมพ์ลงหนังสือพิมพ์หลายฉบับในวันรุ่งขึ้น ใจความพูดถึงสาเหตุที่เขาตัดสินใจกระทำอัตวินิบาตกรรมว่า

เกิดจากความรู้สึก “หวาดหวั่นไม่มั่นใจในอนาคต” เคนซุเกะ ทะมะอิ กล่าวว่าการสิ้นชีวิตของอะกุตะงะวะถือเป็นการสิ้นสุดวรรณกรรมสมัยทะอิโฌด้วย ซึ่งก็ไม่ได้หมายความเพียงว่า อะกุตะงะวะเขียนหนังสืออยู่ในสมัยทะอิโฌพอดีเท่านั้น แต่เพราะ “ความหวาดหวั่นไม่แน่ใจในอนาคต” ที่ทำให้เขาปลิดชีวิตตนเองนั้นก็เป็นลักษณความคิดที่ครอบคลุมอยู่ทั่วไปในสมัยทะอิโฌด้วยเช่นกัน [1]

หลังจากอะกุตะงะวะเสียชีวิต เพื่อนสนิทของเขาชื่อคิกุชิ คัน (Kikuchi Kan: 菊池寛) ได้จัดตั้งรางวัลอะกุตะงะวะ (Akutagawashou: 芥川賞) ขึ้นเพื่อเป็นรางวัลแก่นักเขียนหน้าใหม่ที่มีผลงานยอดเยี่ยมในแต่ละปี และได้กลายเป็นหนึ่งในรางวัลสำคัญของแวดวงนักเขียนในประเทศญี่ปุ่นมาจนถึงปัจจุบัน

2. ภูมิหลังของผลงานในขอบเขตงานวิจัย

ในส่วนนี้จะเป็นการรวบรวมเรื่องย่อและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลงานในขอบเขตการศึกษา 11 เรื่องเพื่อเป็นการปูพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับผลงานเรื่องต่างๆที่จะนำมาศึกษาในครั้งนี้ และเพื่อความสะดวกต่อการอ้างอิงและค้นคว้าระหว่างการอ่านวิทยานิพนธ์ในบทต่อไป

2.1 เรื่อง “ทะอิกะอิโสะกุ”

<u>เรื่องย่อ</u>

เรื่อง “ทะอิกะอิโสะกุ” เป็นเรื่องแต่งขนาดสั้นที่มีความยาวเพียง 2 หน้า* พบต้นฉบับอยู่ในสมุดบันทึกส่วนตัวของอะกุตะงะวะ คาดว่าเขียนขึ้นเมื่อค.ศ.1902 (ปีเมจิที่ 35) เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับเด็กหนุ่มอายุ 15 ปีชาวญี่ปุ่นซึ่งตัดสินใจเดินทางออกนอกประเทศ จนในที่สุดสามารถปราบเรือโจรสลัดแห่งมหาสมุทรอินเดียลงได้เพียงลำพัง

<u>งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง</u>

เนื่องจากเรื่อง “ทะอิกะอิโสะกุ” เป็นเพียงงานเขียนก่อนที่อะกุตะงะวะจะกลายเป็นนักเขียน

---

[1] เคนซุเกะ ทะมะอิ, “บทกล่าวนำ”, ใน ขัปปะ, กัลยาณี สีตสุวรรณ, แปล (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แม่นวรรณกรรม, 2554), หน้า 9-10

* จำนวนหน้าในที่นี้ นับจากจำนวนหน้าในหนังสือรวมรวมผลงานของอะกุตะงะวะหรือที่เรียกว่า “เซ็นฌู” (senshuu: 全集) ฉบับของสำนักพิมพ์อิวะนะมิ (Iwanami shoten: 岩波書店) สำหรับเรื่อง “ทะอิกะอิโสะกุ” ผู้วิจัยใช้หนังสือรวบรวมผลงานจากหนังสือชุดใหม่ล่าสุดซึ่งตีพิมพ์ในปีค.ศ. 2008 ใช้กระดาษขนาด 12.5 X 19 ซม. เนื่องจากผลงานเรื่องนี้ไม่ปรากฏในหนังสือรวบรวมผลงานชุดก่อนๆ ส่วนผลงานเรื่องอื่นๆอีก 10 เรื่อง ใช้หนังสือรวบรวมผลงานจากชุดหนังสือซึ่งตีพิมพ์ในช่วงปีค.ศ. 1977-1978 ใช้กระดาษขนาด 14.1 X 22.4 ซม.

มืออาชีพ และเพิ่งจะได้รับการตีพิมพ์ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมานี้ ผู้วิจัยจึงไม่พบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้มากนัก จะมีก็เพียงบทวิเคราะห์สั้นๆของ อุท์ซุมิ ฮิโระตะกะ (Utsumi Hirotaka: 内海宏隆) นักวิจัยวรรณกรรมญี่ปุ่นซึ่งได้วิเคราะห์เอาไว้ว่าอะกุตะงะวะแต่งผลงานเรื่องนี้ขึ้นท่ามกลางสำนึกเรื่องรัฐชาติหลังจากประเทศญี่ปุ่นทำสงครามกับสหภาพโซเวียต[2] ตามที่ได้กล่าวไปในบทที่1

2.2 เรื่อง "เม็นสุระ โสะอิริ"

เรื่องย่อ

เรื่อง "เม็นสุระ โสะอิริ" ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร *ฌินฌิโช* (Shinshichou: 「新思潮」) ในปีค.ศ. 1917 (ปีทะอิโฌที่ 6) ความยาว 8 หน้า บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับ "ผม" และชายหนุ่มคนหนึ่งซึ่งคุยกันเกี่ยวกับเครื่อง "เม็นสุระโสะอิริ" (เครื่องวัดคุณค่าของประเทศโสะอิริอะ) เครื่องนี้ใช้วัดคุณค่าของสิ่งของต่างๆ ที่นำเข้าจากต่างประเทศโดยเฉพาะงานศิลปะ เช่น หนังสือ ภาพเขียน หากเครื่องชี้ว่าสิ่งนั้นมีคุณค่า ประเทศโสอิริอะก็จะนำสินค้าเข้ามาในประเทศ แต่กลับไม่ใช้เครื่องมือดังกล่าววัดคุณค่าของสิ่งของที่ผลิตขึ้นในประเทศตนเอง ในตอนจบ "ผม" ตื่นขึ้นมาและพบว่าตนเองเผลองีบหลับไปตอนกลางวัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยส่วนใหญ่เน้นเรื่องทัศนคติของอะกุตะงะวะที่มีต่อการวิพากษ์วิจารณ์ศิลปะในยุคนั้น เซะกิงุจิ ยะซุโยฌิ (Sekiguchi Yasuyoshi: 関口安義) วิเคราะห์ว่าอะกุตะงะวะได้สะท้อนภาพของวงการวรรณกรรมที่ยกย่องเพียงแต่งานศิลปะแนวธรรมชาตินิยม ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่อะกุตะงะวะประสบมาโดยตรง เครื่องวัดคุณค่าของงานศิลปะหรือเม็นสุระโสะอิริ เป็นสัญลักษณ์แทนบทบาทของนักวิจารณ์ซึ่งไม่มีความเที่ยงตรง ไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอนในการตัดสินงานศิลปะแต่ละชิ้น[3]

2.3 เรื่อง "โทฌิฌุน"

เรื่องย่อ

เรื่อง "โทฌิฌุน" ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร *อะกะอิโตะริ* (Akai Tori: 「赤い鳥」) เมื่อค.ศ. 1920 (ปีทะอิโฌที่ 9) ความยาว 17 หน้า โทฌิฌุนเคยเป็นลูกชายของเศรษฐี แต่ใช้ทรัพย์สินจน

---

[2] 志村有弘（編）、『芥川龍之介大事典』、p. 554

[3] 関口安義（編）、『芥川龍之介新辞典』（東京: 翰林書房、2003）、p. 590

หมดตัว ต้องใช้ชีวิตอย่างยากลำบากจนคิดตัดสินใจฆ่าตัวตายที่ใต้ประตูเมืองทิศตะวันตกในเมืองลั่วหยาง ประเทศจีน ชายชราคนหนึ่งปรากฏตัวขึ้น เขารู้สึกสงสารโทณิฌุนจึงบอกให้โทณิฌุนยืนอาบแสงพระอาทิตย์อัสดง และขุดดินตรงบริเวณที่เงาส่วนศีรษะทอดออกไป โทณิฌุนทำตามและได้พบทองคำจำนวนมาก โทณิฌุนกลับมาเป็นเศรษฐี และใช้ชีวิตได้อย่างสะดวกสบายอีกครั้ง แต่เมื่อเขาใช้ชีวิตอย่างฟุ่มเฟือย ทรัพย์สินก็หมดลงอย่างรวดเร็ว

ระหว่างที่โทณิฌุนเดินเตร็ดเตร่มองฟ้าเพราะไม่มีที่จะไปเหมือนที่เคยทำ ชายชราปรากฏตัวขึ้นอีกครั้ง พร้อมบอกให้โทะณิฌุนขุดดินบริเวณที่เงาส่วนหน้าอกทอดไปถึง เขากลายเป็นเศรษฐีเช่นเดิม แต่เมื่อใช้ชีวิตอย่างฟุ่มเฟือย เขาก็กลับมายากจนอีกครั้ง ชายชราปรากฏตัวขึ้นเป็นครั้งที่ 3 และพยายามจะช่วยโทณิฌุนเหมือนเดิม แต่โทณิฌุนไม่ต้องการ เขาไม่เชื่อใจมนุษย์อีกเพราะพบแต่เพื่อนที่ไม่จริงใจ ทุกคนเข้ามาตีสนิทกับเขาเพราะหวังทรัพย์สิน เขาขอร้องให้ชายชราซึ่งเขาคิดว่าเป็นนักพรตผู้มีจริยธรรมสูงส่งรับเขาเป็นลูกศิษย์ ชายชราจึงเปิดเผยตัวว่าเขาเป็นเซียนชื่อเทะท์ซุกันณิ และพาโทณิฌุนไปยังภูเขากะบิ (Gabisan: 峨眉山) ที่เขาอาศัยอยู่ เทะท์ซุกันณิกำชับโทณิฌุนว่าต่อจากนี้จะมีเรื่องแปลกประหลาดเกิดขึ้นหลายอย่าง แต่ห้ามส่งเสียงใดๆ ออกมาเด็ดขาด โทณิฌุนผ่านบททดสอบต่างๆ มาได้ แต่เมื่อม้าซึ่งหน้าตาเหมือนพ่อกับแม่ของปรากฏตัว เขาเผลอตะโกนออกมาว่า “แม่”

โทณิฌุนกลับมาอยู่ใต้ประตูเมืองทิศตะวันตกเหมือนเช่นทุกครั้ง เขาบอกชายชราว่าเขาไม่สามารถนิ่งเฉยมองดูพ่อกับแม่ที่มีเกือกม้าติดอยู่ได้ ชายชราจึงบอกว่าหากเขานิ่งเฉย เขาก็จะถูกฆ่าตาย โทณิฌุนสัญญากับเทะท์ซุกันณิอย่างมีความสุขว่าต่อจากนี้เขาจะใช้ชีวิตที่ซื่อสัตย์ให้สมกับที่มนุษย์ควรทำ ชายชราจึงบอกลาและบอกให้โทณิฌุนไปใช้ชีวิตอยู่บนภูเขาซึ่งมีบ้านและไร่นาพร้อมอยู่แล้ว

<u>งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง</u>

งานวิจัยในยุคแรกยกย่องว่าเรื่อง “โทณิฌุน” เป็นวรรณกรรมเด็กที่เยี่ยมยอด โยชิดะ เซะอิอิชิ (Yoshida Seiichi: 吉田精一) กล่าวว่า เรื่อง “โทณิฌุน” มีฉากจบที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปของโลกมนุษย์อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากถูกจัดประเภทว่าเป็นงานวรรณกรรมเยาวชน งานวิจัยส่วนใหญ่จึงเน้นวิเคราะห์โครงเรื่อง และนำไปเปรียบเทียบกับวรรณกรรมจีนที่คล้ายคลึงกับเรื่องนี้มากกว่าจะนำไปวิเคราะห์ร่วมกับผลงานประเภทอื่นๆของอะกุตะงะวะ[4]

[4] 関口安義（編）、『芥川龍之介新辞典』、p. 428-429

2.4 เรื่อง “อะงุนิโนะคะมิ”

เรื่องย่อ

เรื่อง “อะงุนิโนะคะมิ” ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1921 (ปีทะอิโฉที่ 10) ในวารสารสำหรับเด็ก *อะกะอิโตะริ* (Akai Tori: 「赤い鳥」) ความยาว 16 หน้า เป็นผลงานเรื่องสุดท้ายที่ได้ตีพิมพ์ในวารสารฉบับดังกล่าว

เรื่องราวทั้งหมดเกิดขึ้นในเมืองเซี่ยงไฮ้ ประเทศจีน พ่อค้าชาวอเมริกันขอร้องให้หญิงชราชาวอินเดียทำนายอนาคตเกี่ยวกับการเกิดสงครามระหว่างประเทศญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกา ในคืนนั้นหญิงชราวางแผนจะอัญเชิญเทพอัคนีมาประทับร่างเด็กสาวชาวจีนชื่อฮุ่ยเหลียน* สาวสวยที่อาศัยอยู่กับหญิงชรา เช่นที่เคยทำหลายครั้ง จริงๆแล้ว ฮุ่ยเหลียนไม่ใช่ชาวจีน แต่เป็นลูกสาวกงสุลญี่ปุ่นประจำเขตการปกครองฮ่องกงชื่อทะเอะโกะที่ถูกหญิงชราลักพาตัวมา ต่อมา หนุ่มญี่ปุ่นชื่อเอ็นโดลูกน้องของท่านกงสุล ได้มาพบฮุ่ยเหลียนโดยบังเอิญ และพยายามบุกเข้าไปชิงตัวเธอออกมาจากห้องของหญิงชรา แต่ไม่สามารถทำอะไรได้ เนื่องจากหญิงชราใช้เวทย์มนต์ขัดขวางเอาไว้

เมื่อเขากลับออกมา ฮุ่ยเหลียนทิ้งจดหมายลงมาให้เอ็นโดจากหน้าต่างชั้น 2 ในจดหมายเขียนถึงวิธีการอัญเชิญเทพอัคนีมาประทับร่าง ในช่วงนั้น เธอจะหมดสติไปและไม่รู้ว่าเกิดอะไรขึ้น แต่ในคืนนี้ เธอตั้งใจจะสวมบทเป็นเทพอัคนีก่อนจะหมดสติไป และบอกให้หญิงชราส่งเธอคืนให้พ่อ เนื่องจากหญิงชราเชื่อฟังสิ่งที่เทพอัคนีพูดทุกอย่าง ในตอนท้ายของจดหมาย เธอเขียนขอร้องให้เอ็นโดกลับมารับเธอในเช้าวันรุ่งขึ้น

ในคืนนั้น ฮุ่ยเหลียนพยายามทำตามแผนที่ตั้งใจเอาไว้ เอ็นโดซึ่งแอบมองอยู่นอกประตูเห็นฮุ่ยเหลียนสั่งให้หญิงชราส่งเธอกลับฮ่องกงด้วยเสียงผู้ชาย หญิงชราไม่เชื่อว่าเป็นเสียงของเทพอัคนี และโกรธที่ฮุ่ยเหลียนสวมรอย หญิงชราชูมีดขึ้นเพื่อขู่ฮุ่ยเหลียน แต่สุดท้าย เมื่อเอ็นโดพังประตูเข้าไปช่วยฮุ่ยเหลียน เขาได้พบศพหญิงชราจมกองเลือดพร้อมมีดปักอก ส่วนฮุ่ยเหลียนกลับไม่รู้สึกตัวและจำอะไรไม่ได้ เธอคิดว่าเอ็นโดเป็นคนฆ่าหญิงชราด้วยซ้ำ เอ็นโดรู้สึกตกใจเช่นกันที่ฮุ่ยเหลียนไม่รู้สึกตัว เพราะเขาคิดมาตลอดว่าทุกอย่างเป็นไปตามที่ฮุ่ยเหลียนวางแผนไว้ สุดท้ายเขาบอกฮุ่ยเหลียนว่าหญิงชราตายด้วยน้ำมือของเทพอัคนี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากเรื่อง “อะงุนิโนะคะมิ” เป็นผลงานเรื่องสุดท้ายที่ได้รับการตีพิมพ์ลงในวารสารสำหรับเด็ก *อะกะอิโตะริ* งานวิจัยส่วนใหญ่ที่พูดถึงผลงานประเภทวรรณกรรมเยาวชนของอะกุตะ

---

*ชื่อตัวละครสะกดเป็นตัวอักษรจีนว่า 惠連 สำเนียงในภาษาญี่ปุ่นคือ เอะเรน (Eren) แต่ในที่นี้ขอถอดเสียงตามภาษาจีนกลางว่าฮุ่ยเหลียน (Huilian) เพื่อให้ตรงกับลักษณะของตัวละครที่เป็นคนจีน

งะวะจึงหยิบยกผลงานเรื่องนี้มาตีความอย่างแพร่หลาย แต่เป็นการพูดถึงเรื่อง “อะงุนิโนะคะมิ” โดยมองภาพรวมของผลงานในฐานะวรรณกรรมเยาวชน ไม่ค่อยมีการตีความรายละเอียดภายในเนื้อเรื่องมากนัก งานวิจัยที่ผ่านมาแบ่งแยกเป็นกลุ่มหลักๆ คือ การวิเคราะห์โครงเรื่อง และการเชื่อมโยงหรือเปรียบเทียบกับผลงานของอะกุตะงะวะเรื่องอื่นๆ

นอกจากนั้น คุมะงะยะ โนะบุโกะ (Kumagaya Nobuko: 熊谷信子) ได้วิเคราะห์ถึงการใช้ฉากที่ปรากฏในเรื่องว่า อะกุตะงะวะได้แต่งเรื่อง “อะงุนิโนะคะมิ” ขึ้นไม่นานก่อนที่เขาจะได้เดินทางไปยังเมืองเซี่ยงไฮ้จริงๆ ดังนั้น ภาพลักษณ์ที่ปรากฏในเรื่องน่าจะเป็นข้อเท็จจริงที่อะกุตะงะวะค้นคว้าเอาไว้สำหรับการเดินทาง[5]

2.5 เรื่อง “ เซ็นนิน”

<u>เรื่องย่อ</u>

เรื่อง “เซ็นนิน” ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือ *ซันเดมะอินิจิ* (Sundee Mainichi:「サンデー毎日」) ปีค.ศ.1922 (ปีทะอิโฉที่ 11) ความยาว 7 หน้า เนื้อเรื่องเกี่ยวกับชายหนุ่มคนหนึ่งชื่อคนซุเกะ ซึ่งเดินทางมาหางานที่โอซาก้า เขาเข้าไปถามหาสถานที่ฝึกเป็นเซียนในร้านรับหางาน เมื่อเจ้าของร้านไปปรึกษาเรื่องนี้กับคุณหมอเพื่อนบ้าน ภรรยาของคุณหมอจึงบอกให้ชายหนุ่มมาทำงานที่บ้านของตน ภรรยาของคุณหมอบอกกับชายหนุ่มว่าหากทำงานครบ 20 ปี จะบอกวิธีเป็นเซียน แต่จริงๆแล้ว เธอโกหกเพราะต้องการใช้งานชายหนุ่มคนนั้นโดยไม่ต้องจ่ายค่าตอบแทน เมื่อเวลาผ่านไป 20 ปี คนซุเกะทวงถามภรรยาคุณหมอถึงวิธีเป็นเซียน ภรรยาจนปัญญา จึงแกล้งให้คนซุเกะทำเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ นั่นคือให้ปีนต้นสนแล้วปล่อยมือทั้งสองข้างออก แต่ชายหนุ่มกลับไม่ตกลงมาตามที่ภรรยาของคุณหมอคิดเอาไว้ สุดท้าย ชายหนุ่มก็ลอยหายไป

<u>งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง</u>

ซุดะ ชิซะโตะ (Suda Chisato: 須田千里) วิเคราะห์ว่าเรื่อง “เซ็นนิน” สามารถจัดเป็นวรรณกรรมสำหรับเด็กหรือจัดให้อยู่ในผลงานประเภทที่เกี่ยวกับเมืองจีนก็ได้เช่นเดียวกัน เนื้อเรื่องนำเสนอภาพของชายหนุ่มคนหนึ่งที่ได้กลายเป็นนักพรตกับคุณหมอและภรรยาที่เห็นแก่ตัว เรื่องนี้ใช้ฉากเป็นเมืองโอซาก้า จึงอาจตีความได้อีกแง่หนึ่งว่า อะกุตะงะวะต้องการเสียดสีนิสัยของชาวเมืองนี้[6]

---

[5] 関口安義（編）、『芥川龍之介新辞典』、p. 11-12

[6] 志村有弘（編）、『芥川龍之介大事典』、p. 539

2.6 เรื่อง “ ดะอิยงโนะอตโตะคะระ”

เรื่องย่อ

ผลงานเรื่องสั้นเรื่อง “ดะอิยงโนะอตโตะคะระ” ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือ *ซันเคมะอินิจิ* เมื่อปีค.ศ.1924 (ปีทะอิโฉมที่ 13) ความยาว 5 หน้า เป็นเรื่องสั้นในรูปแบบจดหมาย บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับชายชาวญี่ปุ่นคนหนึ่งที่เปลี่ยนสัญชาติเป็นชาวจีนและสมรสกับหญิงงามชาวทิเบต จากนั้นจึงใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับภรรยาและสามีของภรรยาอีก 3 คนอย่างสงบสุข

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แทบจะไม่มีงานวิจัยเกี่ยวกับผลงานเรื่องนี้ โคะบะยะฌิ ซะชิโอะ (Kobayashi Sachio: 小林 幸 夫) มองว่า ผลงานเรื่องนี้เป็นผลงานชิ้นสำคัญในการวิเคราะห์ปัญหาระหว่างตะวันตกและตะวันออกในงานเขียนของอะกุตะงะวะ นอกจากนี้ผลงานเรื่องนี้ยังมีคุณค่าในการนำเสนอภาพการใช้ชีวิตที่สามารถก้าวข้ามระบบการปกครองแบบสามัญไปได้[7]

2.7 เรื่อง “ฟุฌิงินะฌิมะ”

เรื่องย่อ

ผลงานเรื่อง “ฟุฌิงินะฌิมะ” ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร*สุอิฮิท์ซุ* (Zuihitsu: 「随筆」) เมื่อค.ศ.1924 (ปีทะอิโฉมที่ 13) ความยาว 12 หน้า เรื่องราวเกิดขึ้นบนเรือลำหนึ่ง ดำเนินเรื่องโดยตัวละคร “ผม” ซึ่งได้นั่งคุยกับชายชราที่ดูคล้ายชาวอังกฤษถึงเรื่องเกาะซัซซันรัปปุ (SUSSANRAP) อยู่บนดาดฟ้าเรือ บนเกาะนั้นมีพืชผักมากมายกองทับถมอยู่ “ผม” จึงถามชายชราถึงระบบการค้าขายผักบนเกาะ แต่เผลอหลับไป เมื่อตื่นขึ้นมาก็พบว่าชายชราหายตัวไปเสียแล้ว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง “ฟุฌิงินะฌิมะ” ส่วนใหญ่มองว่าผลงานขนาดสั้นเรื่องนี้ได้รับอิทธิพลจากเรื่อง*กัลลิเวอร์ผจญภัย* (Guilliver’s Travel) ผลงานของโจนาธาน สวิฟท์ นักเขียนชาวอังกฤษ และนำเสนอด้วยน้ำเสียงวิพากษ์วิจารณ์วงการวรรณกรรมในยุคนั้น ยะมะดะ อะท์ซุโอะ (Yamada Atsuo: 山田篤朗) วิเคราะห์ว่าเกษตรกร พ่อค้า และผู้บริโภคในเรื่องคือภาพแทนของนักเขียน บรรณาธิการ และผู้อ่าน แต่น่าเสียดายที่การวิพากษ์วิจารณ์ในผลงานเรื่องนี้ไม่ได้มีอิทธิพล

[7] 志村有弘『芥川龍之介大事典』、p. 562-563

ต่อการเปลี่ยนแปลงของวงการวรรณกรรมในยุคนั้นเท่าใดนัก[8]

2.8 เรื่อง “อุมะโนะอะฌิ”

<u>เรื่องย่อ</u>

เรื่อง “อุมะโนะอะฌิ” ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1925 ในนิตยสาร*ฌินโจ* (Shinchou: 「新潮」) โดยแบ่งเป็น 2 ตอน คือ “อุมะโนะอะฌิ” และ “โสะกุอุมะโนะอะฌิ” (Zoku umanoashi: 「続馬の脚」) หรือ “อุมะโนะอะฌิภาคต่อ” แต่ภายหลังถูกนำมาตีพิมพ์รวมกัน ความยาวรวม 19 หน้า ถือเป็นผลงานของอะกุตะงะวะที่มีเนื้อหาค่อนข้างแตกต่างไปจากเรื่องสั้นเรื่องอื่นๆ เนื่องจากโครงเรื่องหลักกล่าวถึงการฟื้นคืนชีพของตัวละครเอกที่เสียชีวิตไปแล้ว

เรื่อง “อุมะโนะอะฌิ” เป็นเรื่องราวของโอะฌิโนะ ฮันซะบุโร พนักงานบริษัทชาวญี่ปุ่นธรรมดาๆคนหนึ่งซึ่งใช้ชีวิตอยู่ในกรุงปักกิ่ง ประเทศจีน เขาใช้ชีวิตร่วมกับภรรยาซึ่งมีหน้าตาและนิสัยธรรมดา ไม่มีอะไรโดดเด่น อยู่มาวันหนึ่ง ระหว่างที่ฮันซะบุโรกำลังทำงานอยู่ในบริษัทตามปกติ เขาเสียชีวิตอย่างกะทันหันด้วยภาวะเส้นเลือดในสมองแตก แต่เมื่อวิญญาณของฮันซะบุโรเดินทางไปยังโลกแห่งความตาย เขากลับได้รู้ว่าชะตาของตนเองยังไม่ถึงวาระ แต่เป็นความผิดพลาดของยมทูต ยมทูตจึงพยายามจะช่วยให้เขาฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง แต่เนื่องจากเวลาผ่านไปแล้ว 3 วัน ขาของฮันซะบุโรจึงเริ่มเน่าเปื่อย ยมทูตพยายามหาขาของคนที่หมดอายุขัยคนอื่นมาเปลี่ยนแทน แต่ไม่มีผู้ใดเสียชีวิตด้วยเวลาไล่เลี่ยกับฮันซะบุโรในพื้นที่ละแวกนั้น ยมทูตจึงจำเป็นต้องเอาขาม้ามาเปลี่ยนให้ฮันซะบุโรแทน

เมื่อฟื้นคืนชีพขึ้นมา ฮันซะบุโรพยายามปกปิดขาม้าของตนเองและใช้ชีวิตตามปกติ เขาเขียนระบายถึงปัญหาต่างๆในรูปแบบบันทึกประจำวัน จนกระทั่งวันหนึ่ง ขาม้าเริ่มกระโดดโลดเต้นเองจนเขาไม่สามารถควบคุมมันได้ เขาตัวสั่นเทาและวิ่งหายตัวไปท่ามกลางกระแสวิจารณ์จากสังคมว่าเขาเสียสติ ครึ่งปีผ่านไป ฮันซะบุโรกลับมาหาภรรยา ต่างคนต่างจ้องหน้ากันอยู่ครู่หนึ่ง แต่ในที่สุดภรรยาก็ไม่สามารถทำใจรับสภาพที่เขาเป็นได้ เขาจึงต้องจากไปอีกครั้ง

<u>งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง</u>

มีผู้วิจัยเรื่อง “อุมะโนะอะฌิ” ไว้หลายแง่มุม นักวิจัยหลายท่านพยายามหาแหล่งที่มาของเนื้อเรื่องอันแปลกประหลาด รวมถึงพยายามวิเคราะห์ความหมายของ “ขาม้า” ที่อะกุตะงะวะเสียดสีเอาไว้ในเนื้อเรื่อง อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ยังมีจำนวนไม่มากนัก ผู้วิจัยขอสรุปลักษณะงานวิจัยที่ผ่านมาโดยแบ่งเป็น 2 ยุค ดังนี้

---

[8] 志村有弘『芥川龍之介大事典』、p. 666-668

นักวิจัยในยุคแรกมองว่าเรื่อง “อุมะโนะอะฌิ” เป็นงานเขียนที่ได้รับอิทธิพลมาจากวรรณกรรมของตะวันตกและนิยายปรัมปราของจีน โยะฌิดะ เซอิชิ (Yoshida Seiichi: 吉田精一) วิเคราะห์ว่า “อุมะโนะอะฌิ” ได้รับอิทธิพลมาจากเรื่อง “จมูก” ของนิโกไล โกกอล (Nikolai Gogol)* นักเขียนชาวรัสเซีย และนะกะมุระ ฌินอิชิโร (Nakamura Shinichirou: 中村真一郎) วิเคราะห์ว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่แต่งเลียนแบบงานของคาฟคา (Kafka, ค.ศ. 1883-1924) นักเขียนชาวเยอรมัน สำหรับการวิจัยเชิงวรรณคดีเปรียบเทียบ ผลงานเรื่อง “อุมะโนะอะฌิ” ถูกมองว่าเป็นงานที่ล้มเหลวไม่ประสบความสำเร็จ แม้นักวิจัยอีกกระแสหนึ่ง เช่น คุนิโอะ ทะอิเฮะอิ (Kunio Taihei: 國末泰平) จะเสนอว่า “อุมะโนะอะฌิ” เป็นงานเขียนชิ้นสำคัญที่นำไปสู่งานเขียนในยุคปลายของอะกุตะงะวะ แต่ก็ถือว่าไม่ได้รับความสนใจจากนักวิจัยชาวญี่ปุ่นเท่าที่ควร[9]

นอกจากอิทธิพลจากความเห็นของนักวิจัยในยุคต้นดังกล่าว เหตุผลอีก 2 ประการที่ทำให้นักวิจัยไม่สนใจเรื่อง “อุมะโนะอะฌิ” เท่าที่ควร อาจเป็นเพราะ เรื่อง “อุมะโนะอะฌิ” ไม่เคยถูกนำมาพิมพ์รวมเล่มมาก่อนในสมัยที่อะกุตะงะวะยังมีชีวิตอยู่ นอกจากนี้ อะกุตะงะวะเองก็ไม่ค่อยได้กล่าวความเห็นอะไรเกี่ยวกับผลงานของตัวเองเรื่องนี้

อย่างไรก็ตาม ในช่วงศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา นักวิจัยวรรณคดีญี่ปุ่นชาวจีนเริ่มหันมาวิจัยเรื่อง “อุมะโนะอะฌิ” มากขึ้น เนื่องจากวรรณกรรมเรื่องนี้ใช้ฉากที่ประเทศจีนตลอดทั้งเรื่อง ข่งเยว้ (Kong Yue: 孔月) นักวิจัยชาวจีน ได้ให้ความเห็นว่า เรื่อง “อุมะโนะอะฌิ” เป็นวรรณกรรมที่สำคัญในฐานะวรรณกรรมเสียดสีแนวคิดเรื่องจักรวรรดินิยมของญี่ปุ่น การใช้ฉากในประเทศจีน พร้อมกับสร้างตัวละครหลักให้เป็นชาวญี่ปุ่นทำให้วรรณกรรมเรื่องนี้ต่างจากงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับประเทศจีน (Chuukokumono:中国物) เรื่องอื่นๆของอะกุตะงะวะ บทบาทของญี่ปุ่นในประเทศจีนในเรื่องจะนำไปสู่การตีความจากมุมมองของจักรวรรดินิยม[10]

2.9 เรื่อง “อันชูมนโด”

<u>เรื่องย่อ</u>

เรื่อง “อันชูมนโด” ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร *บุงเงะอิฌุนฌู* (Bungeishunshu: 「文芸春秋」) ในปีค.ศ. 1927 (ปีโฌวะที่ 2) ความยาว 15 หน้า เนื้อเรื่องแบ่งเป็น 3 ตอนย่อยแต่เนื้อเรื่อง

---

* นักเขียนชาวรัสเซีย มีชีวิตอยู่ในช่วงค.ศ. 1809-1854 “จมูก” (ชื่อในภาษาอังกฤษคือ THE NOSE) ถือเป็นงานเขียนแนวเสียดสี เนื้อเรื่องพูดถึงข้าราชการนิสัยโอ้อวดที่ต้องเสียจมูกไปอย่างกะทันหันโดยไม่ทราบสาเหตุ

[9] 志村有弘『芥川龍之介大事典』勉誠出版、p. 381-382

[10] 孔月 「芥川龍之介の「馬の脚」における帝国日本の発象―その寓意・諷刺をめぐって―」筑波大学『文学研究論集』第 22 号、p. 113-134

ไม่ได้ตัดขาดกันอย่างชัดเจน เนื้อเรื่องทั้ง 3 ตอนกล่าวถึง “ผม” ซึ่งกำลังคุยกับเสียงของใครบางคน（Arukoe: 或声）ถึงเรื่องราวอันหลากหลาย ตั้งแต่เรื่องส่วนตัว ไปจนถึงทัศนคติที่มีต่อสันติภาพ ประชาชน ชีวิต และภาพลักษณ์ของผู้คนในยุคสมัยใหม่ ฯลฯ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โมะริ ฮะรุโอะ (Mori Haruo: 森晴雄) กล่าวว่าผลงานชิ้นนี้แสดงความอ่อนไหวของตัวละครเอกที่พยายามเลือกบทบาทระหว่างการดูแลครอบครัวกับการเป็นนักเขียน ราวกับพยายามจะหาทางออกให้ตัวเองผ่านการโต้เถียงกับจิตใต้สำนึก และอาจตีความได้ว่านี่คือความรู้สึกที่อะกุตะงะวะต้องเผชิญอยู่ในขณะที่เขียนผลงานเรื่องนี้ขึ้นมา[11]

2.10 เรื่อง “คัปปะ”

เรื่องย่อ

เรื่อง “คัปปะ” เป็นเรื่องสั้นขนาดยาว 68 หน้า จัดเป็นผลงานที่มีขนาดยาวที่สุดของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร *คะอิโส* (Kaizou:「改造」) ในปีค.ศ. 1927 ก่อนที่อะกุตะงะวะจะเสียชีวิตเพียง 4 เดือน เนื้อเรื่องแบ่งเป็นบทนำและบทย่อย 17 บท เนื้อหาส่วนใหญ่พูดถึงสภาพสังคมของคัปปะที่ตัวละครเอกของเรื่องซึ่งเป็นผู้ป่วยจิตเวชพลัดหลงเข้าไปโดยบังเอิญ ในขณะที่ใช้ชีวิตอยู่ในดินแดนคัปปะ ตัวละคร “ผม” ได้เห็นทั้งข้อดีและข้อเสียของคัปปะผ่านการคบหาสมาคมกับคัปปะหลากหลายอาชีพ อาทิ ท่านประธานบริษัทเกรุ นักปรัชญามักกุ และนักศึกษารัปปุ

ในช่วงแรก “ผม” รู้สึกตื่นตาตื่นใจกับทุกสิ่งทุกอย่างในดินแดนคัปปะ ทั้งสภาพบ้านเมืองที่เจริญไม่แพ้ประเทศญี่ปุ่น รวมถึงความเจริญในด้านศิลปะและเศรษฐกิจ แต่เมื่อใช้ชีวิตในดินแดนคัปปะได้ระยะหนึ่ง “ผม” พบว่าในดินแดนคัปปะมีปัญหาหลายประการ เช่น การฆ่ากรรมกรคัปปะเพื่อไม่ให้เกิดการประท้วงปัญหาว่างงาน การห้ามเผยแพร่ผลงานทางศิลปะบางประเภท หรือปัญหาสงครามกับดินแดนเพื่อนบ้าน

ในบทหนึ่งของเรื่อง “คัปปะ” กล่าวถึงหนังสือ “คำของคนโง่” หรือ “อะโฮโนะโคะโตะบะ” (Ahounokotoba: 『阿呆の言葉』) ซึ่งเขียนขึ้นโดยคัปปะนักปรัชญามักกุ หนังสือเล่มนี้รวบรวมคำคมและข้อคิดจากมุมมองของคัปปะเอาไว้หลายประการ เช่น “คนโง่ย่อมเชื่อว่าคนอื่นนอกจากตัวเองเป็นคนโง่”

หลังจากกวีทก คัปปะตัวหนึ่งที่ “ผม” สนิทสนมด้วยตัดสินใจฆ่าตัวตาย เขาก็เริ่มรู้สึกเบื่อ

[11] 志村有弘『芥川龍之介大事典』、p.364-365

หน่ายกับชีวิตในดินแดนคัปปะและตัดสินใจกลับไปยังโลกมนุษย์ เขาเดินทางไปหาผู้เฒ่าคัปปะเพื่อสอบถามวิธีการกลับโลกมนุษย์ ผู้เฒ่ากำชับว่า หากกลับออกไปแล้วจะกลับมาดินแดนคัปปะอีกไม่ได้ จากนั้นจึงชี้ทางออกให้ “ผม” เมื่อ “ผม” กลับมายังโลกมนุษย์ เขาทำผิดพลาดบางประการและคิดจะกลับไปดินแดนคัปปะอีกครั้ง แต่ถูกตำรวจส่งตัวเข้ามาอยู่ในโรงพยาบาลจิตเวชเสียก่อน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลงานเรื่อง “คัปปะ” เป็นผลงานของอะกุตะงะวะในยุคปลายที่ได้รับการวิจัยในหลายแง่มุม เนื่องจากเรื่อง “คัปปะ” ดำเนินเรื่องด้วยตัวละครคัปปะ สัตว์ในจินตนาการที่ได้รับความนิยมในสังคมญี่ปุ่น ผู้วิจัยจึงขอสรุปภูมิหลังเกี่ยวกับการวิจัยเรื่อง “คัปปะ” โดยเริ่มจากงานวิจัยเกี่ยวกับสัตว์ในจินตนาการประเภทนี้เพื่อแสดงให้เห็นอิทธิพลของความเชื่อเกี่ยวกับคัปปะ จากนั้นจึงเชื่อมโยงสู่งานวิจัยวรรณกรรมเรื่อง “คัปปะ” ของอะกุตะงะวะ โดยแบ่งตามขอบเขตงานวิจัยดังนี้

1. คัปปะในสังคมญี่ปุ่นดั้งเดิม

คัปปะถือเป็นสัตว์ประหลาดหรือปีศาจ (Yokai: 妖怪) ที่คนญี่ปุ่นทั่วทั้งประเทศรู้จักเป็นอย่างดี ก่อนที่จะมีการนิยามหรือบันทึกลักษณะของคัปปะอย่างเป็นรูปธรรม คัปปะหมายถึงสิ่งมีชีวิตที่มักปรากฏกายในแหล่งน้ำ มีลักษณะคล้ายมนุษย์และสัตว์หลายประเภทผสมกัน ทั่วประเทศญี่ปุ่นต่างมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตประเภทนี้ แต่มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น เช่น พื้นที่ในภาคตะวันออกถึงภาคตะวันออกเฉียงเหนือเรียกว่า “คัปปะ” (Kappa: 河童) จังหวัดนะระ (Nara: 奈良) และวะกะยะมะ (Wakayama: 和歌山) เรียกว่า “กะตะโร” (Gatarou: ガタロー) แถบคิวชูเรียกว่า “โดะชิ” (Dochi: ドチ) เป็นต้น

ในยุคแรกเรื่องราวของคัปปะมักถูกเล่าต่อเนื่องกันมาแบบปากต่อปาก จนกระทั่งในปีค.ศ. 1444 เริ่มปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับคัปปะเป็นลายลักษณ์อักษรอยู่ในหนังสือโบราณ *คะงะกุฌู* (Kagakushuu: 『下学集』) โดยบันทึกถึงคัปปะว่า “เมื่อตัวนากมีอายุมาก จะกลายร่างเป็นคัปปะ” หลังจากนั้น เริ่มมีการบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับภูตผีปีศาจรวมถึงคัปปะกันอย่างแพร่หลาย แต่กลับไม่มีภาพของคัปปะปรากฏในยุคนี้

2 คัปปะกับธรรมชาติวิทยา

คัปปะเริ่มถูกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรอีกครั้งเมื่อย่างเข้าสมัยเอะโดะ *พจนานุกรมนิปโปะ* (Nippojisho: 『日葡辞書』) ซึ่งได้รับการตีพิมพ์ในปีค.ศ.1603 เรียกคัปปะว่า “คะวะโระอุ” (Kawarou: カワロゥ) และจำกัดความว่าเป็น “สัตว์คล้ายลิง อยู่ในน้ำ มีมือและเท้าเหมือนมนุษย์”

เมื่อเข้าสู่กลางศตวรรษที่ 17 หนังสือหลายเล่มเริ่มบันทึกภาพของคัปปะที่มีนิสัยชอบกลั่นแกล้งมนุษย์และสัตว์อื่นๆ เช่น นิสัยซุกซนชอบดึงวัวหรือม้าที่อยู่บริเวณใกล้ๆให้ตกลงไปในน้ำ หลังจากนั้นเรื่องราวของคัปปะก็เริ่มปรากฏในหนังสือต่างๆมากขึ้น

ในขณะเดียวกัน นักธรรมชาติวิทยา (Honsougakusha: 本草学者) ซึ่งถือเป็นศาสตร์ที่ได้รับความนิยมในยุคเอะโดะเริ่มเกิดความสงสัยว่าคัปปะมีอยู่จริงหรือไม่ เพราะหากเป็นสัตว์ที่มีอยู่จริง พวกนักธรรมชาติวิทยาก็ตั้งใจจะใส่คำอธิบายเอาไว้ในหนังสือสารานุกรมเกี่ยวกับพืชพรรณธรรมชาติและสัตว์ในประเทศญี่ปุ่นที่พวกเขากำลังจะรวบรวมขึ้น ด้วยเหตุนี้ การรวบรวมข้อมูลของคัปปะจากทั่วประเทศอย่างเป็นระบบจึงถือกำเนิดขึ้น

แต่ท้ายที่สุด นักธรรมชาติวิทยาก็ไม่อาจสรุปได้ว่าคัปปะมีอยู่จริงหรือไม่ รู้เพียงแต่ว่ามีตำนานเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันเรียกว่า “ซุอิโกะ” (Suiko: 水虎) อยู่ในประเทศจีนเช่นกัน พวกนักธรรมชาติวิทยาจึงตัดสินใจบันทึกเรื่องราวของคัปปะเข้าไปในสารานุกรมธรรมชาติวิทยา (Honsoukoumokukeimou: 『本草綱目啓蒙』, 1802) และด้วยเหตุที่นักธรรมชาติวิทยาส่วนใหญ่เป็นคนแถบตะวันออก จึงกำหนดให้เรียกชื่อสิ่งมีชีวิตประเภทนี้ว่าคัปปะตามภาษาถิ่นในแถบของตน

3. คัปปะกับคติชนวิทยา

ในขณะที่นักธรรมชาติวิทยาใช้การรวบรวมข้อมูลแบบวิทยาศาสตร์เก็บข้อมูลเรื่องคัปปะ นักคติชนวิทยาเริ่มรวบรวมเรื่องเล่าจากประสบการณ์จริงของชาวบ้านที่อ้างว่าตนได้พบคัปปะ และรวบรวมภาพวาดตามคำบอกเล่าเหล่านั้นขึ้นเป็นหนังสือ เล่มที่มีชื่อเสียงและบันทึกรูปภาพของคัปปะไว้มากเล่มหนึ่งคือ *ซุอิโกเรียะกุโก* (Suikouryakukou: 『水虎略考』)

กล่าวได้ว่าในยุคเอะโดะ ความเชื่อเรื่องคัปปะได้มีบทบาทในสังคมมากขึ้น จากที่เป็นเพียงเรื่องเล่าแบบปากต่อปากในยุคโบราณ คัปปะได้ถูกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรและรูปภาพอย่างแพร่หลาย และภาพลักษณ์ของคัปปะที่ถูกสร้างขึ้นมาในยุคเอะโดะนี้ได้กลายเป็นลักษณะพื้นฐานที่คนญี่ปุ่นทั่วไปเข้าใจเกี่ยวกับคัปปะจนถึงช่วงปีค.ศ. 1853

นะกะมุระ เทะอิริ ((Nakamura Teiri: 中村禎里) ได้รวบรวมภาพลักษณ์ของคัปปะที่ปรากฏในหนังสือต่างๆรวมถึงภาพวาดคัปปะช่วงยุคเอะโดะและวิเคราะห์ว่า บทบันทึกและภาพวาดส่วนใหญ่นำเสนอภาพของคัปปะโดยมีลักษณะพื้นฐานเลียนแบบสัตว์ 3 ชนิดคือ นาก เต่า (หรือตะพาบ) และลิง ซึ่งภาพของคัปปะที่คล้ายกับลิงนั้นถูกนำเสนอเอาไว้มากที่สุด

ในยุคเมจิ ยะนะงิตะ คุนิโอะ(Yanagita Kunio: 柳田国男) ได้รวบรวมข้อมูลเรื่องภูตผีปีศาจและสัตว์ประหลาดทั่วประเทศญี่ปุ่นขึ้นอีกครั้ง ผลงานที่มีชื่อเสียงของเขาคือหนังสือ *ซันโตมินตันญ*

(Santoumintanshuu: 『山島民譚集』, 1914) ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนในการวิเคราะห์แนวความเชื่อเรื่องคัปปะ ในหนังสือเล่มดังกล่าวมีบทที่กล่าวถึงคัปปะโดยเฉพาะ ยะนะงิตะวิเคราะห์ว่า คัปปะเป็นเพียงสัตว์ที่อยู่ในจินตนาการ ไม่ใช่สิ่งมีชีวิตหายากตามที่ชาวบ้านและนักวิชาการสมัยเอะโดะเชื่อ นอกจากนี้ยังผูกความเชื่อเรื่องคัปปะกับความเชื่อเชิงศาสนา กล่าวคือคัปปะเป็นเทพเจ้าแห่งน้ำมาก่อน แต่พอมนุษย์เริ่มหมดศรัทธาในเทพเจ้าแห่งน้ำ เพราะมีเทพเจ้าองค์อื่นๆที่ควรเคารพมากกว่า คัปปะจึงถูกลดสถานะเป็นเพียงปีศาจ พฤติกรรมที่คัปปะชอบดึงม้าหรือวัวลงไปในแหล่งน้ำ ก็มีรากฐานมาจากพิธีบวงสรวงเทพเจ้าในสมัยโบราณที่มนุษย์เป็นคนนำสัตว์ไปถวายเทพเจ้าก่อนนั่นเอง[12]

อาจกล่าวได้ว่าภาพลักษณ์ของคัปปะในยุคปัจจุบันดังที่ปรากฏในพจนานุกรม *โคจิเอ็น* ซึ่งเป็นพจนานุกรมที่ถือเป็นมาตรฐานของประเทศญี่ปุ่นนั้นได้รับอิทธิพลจากนักคติชนวิทยาเป็นส่วนใหญ่

4. คัปปะกับวรรณกรรมสมัยใหม่

แม้ว่าความสนใจเรื่องภูตผีปีศาจในยุคสมัยใหม่จะลดน้อยลงในความเชื่อของผู้คนทั่วไป เนื่องจากผู้คนมองว่าสิ่งมีชีวิตเหล่านั้นเป็นเพียงสัตว์ในจินตนาการตามนิทานพื้นบ้าน ภูตผีปีศาจต่างๆ รวมถึงคัปปะกลับมีบทบาทมากขึ้นในแวดวงวรรณกรรม คัปปะกลายเป็นตัวละครในผลงานของนักเขียนสมัยใหม่ เช่น ผลงานเรื่อง “คัปปะ” ของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ เรื่อง *คะอิโนะอะนะนิคัปปะโนะอิรุโกะโตะ* (Kainoana ni kappa no iru koto: 『貝の穴に河童の居る事』, 1942) ของอิสุมิ เคียวกะ (Izumi Kyoka: 泉鏡花) และเรื่อง *คัปปะโคะโส* (Kappa kozou: 『河童小僧』, 2004) ของโอะกะโมะโตะ คิโด (Okamoto Kidou: 岡本綺堂) และ เป็นต้น

ในจำนวนเรื่องสั้นดังกล่าว ตัวละครคัปปะในผลงานของอะคุตะงะวะถือเป็นตัวละครที่ถูกกำหนดลักษณะไว้อย่างละเอียดที่สุด นอกจากอะคุตะงะวะจะยึดรูปแบบพื้นฐานของคัปปะตามที่นักคติชนวิทยาชื่อยะนะงิตะบันทึกเอาไว้ เขายังแต่งเติมรายละเอียดบางอย่างเพิ่มเติมให้ตัวละครคัปปะมีความสมจริงและร่วมสมัยมากขึ้น เช่น แทนที่จะยึดการเปรียบเทียบคัปปะกับ นาก ตะพาบ หรือลิงตามที่มีบันทึกมาแต่โบราณ อะคุตะงะวะกลับใช้สัตว์ประเภทใหม่ๆมาเปรียบเทียบลักษณะของคัปปะที่ปรากฏ นั่นคือ กบ กิ้งก่าคาเมเลียน และจิงโจ้ นอกจากนี้ยังเพิ่มนิสัยที่เป็นด้านบวกให้คัปปะมากขึ้นกว่าคัปปะในอดีตที่ผ่านมา

[12] 中村禎理『河童の日本史』(東京：日本エディタースクール出版、1996), p. 32-41

5. คัปปะกับวรรณกรรมเรื่อง “คัปปะ”

งานวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับเรื่อง “คัปปะ” มักเป็นการเชื่อมโยงผลงานเข้ากับชีวประวัติของอะกุตะงะวะมากกว่าจะเป็นงานวิจัยที่เน้นการตีความผลงาน โดยมองว่าปัญหาที่อะกุตะงะวะนำเสนอในสังคมคัปปะ เช่น ภาระที่เกิดจากครอบครัว หรือการห้ามเผยแพร่ผลงานศิลปะ คือปัญหาที่ผู้เขียนประสบในชีวิตส่วนตัว

ฮิซะโนะ นะโอะมิ (Hisano Naomi: 久野尚美) วิเคราะห์โครงสร้างของเรื่องคัปปะไว้ว่าอะกุตะงะวะพูดถึงปัญหาสังคมไว้ในผลงานค่อนข้างละเอียด แต่ไม่ได้เสนอวิธีแก้ไขมากนัก สุดท้ายเนื้อเรื่องจบลงอย่างรวดเร็วโดยไม่มีทางออกของฉากจบที่ชัดเจน[13]

นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยอีกจำนวนหนึ่งที่เปรียบเทียบเรื่อง “คัปปะ” กับวรรณกรรมตะวันตก เช่น เรื่อง *กัลลิเวอร์ผจญภัย* (Gulliver’s Travels) ของโจนาธาน สวิฟท์ เรื่อง*Erewhon* ของซามูเอล บัทเลอร์ (Samuel Butler, ค.ศ. 1835-1902) และเรื่อง*ยูโทเปีย* ของโทมัส มอร์ (ค.ศ. 1478-1535)[14]

กล่าวโดยสรุป แม้ว่าแนวความคิดเรื่องคัปปะจะมีอยู่ในสังคมญี่ปุ่นมานาน แต่ผลงานเรื่อง “คัปปะ” ของอะกุตะงะวะถือเป็นจุดเปลี่ยนในการสร้างภาพลักษณ์คัปปะขึ้นมาใหม่ นอกจากนี้ยังเป็นตัวอย่างของงานที่ผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมของญี่ปุ่นกับบรรยากาศร่วมสมัยในยุคของผู้เขียนเข้าด้วยกัน ผลงานเรื่อง “คัปปะ” จึงเป็นผลงานที่มีคุณค่าทั้งเชิงวรรณกรรมและการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของแนวความคิดของสังคมญี่ปุ่น

2.11 เรื่อง “เนียวเซน”

<u>เรื่องย่อ</u>

เรื่อง “เนียวเซน” เป็นต้นฉบับที่ถูกพบหลังจากอะกุตะงะวะเสียชีวิตไปแล้ว คาดว่าเขียนขึ้นเมื่อค.ศ.1927 (ปีโฉวะที่ 2) ความยาว 2 หน้า เรื่องราวบอกเล่าเกี่ยวกับนักศึกษาคนหนึ่งที่อาศัยอยู่ข้างบ้านสาวงามผู้มีพฤติกรรมแปลกประหลาด วันหนึ่งเขาจึงได้รู้ว่าแท้จริงแล้วเธอเป็นนักพรตที่มีอายุ 3,600 ปี และเป็นแม่ของชายชราตัดไม้ผู้มีอายุ 70 ปี

<u>งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง</u>

คะวะโนะ โมะโตะกิ (Kawano Motoki: 河野基樹) วิเคราห์ว่า อะกุตะงะวะได้ดัดแปลงเรื่อง

---

[13] 久野尚美「河童論」『大谷女子大国文』（大阪：大谷女子大、1993）、ｐ．.241−243

[14] 柴田多賀治「第一章 「河童」とイギリス風刺小説——「河童」『ガリヴァー』『エレホン』『ユートピア便り』」『芥川龍之介と英文学』（ミツワ印刷、1993）、p. 3−4

นี้ขึ้นจากนิทานปรัมปราของประเทศจีน เช่นเดียวกับเรื่อง “เซ็นนิน” การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับปีศาจ ภูตผี หรือบุคคลที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ทั่วไปถือเป็นจุดเด่นอีกประการในผลงานของอะกุตะงะวะที่สะท้อนความสนใจส่วนตัวที่มีต่อเรื่องราวเหล่านี้ตั้งแต่วัยเยาว์[15]

[15] 志村有弘『芥川龍之介大事典』、p.364-365

บทที่ 3
แนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ปรากฏในตัวละคร : บทวิเคราะห์ปัจจัยเรื่อง “พลเมือง”

ลักษณะผลงานของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะภายในขอบเขตการวิจัยครั้งนี้ ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นเรื่องสั้น ดำเนินเรื่องโดยใช้โครงเรื่องไม่ซับซ้อน และมีเหตุการณ์เกิดขึ้นในเรื่องไม่มากนัก ทว่ากลับมีตัวละครที่หลากหลาย และมีการบรรยายรายละเอียดของตัวละครเหล่านั้นไว้ค่อนข้างมาก ผู้วิจัยจึงขอหยิบยกลักษณะของตัวละครต่างๆขึ้นมาวิเคราะห์ถึงอิทธิพลของแนวคิดเรื่องรัฐชาติเป็นอันดับแรก

การวิเคราะห์ตัวละครในบทนี้ ผู้วิจัยจะเน้นการศึกษาลักษณะและการกระทำของตัวละครเพื่อเชื่อมโยงกับปัจจัยเรื่อง “พลเมือง” ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญ 1 ใน 3 ปัจจัยหลักในการก่อกำเนิดรัฐชาติอันได้แก่ พลเมือง พรมแดน และอำนาจอธิปไตย* โดยจะศึกษาตัวละครทุกตัวที่มีความเชื่อมโยงกับแนวคิดดังกล่าวโดยไม่แบ่งแยกว่าเป็นตัวละครหลักหรือตัวละครรอง จากการศึกษาวรรณกรรมในขอบเขตงานวิจัย ผู้วิจัยพบว่ามีประเด็นสำคัญเกี่ยวกับพลเมือง 3 ประเด็น ได้แก่ อัตลักษณ์ของตัวละคร พฤติกรรมของตัวละคร และบทวิเคราะห์ลักษณะการใช้คำเรียกสมาชิกในสังคม (ญี่ปุ่น)

1. อัตลักษณ์ของตัวละคร

ก่อนอื่น ผู้วิจัยขอกล่าวถึงคำนิยามของคำว่า “อัตลักษณ์” ซึ่งเป็นคำสำคัญสำหรับการวิเคราะห์ตัวละครเพื่อแสดงให้เห็นอิทธิพลของแนวคิดเรื่อง “พลเมือง” โดยเริ่มจากคำนิยามของนักวิชาการด้านสังคมและการเมืองดังต่อไปนี้

อัตลักษณ์ (Identity) คือความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น โดยผ่านการมองตนเอง และคนอื่นมองเราในขณะนั้น อัตลักษณ์ต้องการความตระหนัก (Awareness) ในตัวเราและพื้นฐานของการเลือกบางอย่าง นั่นคือเราจะต้องแสดงตนหรือยอมรับอย่างตั้งใจกับอัตลักษณ์ที่เราเลือก ความสำคัญของการแสดงตนก็คือการระบุได้ว่าเรามีอัตลักษณ์เหมือนกับกลุ่มหนึ่งและมีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างไร ดังนั้นการมีอัตลักษณ์ร่วมจึงมีนัยของการเกี่ยวพันที่ตื่นตัวบางอย่างในส่วนของเรา นั่นคือ จะเกิดขึ้นจากการ

---

* ดูรายละเอียดเกี่ยวกับคำจำกัดความและแนวคิดเรื่องรัฐชาติเพิ่มเติมในบทที่ 1 หัวข้อ 8. ภูมิหลังงานวิจัยและปริทัศน์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ยอมรับอย่างตั้งใจจากตัวเราว่า “ฉันเป็นใคร” ในสายตาคนอื่น[1]

ฉลาดชาย รมิตานนท์ กล่าวว่า อัตลักษณ์นั้นไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นลอยๆ ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการสร้างของวัฒนธรรมในช่วงเวลาหนึ่ง และวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งก่อสร้างทางสังคม (social construct) นอกจากนี้วัฒนธรรมก็ไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งหรือตายตัว หากแต่มีรูปแบบเป็นวงจรที่เรียกว่า “วงจรแห่งวัฒนธรรม” (circuit of culture) ดังนั้นอัตลักษณ์ทั้งหลายจึงมีกระบวนการถูกผลิต (produced) ให้เกิดขึ้น สามารถถูกบริโภค (consumed) และถูกควบคุมจัดการ (regulated) อยู่ในวัฒนธรรมเหล่านั้น และทั้งนี้ยังมีการสร้างความหมายต่างๆ (creating meanings) ผ่านทางระบบต่างๆ ของการสร้างภาพตัวแทน (symbolic systems of representation) ที่เกี่ยวกับตำแหน่งแห่งที่ต่างๆ ทางอัตลักษณ์อันหลากหลายที่เราเลือกใช้ หรือนำเอามาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของเรา[2]

จากคำจำกัดความข้างต้น จะเห็นได้ว่าสิ่งที่ใช้กำหนดอัตลักษณ์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้นมีหลายอย่าง หนึ่งในนั้นคือ “อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity)” คำดังกล่าวเป็นแนวคิดสำคัญที่นักมานุษยวิทยาตะวันตกนำมาใช้หลังยุคสงครามโลกครั้งที่สอง ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี อธิบายเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไว้ว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เสนอให้มองวัฒนธรรม และนิยามตนเองในความสัมพันธ์กับกลุ่มชนอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในความสัมพันธ์กับรัฐชาติ[3] กล่าวคือ ในอดีต มนุษย์อาจนิยามอัตลักษณ์ของตนเองด้วยลักษณะภายนอก เช่น กลุ่มชนผิวขาว-ผิวสี หรือใช้บริเวณที่อยู่อาศัยในการนิยามอัตลักษณ์ เช่น ชาวเล (ชาวทะเล) หรือชาวเขา (ชาวภูเขา) แต่การสถาปนารัฐชาติหรือการแบ่งแยกพรมแดนของแต่ละประเทศส่งผลให้มนุษย์นิยมแบ่งแยกกลุ่มโดยใช้ชาติพันธุ์หรือเชื้อชาติเป็นเกณฑ์มากขึ้น

บทวิเคราะห์ในส่วนนี้ ผู้วิจัยต้องการชี้ให้เห็นว่า ลักษณะการบรรยายตัวละครในผลงานหลายเรื่องของอะกุตะงะวะอาศัยปัจจัยเรื่องชาติพันธุ์หรือเชื้อชาติมากกว่าลักษณะทางกายภาพของตัวละครแต่ละตัว โดยพบประเด็นสำคัญ 4 ประเด็น ได้แก่ การใช้เชื้อชาติกำหนดอัตลักษณ์ของตัวละคร การใช้ภาษาของตัวละคร การเปลี่ยนสัญชาติ อัตลักษณ์และความแตกต่างระหว่างสายพันธุ์

---

[1] พิศิษฐ์ คุณวโรตม์, “อัตลักษณ์และกระบวนการต่อสู้เพื่อชีวิตของผู้ติดเชื้อ HIV,” ใน อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ, ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2546), หน้า 306-307

[2] คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ฉลาดชาย รมิตานนท์), **อัตลั**กษณ์ วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลง [ออนไลน์], 20 มีนาคม 2555. http://www.soc.cmu.ac.th/~wsc/data/Identity28_3_05.pdf

[3] ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ, (กรุงเทพ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 2546). หน้า 5-6.

1.1 การใช้เชื้อชาติกำหนดอัตลักษณ์ของตัวละคร

ในผลงานเรื่อง “ทะอิกะอิโสะกุ” ซึ่งเป็นเรื่องสั้นที่มีความยาวเพียง 2 หน้า อะกุตะงะวะสร้างตัวละครขึ้นเพียง 2 ตัวและบรรยายตัวละครดังกล่าวไว้ดังนี้

このボートの乗組員はたれぞ
乗組員は只一人..... しかも日本人.....
たれぞこれこそ高浪日出国なり
後米国人の或者にきけば此の船こそ印度洋の大海賊なりしと[4]

ลูกเรือแห่งเรือลำนี้คือผู้ใด
ลูกเรือมีเพียงหนึ่ง... ทั้งยังเป็นชาวญี่ปุ่น...
เขาผู้นั้นเดินทางออกนอกประเทศ
ถามความชาวอเมริกันภายหลัง เขากลายเป็นจอมโจรสลัดแห่งน่านน้ำ
อินเดีย

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นตัวละคร 2 ตัวคือ ชาวญี่ปุ่นและชาวอเมริกัน ตัวละครเอกของเรื่องเป็นชายหนุ่มชาวญี่ปุ่นซึ่งหนีออกมาจากประเทศญี่ปุ่นจนกลายเป็นโจรสลัดผู้ยิ่งใหญ่ ส่วนตัวละครอีกตัวเป็นเพียงตัวประกอบซึ่งอะกุตะงะวะใช้สรรพนามแทนตัวละครสั้นๆว่า “ชาวอเมริกัน” ลักษณะการบรรยายตัวละครดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าอะกุตะงะวะนิยามอัตลักษณ์ของตัวละครโดยใช้รายละเอียดเกี่ยวกับชาติพันธุ์มากกว่าลักษณะทางกายภาพ เช่น รูปร่างหน้าตา

จากงานเขียนสั้นๆที่คาดว่าอะกุตะงะวะเขียนขึ้นในวัยราว 10 ปี ดังที่ได้ยกตัวอย่างไปข้างต้น ผู้วิจัยเริ่มสังเกตเห็นรายละเอียด และแนวโน้มการเลือกใช้เชื้อชาติกำหนดอัตลักษณ์ของตัวละครในงานเขียนของอะกุตะงะวะ กล่าวคือ อะกุตะงะวะเลือกบรรยายตัวละครโดยระบุเชื้อชาติให้กับตัวละครแทนการกำหนดชื่อหรือลักษณะทางกายภาพที่ให้ภาพชัดเจนกว่า นอกจากนี้ ผลงานขนาดสั้นชิ้นนี้ยังเป็นจุดเริ่มต้นที่แสดงให้เห็นว่า อะกุตะงะวะได้นำเสนอภาพการปรากฏตัวร่วมกันของบุคคลที่มีเชื้อชาติแตกต่างกัน

อุท์ซุมิ ฮิโระตะกะ (Utsumi Hirotaka: 内海宏隆) นักวิจัยวรรณกรรมญี่ปุ่น วิเคราะห์ว่าอะกุตะงะวะแต่งผลงานเรื่องนี้ขึ้นท่ามกลางสำนึกเรื่องรัฐชาติหลังเหตุการณ์สงครามระหว่าง

[4] 「大海賊」『芥川龍之介全集　第二十一巻』（東京：岩波書店、2008）， p. 11

ประเทศญี่ปุ่นกับสหภาพโซเวียต[5] ในจุดนี้ ผู้วิจัยเห็นด้วยกับอุท์ซุมิ ฮิโระตะกะว่า อิทธิพลจากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มีผลต่อแนวคิดในการสร้างผลงานของอะกุตะงะวะ สามารถวิเคราะห์ได้ว่า การกำหนดให้ตัวละครชาวญี่ปุ่นมีอำนาจเหนือโจรสลัดทั้งหมดบนน่านน้ำคือภาพสะท้อนการแผ่ขยายอำนาจในยุคที่ประเทศญี่ปุ่นเริ่มเปิดประเทศและกำลังฮึกเหิมเมื่อได้รับชัยชนะจากการทำสงครามกับสหภาพโซเวียต

เมื่อเริ่มอาชีพนักเขียนอย่างจริงจัง ผลงานของอะกุตะงะวะเริ่มมีตัวละครที่ซับซ้อนมากขึ้น ทว่าผู้วิจัยพบว่า ลักษณะการบรรยายตัวละครในผลงานยุคกลางหลายเรื่อง ยังคงมีลักษณะร่วมเช่นเดียวกับเรื่อง “ทะอิกะอิโสะกุ” นั่นคือการเน้นการกำหนดเชื้อชาติของตัวละครเป็นหลัก ผลงานเรื่องถัดไปที่ผู้วิจัยต้องการยกตัวอย่างคือผลงานเรื่อง “อุมะโนะอะฌิ” ข้อความจากบันทึกประจำวันของฮันซะบุโรซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่องแสดงให้เห็นว่า การบรรยายตัวละครหลายตัวในเรื่องเริ่มต้นด้วยการบรรยายเชื้อชาติของตัวละคร แม้จะไม่มีการกำหนดชื่อของตัวละครทุกตัว แต่เชื้อชาติกลับเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ ดังตัวอย่างที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

> 七月×日　どうもあの若い支那人のやつは怪しからぬ脚をくつけたものである。[6]

> วันที่... ก.ค. ไม่ว่าอย่างไร ชายหนุ่มชาวจีนคนนั้นก็รู้สึกสงสัยเรื่องขาที่ผิดปกติ

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าตัวละครฮันซะบุโรนิยามอัตลักษณ์ของคนที่เขาพบเจอด้วยเชื้อชาติ และไม่มีการบรรยายลักษณะทางกายภาพอย่างชัดเจน เมื่อฮันซะบุโรฟื้นคืนชีพขึ้นอีกครั้ง เขาได้บรรยายความอึดอัดที่เกิดจากขาม้าและเหตุการณ์ที่พบเจอในชีวิตประจำวันลงในสมุดบันทึก นอกจากหนุ่มชาวจีนในประโยคข้างต้นแล้ว ฮันซะบุโรยังได้บันทึกถึงชาวอเมริกันไว้ดังนี้

> 九月×日　オレは今日道具屋*にダブル・ベッドを売り払った。このベ

---

[5] 志村有弘『芥川龍之介大事典』、 p. 553-554

[6] 「馬の脚」『芥川龍之介全集　第七巻』(東京: 岩波書店、1978)、 p. 206

[*] คำว่า 道具屋 แปลตรงตัวหมายถึงร้านเฟอร์นิเจอร์ แต่โดยทั่วไปมักจำหน่ายเฟอร์นิเจอร์รวมถึงสินค้าเบ็ดเตล็ดที่เป็นสินค้ามือสอง

ッドを買ったのは亜米利加人のオオクションである。[7]

วันที่...ก.ย. วันนี้ผมไปขายเตียงคู่ที่ร้านสินค้ามือสอง คนที่ประมูลซื้อเตียงหลังนั้นไปคือชาวอเมริกัน

จากข้อความทั้งสองข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่า แม้แต่ตัวประกอบที่ไม่มีบทบาทใดๆในเนื้อเรื่อง ก็ยังมีรายละเอียดเกี่ยวกับเชื้อชาติกำหนดไว้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยมองว่ารายละเอียดเกี่ยวกับเชื้อชาติดังกล่าวคือ อิทธิพลจากแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่ได้กล่าวไปข้างต้น เป็นการตัดสินตัวเราและคนอื่นโดยใช้มุมมองของ “ชาติพันธุ์” เพื่อแสดงสังกัดโดยแฝงนัยยะการแบ่งแยก “กลุ่มเขา” และ “กลุ่มเรา” เอาไว้ แม้ว่าการวิเคราะห์เนื้อเรื่องจะไม่สามารถชี้ชัดลงไปได้ว่าอะกุตะงะวะจงใจระบุรายละเอียดเกี่ยวกับเชื้อชาติให้ตัวละครทุกตัวเพื่อนำเสนอแนวคิดเรื่องรัฐชาติหรือเสียดสีแนวคิดดังกล่าว แต่คงปฏิเสธไม่ได้ว่าแนวคิดรัฐชาติในยุคดังกล่าวส่งผลต่อการสร้างสรรค์ตัวละครของอะกุตะงะวะ

นอกจากนี้ อีกตัวอย่างหนึ่งจากเรื่อง “อุมะโนะอะฌิ” ที่แสดงให้เห็นว่าตัวละครหลักหรือฮันซะบุโรตัดสินและให้คำนิยามบุคคลอื่นด้วยการคาดเดาเชื้อชาติมากกว่าจะเน้นบรรยายลักษณะภายนอกหรือนิสัยอื่น คือฉากที่ฮันซะบุโรเสียชีวิตอย่างกะทันหัน และเดินทางไปพบกับยมทูต เขาบรรยายภาพที่พบเห็นไว้ดังนี้

事務室のまん中の大机には白い大掛児（アタクワル）を着た支那人が二人、差し向かいに帳簿を検らべている。一人はまだ二十前後であろう。もう一人はやや黄ばみかけた、長い口髭をはやしている。そのうちに二十前後の支那人は帳簿へペンを走らせながら、目を挙げずに彼へ話しかけた。[8]

มีชายชาวจีนสวมเสื้อคลุมตัวยาวสีขาวอยู่ที่โต๊ะตัวใหญ่กลางห้องธุรการสองคน ทั้งสองหันหน้าเข้าหากัน และกำลังตรวจสอบอะไรบางอย่างในสมุดบันทึก คนหนึ่งน่าจะอยู่ในวัยราวยี่สิบ ส่วนอีกคนหนึ่งมีเครายาวออกสีเหลือง ในตอนนั้นเอง ชาวจีนในวัยยี่สิบเขียนบางอย่างลงในสมุดบันทึก

[7] 「馬の脚」『芥川龍之介全集　第七巻』、p. 207

[8] Ibid.、p. 201

พลางเอ่ยปากถามเขาโดยไม่เงยหน้าขึ้นมอง

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าฮันซะบุโรใช้เชื้อชาติของบุคคลเป็นปัจจัยอันดับต้นๆในการบรรยายลักษณะของบุคคลอื่น จากนั้นค่อยคาดเดาคุณสมบัติอื่นๆ เช่น อายุ นอกจากนี้ยังเลือกใช้คำที่แสดงถึงเชื้อชาติอย่างคำว่า “ชาวจีน” เป็นสรรพนามในการเรียกตัวละครอื่น

ในขณะเดียวกัน เมื่อต้องแนะนำตนเอง ฮันซะบุโรไม่ได้แนะนำเพียงชื่อเท่านั้น แต่แนะนำสังกัดของตนเองกับยมทูตชาวจีนว่าเขามาจากประเทศญี่ปุ่นด้วย

我はこれ日本三菱公司の忍野半三郎 [9]

เราชื่อโอะฌิโนะ ฮันซะบุโร เป็นพนักงานประจำบริษัทมิตซุบิฌิของญี่ปุ่น

ลักษณะการนิยามอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของบุคคลอื่นนั้นพบได้เช่นกัน ในเรื่อง “ฟุฌิงินะฌิมะ” ตัวละคร “ผม” บรรยายชายชราที่ได้พบบนเรือด้วยการคาดเดาเชื้อชาติก่อนลักษณะภายนอกอื่นๆ ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

右隣の籐椅子に坐っているのは英吉利人らしい老人である。顔は皺こそ多いものの、まず好男子と評しても好い。しかし、服装はホオガスの絵にみた十八世紀の流行である。Cocked hat というのであろう [10]

ชายชราซึ่งดูคล้ายชาวอังกฤษนั่งอยู่บนเก้าอี้หวายทางขวามือ แม้ใบหน้าจะเต็มไปด้วยรอยเหี่ยวย่น แต่จัดได้ว่าหล่อเหลาทีเดียว เขาสวมเสื้อผ้าแบบที่นิยมกันในศตวรรษที่ 18 ซึ่งผมเคยเห็นในภาพเขียนของโฮกัส น่าจะเรียกว่า Cocked hat กระมัง

เช่นเดียวกับเรื่อง “อะงุนิโนะคะมิ” เมื่อเปรียบเทียบกับผลงานเรื่องสั้นเรื่องอื่นๆของอะกุตะงะวะ เรื่องนี้เป็นเรื่องสั้นที่มีตัวละครค่อนข้างมาก แต่ในเรื่องแทบไม่มีการพูดถึงลักษณะ

---

[9] 「馬の脚」『芥川龍之介全集　第七巻』p. 201

[10] 「不思議な島」『芥川龍之介全集　第六巻』(東京: 岩波書店、1978)、 p. 268

ภายนอก หรือรูปร่างหน้าตาของตัวละครแต่ละตัวแบบเฉพาะเจาะจง มีเพียงคำอธิบายแบบคร่าวๆ เท่านั้น เช่น คุณยายชาวอินเดียผู้มีหน้าตาขี้ริ้วขี้เหร่ ชาวอเมริกันที่ดูคล้ายพ่อค้า สาวงามชาวจีน หนุ่มชาวญี่ปุ่น คนลากรถเข็นชาวจีน หรือกงสุลญี่ปุ่นประจำฮ่องกง ดังเช่นข้อความต่อไปนี้

人相の悪い印度人の婆さんが一人、商人らしい一人の亜米利加人と何か頻りに話し合っていました。[11]

หญิงชราชาวอินเดียหน้าตาขี้ริ้วคนหนึ่งกำลังสนทนาอย่างออกรสชาติกับชาวอเมริกันที่ดูคล้ายพ่อค้า

美しい支那人の女の子です。[12]
สาวน้อยชาวจีนผู้งดงาม

その日のかれこれ同じ時刻に、この家の外を通りかかった、年の若い一人の日本人があります。[13]
ในช่วงเวลาขณะเดียวกัน มีชายหนุ่มชาวญี่ปุ่นผ่านมาด้านนอกบ้านหลังนั้น

そこへ又通りかかったのは、年をとった支那人の人力車夫です。[14]
และคนที่ผ่านมาที่นั้นอีกคนคือชายชราลากรถชาวจีน

私の主人は香港の日本領事だ。[15]
เจ้านายผมเป็นกงสุลญี่ปุ่นประจำฮ่องกง

การบรรยายตัวละครต่างๆข้างต้นแสดงให้เห็นการเน้นย้ำอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตัวละคร เช่นเดียวกับผลงานเรื่องอื่นๆที่กล่าวไปก่อนหน้านี้ ได้แก่ “ทะอิกะอิโสะกุ” “อุมะโนะอะฌิ” และ “ฟุฌิงินะฌิมะ” กล่าวคือ ตัวละครทุกตัวในเรื่องไม่ว่าจะเป็นตัวละครหลักซึ่งได้แก่ หญิงชราชาวอินเดีย สาวน้อยชาวจีนซึ่งชื่อว่าฮุ่ยเหลียน และชายหนุ่มชาวญี่ปุ่นชื่อเอ็นโด หรือตัวละคร

---

[11] 「アグニの神」『芥川龍之介全集　第四巻』(東京:岩波書店、1977)、 p. 357

[12] Ibid. p. 358

[13] Ibid. p.360

[14] Ibid. p.360

[15] Ibid. p.362

ประกอบอย่างชาวอเมริกัน ชายลากรถชราชาวจีน และท่านกงสุลก็ล้วนแต่มีรายละเอียดเรื่องเชื้อชาติกำหนดไว้ทั้งสิ้น นอกจากนี้ ลักษณะดังกล่าว ได้สะท้อนภาพช่วงต้นของยุคแห่งการติดต่อสื่อสารซึ่งการติดต่อสื่อสารระหว่างประเทศไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นภายใต้บริบททางการเมืองเสมอไป การค้าระหว่างเอกชน หรือการติดต่อระหว่างปัจเจกบุคคลเริ่มเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย ทว่าการติดต่อสื่อสารด้วยจุดประสงค์ที่แตกต่างกันไปดังกล่าวยังคงอยู่ภายใต้อิทธิพลทางการเมืองใต้เส้นแบ่งพรมแดนซึ่งสร้างความรู้สึกว่าตน “สังกัด” รัฐชาติใดชาติหนึ่ง[16]

เมื่อแนวคิดเรื่องรัฐชาติได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง “เชื้อชาติ” ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดอัตลักษณ์บุคคล ในกรณีของประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น ชาวญี่ปุ่นเริ่มตระหนักถึงความแตกต่างด้านเชื้อชาติและเริ่มใช้คำว่า “ชาว...” เช่น ชาวญี่ปุ่น หรือชาวจีน โดยแฝงนัยยะของการแบ่งแยกตั้งแต่สมัยเมจิ แต่นัยยะดังกล่าวยังคงจำกัดวงอยู่ในกลุ่มคนชั้นสูงผู้มีโอกาสใกล้ชิดกับคนต่างชาติเท่านั้น หลังยุคสงครามญี่ปุ่น-รัสเซีย* ซึ่งประเทศญี่ปุ่นเป็นผู้ชนะสงคราม จิตสำนึกดังกล่าวจึงได้แผ่ขยายเข้าไปถึงกลุ่มพลเมืองทั่วไป[17]

กล่าวโดยสรุป ลักษณะการบรรยายตัวละครจากเรื่อง “ทะอิกะอิโสะกุ” “อุมะโนะอะฌิ” “ฟุฌิงินะฌิมะ” และ “อะงุนิโนะคะมิ” แสดงให้เห็นว่า อะกุตะงะวะใช้การกำหนดอัตลักษณ์หรือลักษณะของตัวละครโดยการระบุรายละเอียดเกี่ยวกับ “เชื้อชาติ” แสดงให้เห็นอิทธิพลจากแนวคิดเรื่องการกำหนด “อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์” ซึ่งได้รับความนิยมในสังคมญี่ปุ่นหลังการเปิดประเทศและรับวัฒนธรรมจากชาติตะวันตกเข้ามา ต่างจากคำเรียกชาวต่างชาติในยุคก่อนสมัยใหม่ ที่มักใช้การบรรยายถิ่นที่อยู่อาศัยหรือลักษณะทางกายภาพ เช่น ผู้มาจากแผ่นดินใหญ่ หรือชาวผิวขาว เนื่องจากยังไม่มีการกำหนดชื่อรัฐชาติหรือชื่อประเทศอย่างเป็นทางการ

1.2 การใช้ภาษาของตัวละคร

นอกเหนือจากเรื่องเชื้อชาติแล้ว ภาษาทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดอัตลักษณ์ของแต่ละบุคคล การพยายามสร้างภาษาถิ่นของตน หรือการสถาปนาภาษาถิ่นที่มีมาแต่ดั้งเดิมให้กลายเป็นภาษาประจำชาติ ได้เกิดขึ้นเพื่อตอกย้ำกระแสแนวคิดเรื่องชาตินิยม กล่าวคือ ภาษาเป็นเครื่องมือชี้อำนาจว่าดินแดนของตนมีอารยธรรม พร้อมกับใช้กำหนดอัตลักษณ์ว่าบุคคลผู้นั้นสังกัดกลุ่มหรือรัฐชาติใด

---

[16] วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง (แปล). GLOBALIZATION. (กรุงเทพฯ: Openworlds. 2010), p. 46

* สงครามระหว่างประเทศญี่ปุ่นและรัสเซีย เกิดขึ้นในค.ศ. 1904-1905 เนื่องจากต่างฝ่ายต่างต้องการสิทธิการครอบครองแคว้นแมนจูเรียและคาบสมุทรเกาหลี รัสเซียเป็นฝ่ายพ่ายแพ้

[17] 鹿野政直『近代日本思想案内』（東京：岩波書店、1999)、p. 30-32

อะกุตะงะวะได้พูดถึงความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมภาษาของตัวละครแต่ละตัวเอาไว้ในผลงานต่อไปนี้

ในเรื่อง “อุมะโนะอะฌิ” ฉากที่ฮันซะบุโรพบกับยมทูตชาวจีน มีการใช้ภาษาถึง 3 รูปแบบ นั่นคือภาษาอังกฤษ ภาษาญี่ปุ่น และภาษาจีนตามรูปแบบของชาวญี่ปุ่น ตามรายละเอียดดังนี้

> 「アアル・ユウ・ミスタア・ヘンリイ・バレット・アアント・ユウ？」
> 半三郎はびっくりした。が、できるだけ悠然と北京官話の返事をした。「我はこれ日本三菱公司*の忍野半三郎」と答えたのである。
>
> 「おや、君は日本人ですか？」
> やっと目を挙げた支那人はやはり驚いたようにこう言った。年とったもう一人の支那人も帳簿へ何か書けたまま、茫然と半三郎を眺めている。
> （中略）
> 「君は———ええ、忍野君ですね。ちょっと待ってくださいよ。[18]

> “Are you Mr. Henry Barette, aren’t you?”
> ฮันซะบุโรรู้สึกประหลาดใจ แต่เขาพยายามตอบกลับด้วยท่าทีสงบเท่าที่จะทำได้โดยใช้ภาษาจีนกลางว่า “เราชื่อโอะฌิโนะ ฮันซะบุโร เป็นพนักงานประจำบริษัทมิตซุบิฌิของญี่ปุ่น”
> “อ้าว นายเป็นคนญี่ปุ่นหรอกหรือ”
> ในที่สุด ชาวจีนก็เงยหน้าขึ้นมองพร้อมพูดด้วยท่าทางตกใจ ชาวจีนอีกคนที่อายุมากกว่าจ้องมองฮันซะบุโรโดยไม่วางมือจากสมุดบันทึก
> (ย่อ)
> “นาย... อืม นายโอะฌิโนะใช่ไหม รอสักครู่นะครับ”

ในสถานการณ์ดังกล่าว ฮันซะบุโรซึ่งเป็นคนญี่ปุ่นถือเป็น “คนนอก” ในสังคมประเทศจีน แม้จะพยายามพูดภาษาจีน แต่ภาษาจีนของฮันซะบุโรยังคงเป็นภาษาจีนแบบคนญี่ปุ่น ผู้วิจัยมองว่า

---

* เป็นคำภาษาจีนที่ชาวญี่ปุ่นใช้ กล่าวคือแม้จะพูดด้วยภาษาจีน แต่ฮันซะบุโรก็ยังพูดด้วยสำเนียงของชาวญี่ปุ่น

[18] 「馬の脚」『芥川龍之介全集　第七巻』, p. 201

ในยุคสมัยดังกล่าว การได้พบกับคนต่างชาติเป็นเรื่องที่ไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยนัก เมื่อยมทูตชาวจีนรู้ว่าฮันซะบุโรเป็นชาวญี่ปุ่น เขาถามซ้ำอีกครั้งว่า “นายเป็นคนญี่ปุ่นหรอกหรือ” และมีทีท่าตกใจ

นอกจากเรื่อง “อุมะโนะอะฌิ” รายละเอียดเกี่ยวกับการปะทะทางวัฒนธรรมภาษาที่คล้ายกันนี้ยังปรากฏในเรื่อง “ฟุฌิงินะฌิมะ” ด้วย ในฉากดังต่อไปนี้ ตัวละคร “ผม” ซึ่งเป็นคนญี่ปุ่นพยายามจะพูดภาษาอังกฤษกับชายชราชาวอังกฤษ แต่ “ผม “ต้องรู้สึกประหลาดใจเพราะได้รับคำตอบเป็นภาษาญี่ปุ่นจากชาวต่างชาติ

> 「「オオ、サンクス。」
>
> 僕は思わず英吉利語を使った。しかし老人は無頓着に島の影を指さ
>
> しながら、巧みに日本語をしゃべりつづけた。」[19]

> “โอ้ แต๊งค์กิ้ว”
> ผมใช้ภาษาอังกฤษทันที แต่ชายชราชี้ไปยังเงาของเกาะอย่างไม่ใส่ใจ พลาง
> พูดภาษาญี่ปุ่นต่อไปอย่างคล่องแคล่ว

ข้อความตัวอย่างข้างต้นทั้งสองข้อความแสดงให้เห็นความคาดหวังที่มีต่อภาษาของชาวต่างชาติ ตัวละคร “ผม” คาดหวังว่าชายชราจะต้องใช้ภาษาอังกฤษเนื่องจากตัดสินจากรูปลักษณ์ภายนอกที่เป็นชาวตะวันตก แต่เมื่อชายชราผู้นั้นใช้ภาษาญี่ปุ่นซึ่งไม่ใช่ภาษาที่ตรงกับอัตลักษณ์ที่ควรเป็น ตัวละคร “ผม” จึงรู้สึกประหลาดใจ

ในเรื่อง “คัปปะ” ก็ปรากฏรายละเอียดเรื่องภาษาเช่นเดียวกัน ตัวละคร “ผม” เข้าไปดินแดนคัปปะในฐานะคนต่างชาติ จึงต้องเรียนรู้ภาษาของคัปปะเพื่อความสะดวกในการดำรงชีวิตดังที่ปรากฏในข้อความดังต่อไปนี้

> 僕はいつも日暮れがたになると、この部屋にチャックやバックを迎
> え、河童の言葉を習いました。[20]

---

[19] 「不思議な島」『芥川龍之介全集　第六巻』、 p. 268

[20] 「河童」『芥川龍之介全集　第八巻』（東京：岩波書店、1978）、 p. 311

พอตกเย็น ผมจะต้อนรับชักกุและบักกุที่มาเยี่ยมเยียนที่ห้องนี้ และเรียนภาษาคัปปะ

僕はだんだん河童の使ふ日常の言葉を覚えて来ました。従つて河童の風欲や習慣ものみこめるやうになつて来ました。[21]

ผมเริ่มจำภาษาที่คัปปะใช้กันในชีวิตประจำวันได้มากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ผมเข้าใจธรรมเนียมและประเพณีของคัปปะมากขึ้น

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าอะกุตะงะวะกำหนดรายละเอียดของภาษาให้กับดินแดนคัปปะซึ่งเป็นเพียงดินแดนสมมุติ รายละเอียดเกี่ยวกับภาษานี้ช่วยให้ดินแดนคัปปะสมจริง และมีฐานะใกล้เคียงกับประเทศใดประเทศหนึ่งในดินแดนของมนุษย์มากขึ้น

เมื่อเปรียบเทียบกับบริบททางประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่น ในยุคเมจิ (ค.ศ.1868-1912) เริ่มมีการเชื่อมโยง “ภาษา” เข้ากับจิตสำนึกในเรื่อง “รัฐชาติ” อย่างแนบแน่นด้วยการเรียกภาษาญี่ปุ่นว่าโคะกุโงะ (Kokugo: 国語) หรือแปลได้ว่า “ภาษาประจำชาติ” แทนการเรียกว่านิฮงโงะ (Nihongo: 日本語) หรือ “ภาษาญี่ปุ่น” และกำหนดให้ใช้ชื่อเรียกวิชาภาษาญี่ปุ่นในโรงเรียนว่าวิชาโคะกุโงะ คำว่า “โคะกุโกะ” ถูกใช้เป็นครั้งแรกในปีค.ศ. 1885 (ปีเมจิที่ 18) โดยเริ่มจากแวดวงของนักวิชาการก่อน เพื่อตอกย้ำให้ชาวญี่ปุ่นเห็นความสำคัญของภาษาประจำชาติ[22] ดังนั้น ภาษาจึงเปรียบเหมือนสัญลักษณ์แทนความเป็นรัฐชาติอย่างหนึ่งเช่นเดียวกับเชื้อชาติและวัฒนธรรมอื่นๆ การเลือกกำหนดภาษาใดภาษาหนึ่งให้เป็นภาษามาตรฐานหรือภาษาถิ่นก็คือการให้สิทธิกับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคม พร้อมพยายามแสดงภาษามาตรฐานเหล่านั้นออกไปในระดับสากล และค่อยๆลดความสำคัญของภาษาถิ่นอันหลากหลายลง เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพในรัฐชาตินั้นๆ

1.3 การเปลี่ยนสัญชาติ

อัตลักษณ์นั้นอาจเกิดขึ้นจากลักษณะตามธรรมชาติ และอาจเป็นสถานะที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเลือกที่จะเป็นด้วยตนเอง นอกเหนือจากเชื้อชาติซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์ที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิดและเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ รวมถึง “ภาษา” ซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์ที่เกิดจากการหล่อหลอมทางวัฒนธรรมในแต่ละชุมชน อะกุตะงะวะยังพูดถึงประเด็นเรื่อง “สัญชาติ” ซึ่งถือเป็นการโยกย้าย

---

[21] 「河童」『芥川龍之介全集　第八巻』、p. 314

[22] 佐藤弘夫『概説　日本思想史』（京都：ミネルヴァ書房、2005） p . 223

“สังกัด” หรือ “กลุ่ม” ของตนเองในยุคที่โลกเริ่มแบ่งแยกตามแนวคิดเรื่องรัฐชาติ ตัวอย่างดังกล่าวปรากฏในเรื่องสั้น “ดะอิยงโนะอตโตะคะระ” ซึ่งตัวละครเอกของเรื่องเปลี่ยนสัญชาติจากสัญชาติ “ญี่ปุ่น” เป็นสัญชาติ “จีน” ตามภรรยาของเขาซึ่งเป็นชาวทิเบต ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

> 第二に僕は支那人になっている。[23]
>
> ประการที่สอง ผมกลายเป็นชาวจีนแล้ว
>
> 僕はもうあの頃から支那人にだけはなりすましていた。元来天下に国籍くらい、面倒臭いお荷物はない。ただ支那と云う国籍だけはほとんど有無を問われないだけに、頗る好都合に出来上っている。[24]
>
> ผมได้กลายเป็นชาวจีนตั้งแต่ตอนนั้นแล้ว ในโลกใบนี้ทั้งในอดีตและอนาคต ไม่มีสิ่งใดวุ่นวายเทียบเท่าเรื่องสัญชาติอีกแล้ว แต่คงมีเพียงสัญชาติจีนกระมัง ที่ทำได้ง่ายจนไม่มีใครสงสัยว่าผมจะถือสัญชาติจีนหรือไม่

จากประโยคข้างต้น นอกจากเรื่อง “ดะอิยงโนะอตโตะคะระ” จะแสดงลักษณะของพลเมืองในระบบรัฐชาติสมัยใหม่ ซึ่งมีสิทธิเลือกอัตลักษณ์ของตนเอง โดยการเปลี่ยนสัญชาติภายใต้ข้อกำหนดทางกฎหมายของแต่ละประเทศ เรื่องนี้ยังสะท้อนลักษณะความไม่เป็นระเบียบของประเทศจีนในยุคนั้น พรมแดนที่กว้างใหญ่และประชากรที่หลากหลายส่งผลให้รัฐบาลจีนไม่สามารถดูแลพลเมืองของตนเองได้อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะในทิเบต ซึ่งเป็นฉากของเรื่องและเป็นส่วนหนึ่งของประเทศจีนในขณะนั้น เป็นดินแดนที่ค่อนข้างห่างไกลและอยู่นอกเหนือแผนการพัฒนาประเทศ การถือสัญชาติจีนจึงไม่มีอิทธิพลต่อการได้รับสิทธิจากภาครัฐบาลมากนัก

ชัยอนันต์ สมุทวณิช กล่าวว่า สัญชาติหรือการสังกัดชาตินั้น เป็นแนวคิดทางกฎหมายที่อยู่นอกเหนือความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมไม่ว่าจะเป็นภาษา เชื้อชาติ วัฒนธรรม หรือความสัมพันธ์เชิงผู้อุปถัมภ์กับลูกน้อง ในรูปแบบทาสและไพร่ สังกัดชาติหรือสัญชาติเริ่มขึ้นในฐานะที่เป็นกรอบความคิดทางกฎหมายที่ให้สิทธิประโยชน์แก่คนต่างภาษาต่างเชื้อชาติ[25]

---

[23] 「第四の夫から」『芥川龍之介全集　第六巻』（東京：岩波書店、、1978）， p. 401

[24] Ibid.， p. 401

[25] ชัยอนันต์ สมุทวณิช. จากรัฐชาติสู่รัฐตลาด แนวความคิดเกี่ยวกับรัฐและสังคมในยุคโลกานุวัตร. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์, 2544), หน้า 43

ในกรณีของประเทศญี่ปุ่น กฎหมายสัญชาติเกิดขึ้นในปีค.ศ. 1899 ในระยะแรกกฎหมายไม่ได้เอื้อประโยชน์ให้คนต่างชาติที่ต้องการเปลี่ยนสัญชาติ หากแต่เป็นการเน้นย้ำสิทธิของ “พลเมือง” ชาวญี่ปุ่นที่ได้สัญชาติ “ญี่ปุ่น” ติดตัวมาทางสายเลือด[26] ต่อมา กฎหมายจึงได้เพิ่มการให้สิทธิชาวต่างชาติที่ต้องการเลือกใช้สัญชาติญี่ปุ่นเพิ่มเติม

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อาจเป็นทั้งสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด และสิ่งที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเลือกสร้างขึ้นใหม่ ในขณะที่ปัจจัยเรื่องเชื้อชาติและภาษาเป็นอัตลักษณ์ที่ติดตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาตั้งแต่เกิด การเปลี่ยนแปลงสัญชาติในยุคใหม่ถือเป็นอัตลักษณ์ประเภทหนึ่งที่มนุษย์มีสิทธิเปลี่ยนแปลงภายหลังด้วยตนเองภายใต้กรอบของกฎหมายที่สังคมนั้นๆกำหนดขึ้นมา

1.4 อัตลักษณ์และความแตกต่างระหว่างสายพันธุ์

ในผลงานยุคปลายเรื่อง “คัปปะ” นอกเหนือจากการเน้นย้ำเรื่องเชื้อชาติของตัวละคร “ผม” หรือ “คนไข้หมายเลข 23” ว่าเป็นคนญี่ปุ่นแล้ว อะกุตะงะวะได้เสนอประเด็นที่ใหญ่ขึ้นกว่าเดิม เช่น การพบปะระหว่างตัวละครต่างสายพันธุ์อันได้แก่มนุษย์และคัปปะ รวมถึงความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ อันนำไปสู่การเกิดสงครามในที่สุด

ในเรื่อง “คัปปะ” อะกุตะงะวะนำเสนอภาพความแตกต่างระหว่างชุมชนให้ชัดเจนยิ่งขึ้นโดยอาศัยความแตกต่างทางสายพันธุ์ซึ่งเป็นความแตกต่างทางรูปธรรมที่เด่นชัด อะกุตะงะวะได้นำเสนอภาพคัปปะซึ่งเป็นสัตว์ในจินตนาการ และบรรยายลักษณะทางกายภาพเอาไว้อย่างละเอียด ภาพลักษณ์ดังกล่าวยิ่งตอกย้ำให้มนุษย์รู้สึกว่าคัปปะเป็น “คนอื่น” ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

> 頭に短い毛のあるのは勿論、手足に水掻きのついてゐることも「水虎考略」などに出てゐるのと著しい違ひはありません。身長もざつと一メエトルを越えるか越えぬ位でせう。体重は医者のチヤツクによれば、二十ポンドから三十ポンドまで、――稀には五十何ポンド位の大河童もゐると言つてゐました。それから頭のまん中には楕円形の皿があり、その又皿は年齢により、だんだん固さを加へるやうです。(中略)しかし一番不思議なのは河童の皮膚の色のことでせう。河童は我々人間のやうに一定の皮膚の色を持つてゐません。何でもその周囲の色と同じ色に変つてしまふ、[27]

[26]佐藤弘夫『概説　日本思想史』(京都：ミネルヴァ書房、2005)、p. 241

[27] 「河童」『芥川龍之介全集　第八巻』, p. 313

> คัปปะมีขนสั้นๆบนศีรษะ มีผังผืดติดกันที่มือและเท้าดังรายละเอียดที่ปรากฏในหนังสือ *ซุอิโกะ โคเรียะกุ* สูงประมาณ 1 เมตรไม่ขาดไม่เกิน ส่วนเรื่องน้ำหนัก ตามที่หมอชักกุกล่าว จะอยู่ระหว่าง 20 ปอนด์ถึง 30 ปอนด์ และอาจมีคัปปะขนาดใหญ่บางตัวหนักถึง 50 ปอนด์ทีเดียว บนกลางศีรษะมีจานรูปวงรี และจะมีลักษณะแข็งขึ้นตามอายุที่เพิ่มขึ้น (ย่อ) อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าประหลาดใจที่สุดคือสีผิวของคัปปะ คัปปะไม่มีสีผิวคงที่เหมือนมนุษย์เรา แต่จะเปลี่ยนสีไปตามสีของสภาพแวดล้อมรอบตัว

จากข้อความดังกล่าว คัปปะมีสภาพไม่ต่างจากสัตว์ประเภทหนึ่ง อาจเรียกได้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่อยู่ในสถานะที่มนุษย์จะนำมาเปรียบเทียบกับตนเอง แต่ดินแดนคัปปะในเรื่องกลับมีอารยธรรมที่เท่าเทียมกับมนุษย์ และกลายเป็นตัวแทนในการเปรียบเทียบกับสังคมมนุษย์โดยเฉพาะสังคมญี่ปุ่น การเปรียบเทียบดังกล่าวไม่ต่างกับการเปรียบเทียบระหว่างเชื้อชาติดังที่กล่าวไปในหัวข้อข้างต้น

> 僕の両側に並んでゐる町は少しも銀座通りと違ひありません。やはり毛生欅の並み木のかげにいろいろの店が日除けを並べ、その又並み木に挟まれた道を自動車が何台も走つてゐるのです。[28]

> สองข้างทางในเมืองเหมือนถนนกินซ่าไม่ผิดเพี้ยน รถยนต์หลายคันแล่นผ่านไปมาบนท้องถนน ผ้ากันแดดของร้านค้าเรียงรายอยู่ภายใต้เงาของต้นเบิชสองฟากฝั่งถนน

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการสถาปนารัฐชาติหรือสังคมสมัยใหม่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสังคมในเชิงวัตถุนิยม ส่งผลให้สมาชิกของแต่ละชุมชนรู้สึกว่าตนเองอยู่เหนือสมาชิกของชุมชนอื่น ตัวละคร “ผม” รู้สึกประหลาดใจกับสภาพเมืองคัปปะที่เจริญเทียบเท่าประเทศญี่ปุ่น เนื่องจากไม่เคยคิดมาก่อนว่าดินแดนแห่งนี้จะมีอารยธรรมคล้ายชุมชนของตนเอง ในขณะเดียวกัน เมื่อมองจากสายตาของพวกคัปปะ สมาชิกจากชุมชนอื่นอย่างมนุษย์ก็ถือเป็น “คนนอก” เช่นกัน มนุษย์ย่อมไม่เข้าใจความคิดและขนบธรรมเนียมของพวกคัปปะ ดังความคิดที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

---

[28] 「河童」『芥川龍之介全集　第八巻』, p. 310

「あなたは我々河童ではありませんから、おわかりにならないのも尤もです。しかしわたしもどうかすると、あの恐ろしい雌の河童に追ひかけられたい気も起るのですよ。」[29]

“ท่านไม่ใช่คัปปะอย่างพวกเราย่อมเป็นธรรมดาที่จะไม่เข้าใจ แม้แต่ตัวฉันเอง บางทีก็ยังอยากให้คัปปะตัวเมียน่ากลัวพวกนั้นวิ่งไล่บ้างเหมือนกัน”

จุดที่ผู้วิจัยคิดว่าน่าสนใจในข้อความจากเรื่อง “คัปปะ” ข้างต้นนี้ คือการใช้คำของอะกุตะงะวะซึ่งใช้คำว่า “คัปปะอย่างพวกเรา” หรือ “วะเระวะเระกัปปะ (Warewarekappa: われわれ河童) ในภาษาญี่ปุ่นแทนที่จะใช้คำว่าคัปปะเพียงอย่างเดียว ผู้วิจัยมองว่า คำที่แสดงความเป็นพวกพ้องดังกล่าวยิ่งตอกย้ำให้เห็นถึงการแบ่งพรรคพวกและแสดงความรู้สึกกีดกันคนนอกได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

เช่นเดียวกับมุมมองของ “ผม” เมื่อต้องเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างมนุษย์และคัปปะ ผมก็ใช้สรรพนามแทนตนเองและพวกพ้องของตนว่า “มนุษย์อย่างพวกเรา” หรือ “วะเระวะเระนินเง็น” (Warewareningen: われわれ人間) ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

その代わりに我々人間から見れば、実際また河童のお産ぐらい、おかしいものはありません。[30]

ในทางกลับกันเมื่อมองจากมุมมองของมนุษย์อย่างพวกเรา คงไม่มีอะไรตลกไปกว่าการตั้งครรภ์ของคัปปะอีกแล้ว

นอกเหนือจากความรู้สึกแบ่งพรรคพวกระหว่างคัปปะและมนุษย์แล้ว คัปปะยังต้องการแบ่งแยกตัวเองออกจากสัตว์ที่ดูคล้ายคลึงกันอย่าง “กบ” โดยมีความรู้สึกรังเกียจและรู้สึกว่าสายพันธุ์กบนั้นด้อยกว่าพวกคัปปะมากนัก ดังความรู้สึกที่คัปปะชื่อมักกุได้บรรยายไว้ว่า

「その河童は誰かに蛙だと言はれ、――勿論あなたも御承知でせう、この国で蛙だと言はれるのは人非人と云ふ意味になること位は。――己は蛙かな？蛙ではないかな？と毎日考へてゐるうちにとうとう

[29] 「河童」『芥川龍之介全集　第八巻』、 p. 323

[30] 「河童」『芥川龍之介全集　第八巻』、p. 348-349

死んでしまつたものです。」[31]

"คัปปะตัวนั้นถูกหาว่าเป็นกบ - - - คุณเองก็คงทราบใช่ไหมว่าในดินแดนแห่งนี้ หากถูกหาว่าเป็นกบ จะมีความหมายเทียบเท่าการถูกด่าว่าเป็นอมนุษย์ทีเดียว - - - เราเป็นกบหรือเปล่า หรือไม่ได้เป็นกบกันแน่ คิดวนเวียนอยู่แบบนี้ทุกวันจนตายไปในที่สุด"

ตัวอย่างข้างต้นคือบทสนทนาระหว่าง "ผม" กับเหล่าคัปปะเกี่ยวกับบทกฎหมายและวิธีการลงโทษผู้ทำผิดในประเทศญี่ปุ่น และดินแดนคัปปะ คัปปะเป็นพวกประสาทอ่อนและอ่อนไหว ในกรณีของคัปปะนั้น เพียงแค่การพูดประณามความผิดหรือถูกกล่าวหา ก็ทำให้คัปปะเสียชีวิตลงได้ง่ายๆ และการถูกกล่าวหาว่าเป็น "กบ" ก็เคยทำให้คัปปะตัวหนึ่งคิดมากจนตรอมใจตายมาแล้ว

การแบ่งพรรคพวกเป็น "กลุ่มเรา" กับ "กลุ่มเขา" นั้น หากมองโดยทั่วไป นี่คือเรื่องธรรมดาในโลกยุคปัจจุบันที่อาจเกิดขึ้นเนื่องจากสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมอันแตกต่างกันที่หล่อหลอมให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเติบโตขึ้นมา แต่เมื่อลองวิเคราะห์ถึงจุดเริ่มต้นที่ทำให้แนวคิดดังกล่าวได้รับการยอมรับและแพร่หลายมากขึ้น เบเนดิก แอนเดอร์สัน อธิบายว่า เมื่อเรานึกถึงคนที่ร่วมอยู่ในชุมชนที่เรียกว่าชาตินั้น ส่วนใหญ่ของสมาชิกของชุมชนที่เรากำลังนึกถึงคือคนที่เราไม่เคยรู้จัก ไม่มีวันจะรู้จัก และไม่มีวันจะรู้อะไรเกี่ยวกับตัวเขาเลย ในความเป็นจริงนั้น เขามีตัวตนอยู่จริงหรือไม่ก็ไม่อาจทราบได้ แต่เราก็เชื่อแน่ว่าเขาอยู่ และร่วมเป็นสมาชิกชุมชนเดียวกับเราอย่างแน่นอน [32] กล่าวคือ การรับรู้ และรู้สึกร่วมถึงความเป็นพวกเขาพวกเรานั้น ได้รับความนิยมและกลายเป็นจิตสำนึกที่ยากต่อการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์นับตั้งแต่ยุคที่เริ่มสถาปนารัฐชาติหรือแบ่งแยกออกเป็นประเทศต่างๆอย่างชัดเจนเป็นต้นมา

2. พฤติกรรมของตัวละคร

ถัดจากลักษณะภายนอกและการนิยามอัตลักษณ์ของตัวละคร ผู้วิจัยขอวิเคราะห์ถึงลักษณะพฤติกรรมของตัวละครและปฏิกิริยาที่มีต่อสังคมโดยทั่วไป เพื่อวิเคราะห์รายละเอียดเรื่องข้อบังคับในสังคมที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของพลเมือง

ในฐานะ "พลเมือง" ของสังคม ฮันซะบุโรจากเรื่อง "อุมะโนะอะฌิ" เป็นตัวละครที่

---

[31] 「河童」『芥川龍之介全集　第八巻』、p. 315

[32] Benedict Anderson. Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. 1983, p.256

สะท้อนลักษณะของมนุษย์เงินเดือนของประเทศญี่ปุ่นซึ่งดำเนินชีวิตตามกรอบที่สังคมวางไว้ ฮันซะบุโรจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยและเข้าทำงานในบริษัท ดำเนินชีวิตตามรูปแบบมาตรฐานของชาวญี่ปุ่นดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

> この話の主人公は忍野半三郎という男である。生憎大した王子ではない。北京の三菱に勤めている三十前後の会社員である。半三郎は商科大学を卒業した後、二月目に北京に来ることになった。同僚や上役の評判は格別善いと言うほどではない。しかしまた悪いと言うほどでもない。まず、平々凡々たることは半三郎の風采の通りである。[33]

> ตัวละครเอกของเรื่องนี้คือชายหนุ่มชื่อโอะฌิโนะ ฮันซะบุโร น่าเสียดายที่เขาไม่ใช่เจ้าชายผู้สูงศักดิ์ เขาเป็นพนักงานบริษัทวัยสามสิบซึ่งทำงานอยู่ในบริษัทมิท์ซุบิฌิประจำกรุงปักกิ่ง หลังจากจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยด้านพาณิชยศาสตร์ได้สองเดือน ฮันซะบุโรก็ย้ายมาที่ปักกิ่ง เจ้านายและเพื่อนร่วมงานไม่ได้มองว่าเขาดีเด่นเป็นพิเศษ แต่ก็ไม่ถึงขั้นเลวร้ายอะไร ฮันซะบุโรเป็นคนที่แสนจะธรรมดาเหมือนกับสภาพภายนอกของเขา

หลังจากนั้น เขาแต่งงานโดยผ่านพิธีการดูตัวซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาในสังคมญี่ปุ่นยุคนั้น การแต่งงานถือเป็นหน้าที่หนึ่งที่จะช่วยให้พลเมืองในสังคมดำเนินชีวิตได้ตามมาตรฐานที่สังคมญี่ปุ่นกำหนดเอาไว้

> 半三郎は二年前にある令嬢と結婚した。令嬢の名前は常子である。これも生憎恋愛結婚ではない。ある親戚の老人夫婦に仲人を頼んだ媒酌結婚である。常子は美人と言うほどではない。もっともまた醜婦と言うほどでもない。[34]

> ฮันซะบุโรแต่งงานกับหญิงสาวคนหนึ่งเมื่อสองปีก่อน ชื่อของเธอคือ ท์ซุ

---

[33] 「馬の脚」『芥川龍之介全集　第七巻』、p. 199

[34] 「馬の脚」『芥川龍之介全集　第七巻』、 p. 200

> เนะโกะ น่าเสียดายที่ไม่ใช่การแต่งงานจากความรัก แต่เป็นการแต่งงานผ่านแม่สื่อ โดยขอให้ญาติผู้ใหญ่ของคู่สามีภรรยาเป็นเถ้าแก่ในพิธีแต่งงานให้ ท์ซุเนะโกะไม่ใช่คนสวย แต่ก็ไม่ถึงกับเป็นคนขี้ริ้วขี้เหร่อะไร

หากมองในแง่หนึ่ง มาตรฐานของสังคมช่วยให้พลเมืองมีวิถีชีวิตที่เป็นระเบียบและเท่าเทียมกัน แต่ในขณะเดียวกัน พลเมืองแต่ละคนจะค่อยๆสูญเสียเอกลักษณ์ของตนเองไป เพราะสังคมหล่อหลอมให้ยึดถือลักษณะที่เป็นแบบแผนมากกว่ารสนิยมส่วนตัว ข้อความต่อไปนี้แสดงให้เห็นว่าฮันซะบุโรดำเนินชีวิตเฉกเช่นเดียวกับคนอื่นๆ เขารับประทานอาหารกับภรรยา ฟังเพลงและไปชมภาพยนตร์ แต่ไม่ผูกพันกับสิ่งใดเป็นพิเศษ

> 私は半三郎の家族生活は平々凡々を極めていると言った。実際その通りに違いない。彼はただ常子と一緒に飯を食ったり、蓄音機をかけたり、活動写真を見に行ったり、――あらゆる北京中の会社員を変わりのない生活を営んでいる。[35]

> ผมกล่าวไปแล้วว่าชีวิตครอบครัวของฮันซะบุโรช่างน่าเบื่อถึงขีดสุด ในความเป็นจริงก็แป็นเช่นนั้น เขาเพียงแต่กินข้าวกับท์ซุเนะโกะ ฟังแผ่นเสียงหรือไปชมภาพยนตร์ด้วยกัน -- ใช้ชีวิตไม่ต่างจากพนักงานบริษัททั่วไปในกรุงปักกิ่ง

ลักษณะการดำเนินชีวิตของฮันซะบุโรนี้ ข่งเยว้ (Kong Yue: 孔月) นักวิจัยวรรณคดีญี่ปุ่นชาวจีน ได้วิเคราะห์โดยใช้เบื้องหลังด้านประวัติศาสตร์ว่า ชีวิตของฮันซะบุโรเป็นชีวิตที่ถูกผลักดันโดยนโยบายการขยายอำนาจแห่งชาติของประเทศญี่ปุ่น กล่าวคือ ญี่ปุ่นพยายามขยายอำนาจของตนเข้าไปในประเทศจีนโดยใช้นโยบายด้านเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือ บริษัทขนาดใหญ่ เช่น มิท์ซุบิฉิ ขยายสาขาไปสู่ประเทศจีนตามการสนับสนุนของรัฐ พนักงานชาวญี่ปุ่นจำนวนมากถูกย้ายเข้าไปประจำสาขาดังกล่าวโดยที่ไม่รู้ตัวว่าตนเองเป็นเพียงเครื่องมือของรัฐในการทำให้นโยบายดังกล่าวสัมฤทธิ์ผล[36]

นอกจากจะตกเป็นเครื่องมือของรัฐโดยไม่รู้ตัวแล้ว ฮันซะบุโรยังเป็นปัจเจกชนที่ไม่มี

---

[35] 「馬の脚」『芥川龍之介全集　第七巻』、 p. 200

[36] 孔月 「芥川龍之介の「馬の脚」における帝国日本の発象―その寓意・諷刺をめぐって―」『文学研究論集　第 22 号』(東京：筑波大学、2004)、 p.120-123

อำนาจ ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นของตนเองเพื่อต้านทานกระแสสังคมได้ ในผลงานเรื่อง “อุมะโนะอะฌิ” สื่อสิ่งพิมพ์ และความเห็นจากบุคคลส่วนใหญ่ ได้กลายเป็นกรอบความคิดและบรรทัดฐานในการตัดสินเรื่องราวต่างๆโดยไม่จำเป็นว่าคำตัดสินดังกล่าวจะตั้งอยู่บนพื้นฐานความจริงหรือไม่ เมื่อฮันซะบุโรเสียชีวิตอย่างกะทันหัน สังคมไม่ได้วิพากษ์วิจารณ์การตายของเขามากนัก ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

> いかにもあっけない死にかたである。しかし世間は幸いにも死にかたには余り批判をしない。批判をするのは生きかただけである。半三郎もそのために格別非難を招かずにすんだ。いや、非難どころではない。上役や同僚は未亡人常子にいずれも深い同情を表した。[37]

> ช่างเป็นการตายที่ชวนให้ประหลาดใจ แต่โชคดีที่สังคมไม่นิยมออกความเห็นเกี่ยวกับการตายเท่าใดนัก สังคมมักวิพากษ์วิจารณ์เฉพาะวิธีการใช้ชีวิตเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ฮันซะบุโรจึงไม่ถูกตำหนิใดๆเป็นพิเศษ ไม่สิ ไม่มีเสียงตำหนิเลยด้วยซ้ำ เจ้านายและเพื่อนร่วมงานต่างพากันเห็นอกเห็นใจแม่ม่ายท์ซุเนะโกะ

แต่เมื่อฮันซะบุโรฟื้นคืนชีพขึ้นมา ฮันซะบุโรกลับพยายามปกปิดสภาพขาม้าของตัวเอง เนื่องจากกลัวว่าภรรยาจะรับไม่ได้ และกลัวความแปลกแยกในสังคม ทั้งๆที่การฟื้นคืนชีพของฮันซะบุโรนั้นเป็นข่าวดังในสังคมอยู่แล้ว ไม่ว่าใครก็รู้ว่าเขาผ่านประสบการณ์ที่เกินความคาดหมายและยากที่จะอธิบายด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ ถึงขั้นมีการจัดพิธีฟื้นคืนชีพขึ้นมา ผู้วิจัยมองว่าสังคมคงยอมรับได้หากฮันซะบุโรจะฟื้นคืนชีพขึ้นมาด้วยสภาพขาม้า เนื่องจากการฟื้นคืนชีพเองเป็นเรื่องที่น่าตกใจอยู่แล้ว คงไม่แปลกอะไรหากจะมีเรื่องแปลกเกิดขึ้นตามมาอีก อย่างไรก็ตามการดำเนินชีวิตภายใต้กรอบของสังคมมาตลอดสร้างความอึดอัดใจให้ฮันซะบุโรจนเขาไม่สามารถเปิดเผยสภาพที่แท้จริงออกมาได้ ดังข้อความที่ปรากฏต่อไปนี้

> どうしても彼の脚だけは隠さなければならぬと決心した。和服を廃したのもそのためである。長靴をはいたのもそのためである。浴室の窓や戸じまりを厳重にし たのもそのためである。しかし彼

[37] 「馬の脚」『芥川龍之介全集　第七巻』、 p. 200

はそれでもなお絶えず不安を感じていた。また不安を感じたのも無理ではなかったのに違いない。[38]

ไม่ว่าอย่างไร (ฮันซะบุโร) ก็ตัดสินใจว่าขาเท่านั้นที่เขาจะต้องปกปิด เขายกเลิกการสวมเสื้อผ้าแบบญี่ปุ่นด้วยเหตุนี้ ตัดสินใจสวมรองเท้าบูทก็เพราะเหตุนี้ ปิดหน้าต่าง และประตูห้องอาบน้ำอย่างแน่นหนาก็เพราะสาเหตุนี้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม เขาก็ยังรู้สึกกังวลใจอยู่ตลอดเวลา แต่ความกังวลใจของฮันซะบุโรก็คงไม่ใช่เรื่องที่เกินเลยไปนัก

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่าฮันซะบุโรต้องเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิตของตนเอง เพราะกังวลว่าสังคมจะรับไม่ได้ ต้องเปลี่ยนจากการสวมชุดแบบญี่ปุ่นเป็นกางเกงขายาวและรองเท้าบูทแบบสากล เนื่องจากเขาไม่สามารถถอดรองเท้าเดินและนั่งบนเสื่อทะตะมิได้ รวมถึงต้องใส่รองเท้าบูทเพื่อปกปิดขาม้าของตนเองตลอดเวลา อาจมองได้ว่านี่คือการนำเสนอภาพในเชิงเสียดสีโดยใช้สูทแบบตะวันตกปกปิดความผิดปกติ ในขณะเดียวกัน คนรอบตัวของฮันซะบุโรก็ต้องยอมรับว่าเขาฟื้นคืนชีพขึ้นมาโดยไม่มีข้อสงสัยอะไรไปมากกว่านั้น ในเมื่อกระแสส่วนใหญ่ของสังคมหรือสื่อมวลชนให้ความสนใจกับการฟื้นคืนชีพเท่านั้น ไม่มีการหาสาเหตุ หรือความเปลี่ยนแปลงของฮันซะบุโรหลังเหตุการณ์ การจัดงานเลี้ยงต้อนรับการฟื้นคืนชีพของฮันซะบุโรก็ดูเหมือนจะเป็นไปโดยอัตโนมัติ ไม่มีใครต้องการรู้ข้อเท็จจริง ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

こう言う半三郎の復活の評判になったのは勿論である。「順天時報」はそのために大きい彼の写真を出したり、三段抜きの記事を掲げたりした。何でもこの記事に従えば、喪服を着た常子はふだんよりも一層にこにこしていたそうである。ある上役や同僚は無駄になった香典を会費に復活祝賀会を開いたそうである。[39]

แน่นอนว่าการฟื้นคืนชีพของฮันซะบุโรกลายเป็นกระแสวิพากษ์วิจารณ์ในสังคม หนังสือ “จุนเต็นจิโฮ” ลงภาพถ่ายขนาดใหญ่ของฮันซะบุโรพร้อมบทความเต็มหน้ากระดาษ ข่าวรายงานว่าท์ซุเนะโกะซึ่งสวมชุดไว้ทุกข์มีสีหน้ายิ้มแย้มยิ่งกว่าปกติ เจ้านายและเพื่อนร่วมงานของเขาบางคนนำเงิน

[38] 「馬の脚」『芥川龍之介全集　第七巻』、p. 200

[39] Ibid

ทำบุญงานศพไปจัดงานเลี้ยงต้อนรับการฟื้นคืนชีพแทน

ในตอนท้าย ฮันซะบุโรหายสาบสูญไป หลังจากขาม้าของเขาเริ่มมีอาการผิดปกติ ขาม้าเริ่มเคลื่อนไหวเองและอยู่นอกเหนือการควบคุมของฮันซะบุโร คนรอบตัวรวมถึงภรรยาของเขาพยายามตีความว่าเขาเกิดอาการวิกลจริตแทนที่จะยอมรับความจริงว่าเป็นเพราะขาม้า เนื่องจากการตีความว่าเขาวิกลจริตนั้นเป็นเรื่องที่ทำความเข้าใจได้ง่ายกว่า และไม่หลุดไปจากกรอบของเหตุผลที่สังคมเชื่อถือ ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

> 半三郎の失踪も彼の復活と同じように評判になったのは勿論である。しかし常子、マネエジャア、同僚、山井博士、「順天時報」の主筆等はいずれも彼の失踪を発狂のためと解釈した。もっとも発狂のためと解釈するのは馬の脚のためと解釈するのよりも容易だったのに違いない。[40]

> แน่นอนว่าการหายตัวไปของฮันซะบุโรกลายเป็นกระแสวิพากษ์วิจารณ์ในสังคมเช่นเดียวกับเรื่องการฟื้นคืนชีพของเขา แต่คนอื่นๆ ทั้งท์ซุเนะโกะ ผู้จัดการ เพื่อนร่วมงาน ดอกเตอร์ยะมะอิ และผู้เขียนวารสาร “จุนเต็นจิโฮ” เชื่อว่าเขาหายตัวไปเนื่องจากเกิดอาการวิกลจริต แน่นอนว่าการตีความว่าเขาเกิดอาการวิกลจริตย่อมง่ายกว่าการตีความว่าเรื่องเกิดขึ้นเพราะขาม้า

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าคนส่วนใหญ่ในสังคมไม่ว่าจะเป็นคนใกล้ชิดของฮันซะบุโรหรือสื่อมวลชน พยายามตีความเรื่องราวของเขาให้เป็นไปตามเหตุผลที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับได้ ไม่มีการตั้งคำถามถึงความผิดปกติ เนื่องจากการทำเช่นนั้น จะยิ่งทำให้บุคคลผู้นั้นหลุดออกจากกรอบหรือบรรทัดฐานของสังคมไปด้วย แม้แต่ภรรยาของเขาซึ่งได้เห็นเรื่องราวอย่างใกล้ชิดและรู้สึกสงสัยในความผิดปกติของฮันซะบุโรอยู่หลายครั้งก็ยังไม่กล้าตีความเป็นอย่างอื่น

ปัจเจกชนตามกรอบของสังคมสอดคล้องกับแนวความคิดเรื่อง “พลเมือง” ซึ่งเกิดขึ้นพร้อมกับระบบรัฐชาติ ธีรยุทธ บุญมี อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “พลเมือง” และระบบ “รัฐชาติ” ไว้

---

[40] 「馬の脚」『芥川龍之介全集　第七巻』、p. 200

ดังนี้ ความเป็นพลเมือง (citizenship) เป็นรางวัลที่ประชาชนได้รับจากความร่วมมือกับรัฐชาติ แต่รัฐชาติก็ได้ผลประโยชน์ตอบแทนจากความเป็นพลเมืองมากมายหลายประการด้วยกัน ที่สำคัญที่สุดก็คือการสร้างความชอบธรรมให้รัฐ รวมทั้งการสร้างความเป็นเอกภาพ ความเป็นหนึ่งเดียว (homogeneity) ให้กับรัฐ[41]

หากวิเคราะห์แนวคิดของธีรยุทธ บุญมีกับเนื้อเรื่อง “อุมะโนะอะฉิ” ฮันซะบุโรในฐานะพลเมืองได้รับสวัสดิการขั้นพื้นฐานที่ดีเยี่ยมจากรัฐบาลญี่ปุ่น เช่น ระบบการศึกษา และหน้าที่การงาน ในขณะเดียวกันรัฐก็ได้ผลประโยชน์จากฮันซะบุโรในฐานะที่เขาเป็นหน่วยในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศให้เติบโตต่อไป

ในขณะที่ฮันซะบุโรจากเรื่อง “อุมะโนะอะฉิ” แสดงตัวอย่างของมนุษย์เงินเดือนซึ่งถือเป็น “หน่วย” หนึ่งในสังคม อะกุตะงะวะได้แสดงความเห็นผ่านตัวละคร “ผม” ในเรื่อง *อันชูมนโด* เกี่ยวกับบทบาทของอาชีพที่ดูเหมือนจะไม่มีกฎเกณฑ์ใดๆอย่างศิลปินเอาไว้ดังนี้

僕は詩人だ。芸術家だ。けれども又会社の一分子だ。

ผมเป็นกวี เป็นศิลปิน แต่ผมก็ยังเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม

จากข้อความข้างต้น สามารถตีความได้หลากหลาย หากมองแต่รูปประโยค อาจหมายความว่า แม้ “ผม” จะเป็นกวีหรือศิลปินซึ่งอาจไม่ใช่อาชีพที่ได้รับความนิยมมากนักในสังคม แต่ “ผม” ก็เป็นส่วนหนึ่งในสังคม เป็นพลเมืองคนหนึ่งเช่นเดียวกับคนอื่น แต่เมื่อมองจากทัศนคติโดยรวมของอะกุตะงะวะที่มักจะเสียดสีสังคมและบรรยากาศโดยรวมของเรื่อง “อันชูมนโด” ที่มีลักษณะประชดประชัน และน้ำเสียงค่อนข้างออกมาในแง่ลบ พร้อมทั้งอ้างอิงแนวคิดเกี่ยวกับปัจเจกชนที่ไม่อาจต้านทานกระแสสังคมดังที่ปรากฏในเรื่อง “อุมะโนะอะฉิ” ผู้วิจัยจึงเลือกตีความประโยคข้างต้นในเชิงเสียดสี โดยน่าจะตีความได้ว่า แม้ “ผม” จะเป็นศิลปิน แต่ก็ยังเป็นหน่วยของสังคมซึ่งหนีไม่พ้นกรอบบังคับตามมาตรฐานของสังคมอยู่ดี

การบรรยายตัวละครของอะกุตะงะวะมีลักษณะซับซ้อนมากขึ้นในผลงานเรื่อง “คัปปะ” ตัวละคร “ผม” ในเรื่องคัปปะไม่มีชื่อ และในบทนำของเรื่องแสดงให้เห็นว่า “ผม” เป็นเพียงคนไข้หมายเลข 23 ในโรงพยาบาลจิตเวชแห่งหนึ่ง ดังข้อความต่อไปนี้

これは或精神病院の患者、──第二十三号が誰にでもしやべる話である。彼はもう三十を越してゐるであらう。が、一見した所は如何にも

[41] ธีรยุทธ บุญมี.ชาตินิยมและหลังชาตินิยม, หน้า 166

若々しい狂人である。[42]

นี่คือเรื่องราวของผู้ป่วยในโรงพยาบาลจิตเวชแห่งหนึ่ง – เรื่องที่เล่าโดยผู้ป่วยหมายเลข 23 เขาคงจะอายุเกินสามสิบปีแล้ว แต่ดูเผินๆคล้ายจะเป็นผู้วิกลจริตที่เยาว์วัยกว่านั้น

เมื่อเปรียบเทียบกับฮันซะบุโรในเรื่อง “อุมะโนะอะฌิ” ตัวละคร “ผม” ในเรื่อง*คัปปะ*เป็นตัวละครที่อยู่นอกเหนือบรรทัดฐานของสังคม ตอนท้ายของเรื่องบรรยายเอาไว้ว่า “ผม” ทำบางอย่างผิดพลาด ส่งผลให้ต้องเข้ามาอยู่ในโรงพยาบาลจิตเวช ดังข้อความต่อไปนี้

しかし河童の国から帰つて来た後、丁度一年ほどたつた時、僕は或事業の失敗した為に.....
（S博士は彼がかう言つた時、「その話はおよしなさい」と注意をした。何でも博士の話によれば、彼はこの話をする度に看護人の手にも了へない位、乱暴になるとか云ふことである。）

แต่ทว่า เมื่อกลับมาจากดินแดนคัปปะได้ประมาณหนึ่งปี ผมกลับทำอะไรบางอย่างล้มเหลว.....
(เมื่อเขาเล่าถึงตรงนี้ ดร.S เตือนว่า “เรื่องนั้นพอเถอะ”)
จากคำบอกเล่าของดร. S ทุกครั้งที่เขาเล่าเรื่องนี้ เขาจะอาละวาดจนพยาบาลก็เอาไม่อยู่[43]

จากข้อความข้างต้น ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าการกระทำที่ล้มเหลวของตัวละคร “ผม” ทำให้เขาหลุดออกนอกบรรทัดฐานของสังคม และถูกนำส่งเข้าโรงพยาบาลจิตเวช ซึ่งเปรียบเสมือนสถานที่กักกันบุคคลที่กลายเป็น “คนนอก” ในสังคม

ตัวอย่างจากเรื่อง “อุมะโนะอะฌิ” “คัปปะ” และ “อันชูมนโด” แสดงให้เห็นว่าตัวละครถือเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน และได้รับสวัสดิการขั้นพื้นฐานจากรัฐโดยเท่าเทียม ทั้งการศึกษา และหน้าที่การงานซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นผลมาจากการปฏิรูปกฎหมายตามแบบประเทศตะวันตก เช่น การปฏิวัติด้านการศึกษา และระบบสวัสดิการ แม้ว่า “พลเมือง” จะได้รับ

[42] 「馬の脚」『芥川龍之介全集　第七巻』、p. 200

[43] 「河童」『芥川龍之介全集　第八巻』、p. 369

ความสะดวกสบาย แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่สามารถดำเนินชีวิตนอกกรอบของสังคมได้ และหากหลุดออกจากบรรทัดฐานที่สังคมกำหนดไว้ “พลเมือง” จะต้องออกจากสังคมหรือถูกลงโทษในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

3.บทวิเคราะห์ลักษณะการใช้คำเรียกสมาชิกในสังคม (ญี่ปุ่น)

นอกเหนือจากลักษณะการบรรยาย บุคลิก และพฤติกรรมของตัวละครในเรื่อง ลักษณะการเรียกสมาชิกในสังคมก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สะท้อนแนวคิดเรื่องรัฐชาติ ยกตัวอย่างเช่น ในยุคก่อนสมัยใหม่ นิยมเรียกมนุษย์ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บนพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งว่า “ผู้อยู่อาศัย” ต่อมา เมื่อเข้าสู่ยุคที่เกิดการสถาปนารัฐชาติขึ้นในพื้นที่หลายแห่งทั่วโลก รัฐชาติแต่ละแห่งจึงนิยมเรียกสมาชิกของตนว่า “พลเมือง” หรือ “ประชากร” ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยได้สังเกตลักษณะการใช้คำเรียกสมาชิกในสังคมซึ่งถูกนำมาใช้ในผลงานแต่ละเรื่อง และนำข้อมูลมาเปรียบเทียบไว้ในรูปแบบตารางเพื่อเปรียบเทียบนัยยะสำคัญของการเรียกชื่อสมาชิกในสังคมรูปแบบต่างๆในภาษาญี่ปุ่นที่ปรากฏในผลงานของอะกุตะงะวะ จากนั้นจึงอธิบายความหมายและนัยยะของคำแต่ละคำต่อไป

การศึกษาลักษณะการใช้คำเรียกสมาชิกในสังคมญี่ปุ่นในผลงานของอะกุตะงะวะสามารถนำมาสรุปเป็นรูปแบบตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 3: ตารางแสดงลักษณะการใช้คำเรียกสมากชิกในสังคมญี่ปุ่น

ผลงาน	จูมิน[*] 住民	เคียวมิน[**] 臣民	โคะกุมิน 国民	จินมิน[**] 人民	นิฮนจิน 日本人	(ชาวต่างชาติ) ～人
“ทะอิกะอิโสะกุ”					○	○
“เม็นสุระโสะอิริ”			○			○
“อะงุนิโนะคะมิ”						○

[*] เนื่องจากเป็นบทวิเคราะห์การใช้คำ ผู้วิจัยจึงขอคงภาษาญี่ปุ่นไว้ในตาราง และจะระบุคำแปลภาษาไทยพร้อมคำอธิบายไว้ในหัวข้อย่อยท้ายตารางต่อไป

[**] ในผลงานของอะกุตะงะวะภายใต้ขอบเขตงานวิจัยชิ้นนี้ไม่พบการใช้คำว่า “เคียวมิน” และ “จินมิน” แต่ทั้งสองคำเป็นคำเรียกสมาชิกในสังคมที่ถูกนำมาใช้จริงในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น ผู้วิจัยจึงขอหยิบยกคำทั้งสองขึ้นมาเปรียบเทียบกับคำอื่นๆ เพื่อให้เข้าใจนัยยะและลักษณะการใช้คำได้ชัดเจนมากขึ้น

ผลงาน	จูมิน	เคียวมิน	โคะกุมิน	จินมิน**	นิฮนจิน	(ชาวต่างชาติ)
“คะอิยงโนะอตโตะคะระ”						○
“ฟุฌิงินะฌิมะ”	○					
“อุมะโนะอะฌิ”					○	○
“คัปปะ”					○	

3.1 จูมิน (Juumin: 住民) หรือผู้อยู่อาศัย

คำว่า “จูมิน” แปลว่าผู้อยู่อาศัย ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Inhabitant หมายถึงบุคคลที่อาศัยอยู่ในสถานที่ดังกล่าวโดยไม่มีนัยยะของการปกครองหรือการครอบครองอำนาจเหนือดินแดน เพียงแต่เป็นผู้ที่มีถิ่นฐานหรือประกอบอาชีพอยู่ในชุมชนเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่าการเรียกสมาชิกของชุมชนโดยใช้คำว่า “จูมิน” หรือ “ผู้อยู่อาศัย” ได้แสดงถึงสภาพชุมชนก่อนสมัยใหม่ ไม่มีการเน้นถึงสิทธิ เสรีภาพ หรือหน้าที่ของสมาชิกดังกล่าว

ต่อมาเมื่อเข้าสู่ช่วงยุคปลายเมจิ ช่วงปีเมจิที่ 20 (ปีค.ศ. 1887) จนถึงเหตุการณ์สงครามญี่ปุ่นรัสเซีย ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งการสถาปนารัฐชาติและการเตรียมระบบทางการเมือง การศาล และการศึกษา ชัยชนะจากสงครามญี่ปุ่น-จีนและการปฏิวัติอุตสาหกรรมส่งผลให้ญี่ปุ่นกลายเป็นหนึ่งในประเทศล่าอาณานิคม พร้อมก่อให้เกิดวัฒนธรรมแบบเมจิ หรือ “เมจิบุงกะ” (Meijibunka: 明治文化) การเรียกชื่อสมาชิกในสังคมจึงเปลี่ยนจากคำว่า “จูมิน” มาใช้คำว่าเคียวมิน (Kyomin: 臣民) ซึ่งแปลว่าประชาราษฎร หรือโคะกุมิน (Kokumin: 国民) ซึ่งแปลว่าพลเมือง

การใช้คำว่า “จูมิน” ปรากฏในเรื่อง “ฟุฌิงินะฌิมะ” สะท้อนให้เห็นภาพสังคมเกษตรกรรมที่เรียบง่าย จะเห็นได้ว่า ในเรื่องยังไม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ของสังคมหรือระบบการปกครองใดๆมากนัก มีเพียงการดำเนินชีวิตด้วยระบบเกษตรกรรมและค้าขายกับชุมชนละแวกใกล้เคียง ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

> 「サッサンラップ島の住民は大部分野菜を作るのです。男も女も野菜を作るのです。」
>
> 「そんなに需要があるのでしょうか？」
>
> 「近海の島へ売れるのです。」[44]

“ชาวบ้านส่วนใหญ่ในเกาะซัสซันรัปปุทำเกษตรกรรม ทั้งชายและหญิงต่างก็มี

---

[44] 「不思議な島」『芥川龍之介全集　第六巻』、 p. 270

อาชีพปลูกผัก”

“มีความต้องการมากขนาดนั้นเลยหรือ”

“เพราะว่าเอาไปขายให้เกาะต่างๆในละแวกใกล้เคียงได้น่ะ”

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นการใช้คำว่า “จูมิน” เรียกสมาชิกในเกาะซัซซันรัปปุ ซึ่งมีลักษณะเป็นชุมชนเกษตรกรรมและเป็นสังคมที่เรียบง่าย ตรงกับลักษณะของสังคมในยุคก่อนสมัยใหม่ ซึ่งยังไม่มีการสถาปนารัฐชาติ หรือแบ่งแยกพรมแดนและอำนาจอธิปไตยกันอย่างชัดเจน

3.2 เคียวมิน (Kyomin: 臣民) หรือประชาราษฎร

คำว่า “เคียวมิน” หมายถึงประชาราษฎร์หรือราษฎรภายใต้พระบรมโพธิสมภารของระบบจักรพรรดิ เป็นคำเรียกที่แสดงภาพลักษณ์ของผู้คน ในสังคมภายใต้อำนาจการปกครองในสมัยรัฐบาลเมจิ และถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายมากขึ้น เมื่อจักรพรรดิได้รับอำนาจสูงสุดหลังชนะสงครามโลกครั้งที่ 1 ในรัฐธรรมนูญของประเทศญี่ปุ่นยุคหลังสงครามเลือกใช้คำว่า “เคียวมิน” เพื่อเรียกพลเมือง [45]

อนึ่ง ในผลงานของอะกุตะงะวะที่ยกขึ้นมาทำวิจัยในครั้งนี้ไม่ปรากฏการใช้คำว่า “เคียวมิน” แต่อย่างใด แต่ผู้วิจัยได้หยิบยกคำนี้ขึ้นมาเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นความแตกต่างและนัยยะของคำอื่นๆที่คล้ายคลึงกันให้ชัดเจนมากขึ้น

3.3 โคะกุมิน (Kokumin: 国民) หรือพลเมือง

คำว่า “โคะกุมิน” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Nation หรือในภาษาไทยว่าพลเมือง เน้นการเปรียบเทียบกับผู้ที่ไม่ใช่พลเมือง กล่าวคือเป็นคำที่เน้นความเป็นพวกพ้องภายใต้รัฐของตนเองมากขึ้น การเรียกสมาชิกในสังคมโดยใช้คำว่า “โคะกุมิน” ได้รับความนิยมในยุคที่ผู้คนเริ่มเชื่อในระบอบรัฐชาติ ในขณะที่คำว่า “เคียวมิน” ถูกนำไปใช้ในเอกสารทางราชการหรือรัฐธรรมนูญ คำว่า “โคะกุมิน” ได้รับความนิยมในแวดวงสื่อมวลชน การปลุกระดมพลังของคนรุ่นใหม่ผ่านทางนิตยสารหรือหนังสือพิมพ์เพื่อตอกย้ำกระแสประชาธิปไตย

สำหรับงานของอะกุตะงะวะ ผู้วิจัยพบการใช้คำนี้ในผลงานเรื่อง “เม็นซุระโสะอิริ” ดังข้อความที่ปรากฏดังต่อไปนี้

---

[45] 佐藤弘夫（編）「第２章　臣民と国民」『概説　日本思想史』、ｐ.238

「殊にゾイリア国民が、早速これを税関に据えつけたという事は、最も賢明な処置だと思いますよ。」[46]

"โดยเฉพาะวิธีการที่พลเมืองโสะอิริอะนำเครื่องมือนี้ไปติดตั้งไว้ที่ด่านศุลกากรอย่างรวดเร็ว ถือเป็นการจัดการที่ฉลาดหลักแหลมทีเดียว"

ข้อความข้างต้นปรากฏในฉากที่ตัวละคร "ผม" และชายชราชาวอังกฤษซึ่งได้พบกันบนเรือพูดคุยถึงระบบในสาธารณรัฐโสะอิริอะ จะเห็นได้ว่า ประเทศโสะอิริอะที่ปรากฏในเรื่องเป็นประเทศที่มีระบบกฎหมายค่อนข้างชัดเจน มีการแบ่งแยกกฎหมายสำหรับคนในประเทศและคนต่างชาติ โดยจะใช้เครื่องมือที่เรียกว่า "เม็นซุระโสะอิริ" วัดคุณภาพงานศิลปะที่มาจากต่างประเทศเท่านั้นเพื่อคัดกรองงานที่มีคุณภาพก่อนนำเข้าประเทศ แต่ไม่ใช่วัดผลงานของประเทศตนเอง

3.4 จินมิน (Jinmin: 人民) หรือประชาชน

คำว่า "จินมิน" หรือ People ในภาษาอังกฤษหมายถึง "ประชาชน" กฎหมายในยุคหลังนิยมใช้คำนี้มากกว่าคำว่า "เคียวมิน" และ "โคะกุมิน" เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากปรัชญาการเมืองของตะวันตกที่เชื่อว่า "รัฐบาลต้องมาจากประชาชน" การเลือกใช้คำว่า "จินมิน" ตามแบบคำว่า people ของตะวันตกนี้เป็นการลดความรุนแรงของความรู้สึกชาตินิยมในยุคที่กระแสชาตินิยมเริ่มกลายเป็นความรุนแรง เนื่องจากคำดังกล่าว เป็นคำที่มีความหมายเป็นกลาง และห่างไกลจากภาพลักษณ์ของกรอบอำนาจในสังคม

ผลงานของอะกุตะงะวะในขอบเขตงานวิจัยชิ้นนี้ไม่ปรากฏการใช้คำว่า "จินมิน"

3.5 นิฮนจิน (Nihonjin: 日本人) หรือชาวญี่ปุ่น

คำว่า "นิฮงจิน" ซึ่งแปลว่า "คนญี่ปุ่น" ได้สร้างภาพลักษณ์ใหม่ของคนญี่ปุ่นหลังยุคสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นคำที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อขจัดความสับสนระหว่างคำว่า "เคียวมิน" และ "โคะกุมิน"

นักวิจัยในสาขารัฐศาสตร์เห็นว่าประเทศญี่ปุ่นเริ่มกลายเป็นรัฐชาติอย่างเป็นทางการในช่วงสงครามจีน-ญี่ปุ่นซึ่งเกิดขึ้นหลังปี 1990 เป็นต้นไป นับตั้งแต่ประชาชนทุกระดับเริ่มตระหนักถึงความเป็น "พลเมือง" ของตนเอง สงครามได้ทำลายภาพความสับสนระหว่างคำว่า "เคียวมิน" และ "โคะกุมิน" เกิดเป็นภาพลักษณ์ใหม่ซึ่งใช้คำเรียกรวมสมาชิกในรัฐชาติว่า "นิฮงจิน" เหตุการณ์

[46] 「MENSURA ZOILI」『芥川龍之介全集　第一巻』、p. 296

ดังกล่าวเกิดขึ้นจากปัจจัยสองประการหลักได้แก่ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบหนังสือเรียน และอำนาจของการปกครองส่วนภูมิภาคในยุคที่สื่อ (หนังสือพิมพ์) เริ่มมีบทบาท

ผลงานที่ปรากฏการใช้คำนี้มักนำเสนอภาพของคนญี่ปุ่นซึ่งมีปฏิสัมพันธ์หรือความเกี่ยวข้องกับคนต่างชาติ ได้แก่เรื่อง “ทะอิกะอิโสะกุ” “อุมะโนะอะฌิ” และ “คัปปะ” ดังที่ยกตัวอย่างและวิเคราะห์ไว้ในหัวข้อที่ 1 อัตลักษณ์ของตัวละคร

3.6 ชาวต่างชาติ (～Jin: ～人)

คำว่าชาวต่างชาติในที่นี้หมายถึงการเรียกบุคคลอื่นโดยระบุเชื้อชาติไว้ด้านหน้า ตรงกับคำในภาษาไทยว่า “ชาว...” เช่น ชาวจีน ชาวอังกฤษ ชาวอินเดีย เป็นต้น พบคำลักษณะนี้ในผลงานเรื่อง “ทะอิกะอิโสะกุ” “เม็นสุระโสะอิริ” “อะกุนิโนะคะมิ” “คะอิยงโนะอตโตะคะระ” และ “อุมะโนะอะฌิ” วิธีการเรียกแบบนี้ได้รับความนิยมมากขึ้นพร้อมกับการตระหนักในตนเองของชาวญี่ปุ่น กล่าวคือ เป็นวิธีการเรียกที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับคำว่า “นิฮนจิน” ก่อนหน้านั้น การเรียกบุคคลต่างถิ่นมักปรากฏออกมาในรูปแบบของคำอธิบาย เช่น บุคคลที่มาจากดินแดนทางทิศเหนือ บุคคลที่มาจากประเทศจีน เป็นต้น แต่เมื่อมีการสถาปนารัฐชาติและแต่ละชุมชนได้กำหนดชื่อเรียกประเทศของตนเป็นที่แน่นอน คำว่า “ชาว...” หรือ “...จิน” ในภาษาญี่ปุ่นจึงได้รับความนิยมมากขึ้น

จากการวิเคราะห์ลักษณะการเรียกสมาชิกในสังคมญี่ปุ่นที่ปรากฏในผลงานของอะกุตะงะวะจะเห็นได้ว่าการเรียกสมาชิกในสังคมนั้นสอดคล้องกับฉากของเรื่อง กล่าวคือ อะกุตะงะวะใช้คำเรียกสมาชิกแบบดั้งเดิมกับสภาพสังคมแบบยุคก่อนสมัยใหม่ และใช้คำเรียกที่สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องรัฐชาติกับฉากที่มีลักษณะเป็นสังคมยุคใหม่มากขึ้น

4. บทสรุป

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ปรากฏในผลงานของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะโดยวิเคราะห์ปัจจัยเรื่องพลเมืองจากลักษณะและพฤติกรรมของตัวละครที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง จะเห็นได้ว่าการบรรยายลักษณะตัวละครในผลงานของอะกุตะงะวะหลายเรื่องเน้นการบรรยายโดยใช้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มากกว่าลักษณะทางกายภาพ อีกทั้งยังแสดงภาพพลเมืองในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติ ต้องดำเนินชีวิตตามกรอบที่รัฐกำหนดไว้ไม่ว่าจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม

ในแง่ของการใช้คำเรียกสมาชิกในสังคม จะเห็นได้ว่าอะกุตะงะวะเลือกใช้คำที่สอดคล้องกับลักษณะสังคมที่ปรากฏในเรื่อง เช่น ใช้คำว่าจูมิน (ผู้อยู่อาศัย) กับสภาพสังคมแบบยุคก่อนสมัยใหม่ และคำว่า “พลเมือง” (โคะกุมิน) กับสภาพสังคมที่มีลักษณะเป็นรัฐชาติอย่างชัดเจน เป็น

ต้น

กล่าวโดยสรุป การเน้นย้ำเรื่องอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และการเปลี่ยนแปลงคำเรียกสมาชิกในสังคมเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิรูปประเทศสู่สมัยใหม่ให้เทียบเท่าระบบรัฐชาติซึ่งถือกำเนิดขึ้นในทวีปยุโรปก่อนเผยแพร่อิทธิพลสู่ทวีปเอเชียและทั่วโลก

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยเรื่องพลเมืองเป็นเพียงส่วนหนึ่งใน 3 ปัจจัยของแนวคิดเรื่องรัฐชาติ ซึ่งผู้วิจัยจะขอวิเคราะห์ปัจจัยที่เหลืออันได้แก่ พรมแดน และอำนาจอธิปไตยในบทต่อๆไป

บทที่ 4
แนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ปรากฏในฉาก : บทวิเคราะห์ปัจจัยเรื่องพรมแดน

จากปัจจัย 3 ประการของ “รัฐชาติ” อันได้แก่ พลเมือง พรมแดน และอำนาจอธิปไตย ในบทนี้ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงปัจจัยด้านพรมแดนที่สะท้อนอยู่ในผลงานของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ ต่อเนื่องจากการวิเคราะห์ปัจจัยเรื่องพลเมืองในบทที่ผ่านมา โดยใช้การวิเคราะห์ลักษณะของ “ฉาก” หรือ “สถานที่” ที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง ผู้วิจัยจะเน้นการวิเคราะห์ “ฉาก” หรือ “สถานที่” ขนาดใหญ่ที่มีลักษณะเป็นชุมชน ดินแดน หรือประเทศ และขอละรายละเอียดของฉากปลีกย่อย เช่น บ้าน ป่า หรือช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ (การวิเคราะห์ฉากเชิงเวลา) ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องพรมแดน

หากมองอย่างผิวเผิน ปัจจัยเรื่อง “พรมแดน” หรือพื้นที่ในการอยู่อาศัยเป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นพร้อมกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ เมื่อเกิดการรวมกลุ่ม ชุมชนดังกล่าวจะจับจองพื้นที่เพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยและประกอบอาชีพ ซึ่งส่วนใหญ่คืออาชีพเกษตรกรรม แต่การสถาปนารัฐชาติอย่างเป็นทางการส่งผลให้แต่ละชุมชนต้องกำหนดขอบเขตของพื้นที่สำหรับครอบครองให้ชัดเจนเพื่อไม่ให้พื้นที่ของตนซ้อนทับกับพื้นที่ของผู้อื่น และสามารถใช้อำนาจอธิปไตยของตนในการปกครองพื้นที่ดังกล่าวได้อย่างถูกต้อง อาจกล่าวได้ว่า พรมแดนที่ถูกกำหนดอย่างชัดเจนเป็นปัจจัยพื้นฐานในการป้องกันการรุกรานจากอำนาจของบุคคลที่ไม่ใช่พลเมืองของตน

สุรินทร์ พิศสุวรรณแสดงความคิดเห็นเรื่องรัฐชาติและพรมแดนเอาไว้ว่า คำว่า “รัฐชาติ” และ “พรมแดน” นั้นมาพร้อมๆกับลัทธิอาณานิคม พร้อมกันนี้คำว่ารัฐชาติและพรมแดนก็มีแนวคิดอีกเรื่องหนึ่งคือ “ชาตินิยม” (ย่อ) เมื่อมีแนวคิดเรื่อง “รัฐชาติ” ก็ต้องพูดถึง “พรมแดน” เรื่องอำนาจอธิปไตย เรื่องน่านฟ้า เรื่องน่านน้ำ และเรื่องอำนาจรัฐ [47] กล่าวคือ แนวคิดเรื่องพรมแดนเกิดขึ้นพร้อมกับแนวคิดเรื่องการล่าอาณานิคม เนื่องจากการล่าอาณานิคมคือการล่าพรมแดนของรัฐชาติอื่นและครอบครองอำนาจอธิปไตยบนพรมแดนดังกล่าวนั่นเอง

ในผลงานของอะกุตะงะวะเรื่องที่ผู้วิจัยหยิบยกขึ้นมาศึกษา จะพบการใช้ฉากหลากหลายรูปแบบ ผู้วิจัยมองว่าจุดร่วมของฉากดังกล่าวคือการระบุรายละเอียดเกี่ยวกับพื้นที่อย่างชัดเจน เช่น การใช้ประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นฉากของเรื่อง หรือการสร้างพื้นที่เฉพาะขึ้นมาใหม่ อันที่จริงแล้ว การสร้างพื้นที่หรือโลกสมมุติขึ้นมาใหม่นั้นถือเป็นลักษณะเฉพาะประการหนึ่งในผลงานของอะกุตะงะวะ โดยเฉพาะในงานยุคหลัง จนมีนักวิจัยจัดรวมประเภทงานเหล่านี้ว่าเป็น “ผลงาน

---

[47] ชาญวิทย์ เกษตรศิริและกาญจนี ละอองศรี (เรียบเรียง). รัฐชาติ-พรมแดน ความขัดแย้งและข้อยุติบนเส้นทางสันติภาพอาเซียน. (สมุทรปราการ: มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย, 2553)หน้า 8

เกี่ยวกับดินแดนอื่น" หรือ "อิเซะกะอิโมะโนะ" (Isekaimono: 異世界もの) * อนึ่ง การวิเคราะห์เรื่องพรมแดนในบทนี้จะแบ่งเป็น 3 หัวข้อได้แก่ การกำหนดรัฐชาติให้กับฉากของเรื่อง การกำหนดพื้นที่เฉพาะซึ่งมีพรมแดนแน่นอน และ การสร้างรัฐชาติขึ้นใหม่ภายในผลงาน

1. การกำหนดรัฐชาติให้กับฉากของเรื่อง

ในผลงานเรื่อง "คะอิยงโนะอตโตะคะระ" "อะงุนิโนะคะมิ" "โทฌิฌุน" และ "อุมะโนะอะฌิ" อะกุตะงะวะระบุอย่างชัดเจนว่าเนื้อเรื่องเกิดขึ้นที่ใดโดยใช้ชื่อประเทศหรือเมืองที่มีอยู่จริงในประวัติศาสตร์ ส่วนในเรื่อง "เม็นสุระโสะอิริ" อะกุตะงะวะพูดถึงความสัมพันธ์ของประเทศโสะอิริอะกับประเทศอื่นๆที่มีอยู่จริงในหน้าประวัติศาสตร์เช่นกัน นอกจากนี้ ภาพลักษณ์ของประเทศที่นำมาใช้เป็นฉากของเรื่องก็มีลักษณะตรงตามตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ หรือเป็นไปตามภาพลักษณ์ที่คนญี่ปุ่นยุคนั้นมีต่อประเทศดังกล่าว

จากเรื่อง "คะอิยงโนะอตโตะคะระ" อะกุตะงะวะกำหนดให้ฉากของเรื่องคือ "ทิเบต" ซึ่งปัจจุบันคือเขตการปกครองทิเบต ประเทศจีน และ "เมืองดาร์จีลิง" ซึ่งปัจจุบันตั้งอยู่ในรัฐสิกขิม ประเทศอินเดีย แต่ในเนื้อเรื่อง สถานที่ทั้ง 2 เห่งยังคงเป็นส่วนหนึ่งของประเทศจีนอยู่ สถานที่ดังกล่าวอยู่ห่างไกลความคุ้นเคยของคนญี่ปุ่น จึงมีภาพลักษณ์ของเมืองแห่งความลี้ลับ เป็นไปได้ที่จะเกิดเรื่องราวที่ผู้อ่านไม่คาดคิด เช่น ระบบครอบครัวที่มีภรรยา 1 คนกับสามีอีก 4 คน ตัวละคร "ผม" (boku: 僕) บรรยายสถานภาพของตนเองลงในจดหมายถึง "เธอ" (kimi: 君) ไว้ดังนี้

> 第一にはチベットに住んでいる。第二に僕は支那人になっている。第三に僕は三人の夫と一人の妻を共有している。[48]

> ประการแรก ผมอาศัยอยู่ที่ทิเบต ประการที่สอง ผมกลายเป็นคนจีนไปแล้ว และประการที่สาม ผมมีภรรยาคนเดียวกันกับสามีอีกสามคน

> この前君へ手紙を出したのはダアヂリンに住んでいた頃である。[49]

---

* ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการแบ่งประเภทผลงานของอะกุตะงะวะ ริวโนะสุเกะได้ในบทที่ 1

[48] 「第四の夫から」『芥川龍之介全集　第六巻』、p. 401

[49] Ibid

ก่อนหน้านี้ ตอนที่ผมส่งจดหมายถึงคุณ ผมยังอาศัยอยู่ที่ดาร์จีลิง

แม้ว่า “ทิเบต” และ “ดาร์จีลิง” จะไม่ใช่ดินแดนที่นำเสนอภาพของระบบ “รัฐชาติ” อย่างชัดเจน เนื่องจากไม่มีอำนาจอธิปไตยของตนเองอย่างเด็ดขาด และถูกจัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศจีนในขณะนั้น แต่การกำหนด “ชื่อ” อย่างชัดเจนให้กับฉากของเรื่องพร้อมกับรายละเอียดเรื่องการโอนสัญชาติดังที่ได้กล่าวไปในบทที่ 3 ได้สะท้อนให้เห็นแนวคิดของการแบ่งแยกพรมแดนในโลกยุคใหม่ที่ต่างจากการครอบครองพื้นที่เพียงเพื่อการอยู่อาศัยในยุคก่อนสมัยใหม่ กล่าวคือ การครอบครองพรมแดนมีความสัมพันธ์กับปัจจัยเรื่องพลเมือง เมื่อมีการกำหนดพรมแดนภายใต้การปกครองของแต่ละรัฐชาติอย่างชัดเจนแล้ว การครอบครองดินแดนได้กลายเป็นสิทธิเฉพาะของพลเมืองภายในรัฐชาติแต่ละแห่งเท่านั้น

ในขณะที่ตัวอย่างจากเรื่อง “ดะอิยงโนะอตโตะคะระ” ข้างต้นสะท้อนให้เห็นความสำคัญของพรมแดนในยุครัฐชาติที่ทำให้ตัวละคร “ผม” ต้องเปลี่ยนสัญชาติเพื่อแลกกับสิทธิในการครอบครองดินแดนและอาศัยอยู่ภายในพรมแดนของรัฐชาติอื่น เรื่อง “อะงุนิโนะคะมิ” ได้นำเสนอภาพของพรมแดนรัฐชาติในยุคโลกาภิวัฒน์ กล่าวคือ แม้จะมีการกำหนดพรมแดนของแต่ละประเทศอย่างชัดเจน แต่พรมแดนไม่ได้มีอิทธิพลต่อชาวต่างชาติที่ต้องการเข้ามาในประเทศนั้นๆ อย่างชัดเจนเท่ากับรัฐชาติยุคแรก ฉากของเรื่อง “อะงุนิโนะคะมิ” คือ เมืองเซี่ยงไฮ้ ประเทศจีน ตามที่อะกุตะงะวะได้กล่าวเอาไว้อย่างชัดเจนในประโยคเปิดเรื่องว่า

> 支那の上海の或る町です。昼でも薄暗い或る家の二階に、人相の悪い印度人の婆さんが一人、商人らしい一人の亜米利加人と何か頻りに話し合っていました。[50]

> ณ ย่านหนึ่งในเมืองเซี่ยงไฮ้ ประเทศจีน บนชั้นสองของบ้านหลังหนึ่งซึ่งมืดสลัวแม้แต่เวลากลางวัน หญิงชราชาวอินเดียหน้าตาขี้ริ้วขี้เหร่คนหนึ่งกำลังสนทนาอยู่กับชาวอเมริกันที่ดูท่าทางเหมือนพ่อค้าอีกคนหนึ่ง

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่าเมืองเซี่ยงไฮ้ซึ่งเป็นฉากของเรื่องได้กลายเป็นศูนย์กลางการรวมตัวของคนหลากหลายเชื้อชาติทั้งชาวตะวันออกและชาวตะวันตก ซึ่งลักษณะดังกล่าวตรงกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นกับเมืองเซี่ยงไฮ้ในหน้าประวัติศาสตร์

---

[50] 「アグニの神」『芥川龍之介全集 第四巻』、 p. 357

เซี่ยงไฮ้เป็นเมืองท่าทางตะวันออกของประเทศจีน เป็นเมืองแห่งความหลากหลายทางวัฒนธรรม เนื่องจากเคยตกอยู่ภายใต้การปกครองของสหราชอาณาจักรหลังสิ้นสุดสงครามฝิ่นซึ่งเกิดขึ้นในปีค.ศ.1840-1842 และเคยเป็นย่านที่พักอาศัยของชาวอเมริกันตั้งแต่ปี ค.ศ.1848 เป็นต้นมา เรียกได้ว่าเป็นที่อยู่อาศัยสำหรับชาวต่างชาติมากกว่าเป็นชุมชนของชาวจีน ด้วยราคาที่ดินและค่าครองชีพที่สูงกว่าบริเวณอื่นๆ ชาวจีนที่อยู่อาศัยในเซี่ยงไฮ้จึงมีแต่พวกพ่อค้าที่ดำเนินกิจการค้าขายสินค้าในชีวิตประจำวัน หรือเป็นคนจีนที่อาศัยร่วมกับคนต่างชาติเท่านั้น

จาง อี้หัว (Zhang Yi Hua: 張 宜樺) นักวิจัยชาวจีน ได้วิเคราะห์ภาพลักษณ์ของเซี่ยงไฮ้และความสมจริงในฐานะฉากของเรื่อง “อะงุนิโนะคะมิ” เอาไว้ว่า หากเป็นเซี่ยงไฮ้ รายละเอียดต่างๆที่เกิดขึ้นในเรื่องนี้ ทั้งการพบปะกันระหว่างชาวอินเดียและชาวอเมริกัน การลักพาตัวทะเอะโกะ (หรือฮุ่ยเหลียน) มาจากฮ่องกง และการพกปืนของเอ็นโดจะไม่ใช่เรื่องแปลกประหลาด แต่กลับช่วยเสริมให้เนื้อเรื่องดูสมจริงได้มากขึ้น[51]

ธีรยุทธ บุญมีกล่าวถึงลักษณะประการหนึ่งของรัฐชาติสมัยใหม่ว่า รัฐชาติสมัยใหม่จะพยายามแยกชาติและรัฐออกจากการซ้อนทับของพรมแดน กล่าวคือ คนในชาติหรือรัฐนั้นต้องไม่รู้สึกผูกพัน เป็นเจ้าของดินแดนนั้นๆ จนเกินไป ทั้งนี้เพราะยุคโลกที่กำลังจะมาถึงเรียกร้องให้มีการไหลข้ามพรมแดนของสินค้า บริการ บุคลากร เงินทุน เทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร วัฒนธรรมและอำนาจทางการเมือง[52]

แนวคิดดังกล่าว สอดคล้องกับการสร้างเมืองเซี่ยงไฮ้ในเรื่อง “อะงุนิโนะคะมิ” ของอะกุตะงะวะ การไหลบ่าของชาวต่างชาติเข้ามาในเมืองเซี่ยงไฮ้ สะท้อนให้เห็นการไหลข้ามพรมแดนของผู้คนในโลกยุคแห่งการสื่อสาร แม้ตัวละครแต่ละตัวจะอยู่ในฐานะชาวต่างชาติ แต่อะกุตะงะวะไม่ได้นำเสนอให้ตัวละครใดรู้สึกผูกพันหรือต้องการกลับสู่มาตุภูมิของตนเองอย่างชัดเจน

การใช้ฉากประเทศจีนปรากฏอีกครั้งในผลงานเรื่อง “โทฌิฌุน” และ “อุมะโนะอะฌิ” ฉากของผลงานทั้ง 2 เรื่องมีรายละเอียดตรงตามภาพลักษณ์ของเมืองนั้นๆในประวัติศาสตร์เช่นกัน

ในเรื่อง “โทฌิฌุน” เนื้อเรื่องเกิดขึ้นใน “เมืองลั่วหยาง” (Luoyang: 洛陽) ประเทศจีน ดังที่บรรยายไว้ในช่วงต้นของเรื่องดังต่อไปนี้

唐の都洛陽の西の門の下に、ぼんやり空を仰いでいる、一人の

---

[51] 張 宜樺「芥川龍之介「アグニの神」論――〈神〉を超えた「運命の力」――」『三田國文 45』（東京：慶応義塾大学文学部 国文学研究室、2007)、p. 28−57

[52] ธีรยุทธ บุญมี. ชาตินิยมและหลังชาตินิยม, หน้า 129-130

若者がありました。[53]

ใต้ประตูเมืองทิศตะวันตกแห่งเมืองลั่วหยาง เมืองหลวงแห่งราชวงศ์ถัง
เด็กคนหนึ่งกำลังแหงนหน้ามองท้องฟ้าอย่างเหม่อลอย

นอกจากการระบุชื่อสถานที่อย่างชัดเจนในข้อความข้างต้นแล้ว อะกุตะงะวะยังสร้างบรรยากาศของเมืองลั่วหยางในเรื่องให้ตรงกับข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์ กล่าวคือ มีความเป็นเมืองใหญ่และเป็นศูนย์กลางของผู้คนจำนวนมาก แม้จะเป็นเมืองเก่าโบราณ แต่ก็เป็นแหล่งกำเนิดของวัฒนธรรมดั้งเดิม

洛陽の都に名を知られた才子や美人が多い中で、杜子春の家へ
来ないものは、一人もない位になってしまうのです。[54]

ในบรรดานักปราญช์และสาวงามผู้มีชื่อเสียงจำนวนมากในเมืองลั่วหยาง ไม่มีแม้แต่คนเดียวที่ไม่ได้มาเยือนบ้านของโทฌิฌุน

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าเมืองลั่วหยางในเรื่อง “โทฌิฌุน” เป็นศูนย์รวมของผู้คนจำนวนมาก นักปราชญ์และสาวงามซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของสมาชิกในเมืองใหญ่ก็มารวมตัวกันอยู่ที่นี่ ตรงตามลักษณะของเมืองลั่วหยางในประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ ในเรื่อง “โทฌิฌุน” ยังปรากฏสถานที่อีกแห่ง ได้แก่ ภูเขากะบิ (Gabisan: 峨眉山) ซึ่งเป็นภูเขาสูงที่มีอยู่จริงในมณฑลเสฉวน และเป็นสถานที่อยู่อาศัยของเทะท์ซุกันฌิ ชายชราผู้เป็นนักพรต ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

いかにもおれは峨眉山に棲んでいる、鉄冠子という仙人だ。[55]

อันที่จริงแล้ว เราเป็นนักพรตชื่อเทะท์ซุคันฌิ อาศัยอยู่ที่ภูเขากะบิ

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่า อะกุตะงะวะนำเสนอภาพภูเขากะบิให้เป็นสถานที่อยู่ของเหล่านักพรต นำเสนอภาพความลี้ลับ และความศักดิ์สิทธิ์ของภูเขา ซึ่งตรงกับลักษณะของภูเขากะบิ

---

[53] 「杜子春」『芥川龍之介全集 第四巻』(東京: 岩波書店、1977)、 p. 450

[54] 「杜子春」『芥川龍之介全集 第四巻』(東京: 岩波書店、1977)、 p. 461

[55] Ibid、 p. 473

ที่มีอยู่จริงในประเทศจีน

ส่วนฉากของ “อุมะโนะอะฌิ” คือกรุงปักกิ่งตามคำบรรยายในประโยคต้นเรื่องด้านล่างนี้ ตามที่ได้วิเคราะห์ไว้ในบทที่ 3 เกี่ยวกับพฤติกรรมของตัวละครว่า ตัวละครหลัก ฮันซะบุโรถูกส่งตัวมาทำงานในต่างประเทศตามคำสั่งของรัฐบาลญี่ปุ่น กล่าวคือ ในอีกนัยยะหนึ่ง กรุงปักกิ่งคือสถานที่ที่รัฐบาลญี่ปุ่นตั้งใจแผ่ขยายอำนาจทางเศรษฐกิจผ่านทางบริษัทข้ามชาติของประเทศญี่ปุ่นซึ่งตัวอย่างที่ปรากฏในเรื่องคือบริษัทมิท์ซุบิชิ

> この話の主人公は忍野半三郎はと言う男である。生憎大した男ではない。北京の三菱に勤めている三十前後の会社員である。[56]

> ตัวละครเอกของเรื่องนี้คือชายหนุ่มชื่อโอะฌิโนะ ฮันซะบุโร น่าเสียดายที่เขาไม่ใช่เจ้าชายผู้สูงศักดิ์ เขาเป็นพนักงานบริษัทวัยสามสิบซึ่งทำงานอยู่ที่บริษัทมิท์ซุบิฌิในกรุงปักกิ่ง

ในเรื่อง “เม็นสุระโสะอิริ” นอกเหนือจากประเทศโสะอิริอะ ซึ่งเป็นฉากสำคัญของเรื่องแล้ว อะกุตะงะวะยังพูดถึงประเทศอื่นๆ ในฐานะที่เป็นประเทศคู่ค้า และในบรรดาประเทศต่างๆที่อะกุตะงะวะหยิบยกขึ้นมา เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี รวมถึงประเทศญี่ปุ่น ล้วนเป็นประเทศที่ตอบรับแนวคิดเรื่องรัฐชาติทั้งสิ้น

> 外国から輸入される書物や絵を、一々これにかけて見て、無価値な物は、絶対に輸入を禁止するためです。この頃では、日本、英吉利、独逸、墺太利、仏蘭西、露西亜、伊太利、西班牙、亜米利加、瑞典、諾威などから来る作品が、皆、一度はかけられるそうです。どうも日本の物は、あまり成績がよくないようですよ。我々のひいき眼では、日本には相当な作家や画家がいそうに見えますがな。[57]

> พวกเขาจะลองชั่งหนังสือและภาพเขียนที่นำเข้ามาจากต่างประเทศบนเครื่องนี้ เพื่อกีดกันสินค้าที่ไร้คุณค่า ในปัจจุบัน ผลงานของประเทศต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นญี่ปุ่น อังกฤษ เยอรมัน ออสเตรีย ฝรั่งเศส รัสเซีย

---

[56] 「馬の脚」『芥川龍之介全集 第七巻』、 p. 199

[57] 「MENSURA ZOILI」『芥川龍之介全集 第一巻』、p. 296

> อิตาลี สเปน อเมริกา สวีเดน และนอร์เวย์ ล้วนถูกนำมาวัดค่ากับเครื่องนี้ทั้งสิ้น ดูเหมือนว่าสินค้าของญี่ปุ่นจะได้ผลไม่ค่อยดีเท่าไหร่ ทั้งๆที่มองจากสายตาของพวกเราแล้ว ที่ญี่ปุ่นก็น่าจะมีนักเขียนและจิตรกรที่ดีเช่นกัน

จากตัวอย่างฉากในผลงานข้างต้น ได้แก่เรื่อง “ดะอิยงโนะอตโตะคะระ” “อะงุนิโนะคะมิ” “โทฌิฌุน” และ “อุมะโนะอะฌิ” ผู้วิจัยพบว่าฉากของแต่ละเรื่องมีจุดร่วมหลักๆ 2 ประการ ประการแรกคือฉากทั้งหมดเกิดขึ้นในทวีปเอเชีย ประการที่สองคือเป็นพื้นที่ที่เกิดการปะทะระหว่างบุคคลต่างเชื้อชาติ

จุดร่วมดังกล่าวสะท้อนภาพลักษณ์ของโลกยุคใหม่ที่มีการเคลื่อนที่ย้ายถิ่นฐานทั่วโลกด้วยเหตุผลต่างๆกัน เช่น การงาน การแต่งงาน หรือการท่องเที่ยว และเป็นการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานข้ามดินแดนระยะไกล เช่น ชาวยุโรปเดินทางมาประเทศในทวีปอเชีย แต่การเคลื่อนที่ดังกล่าวไม่ได้เป็นไปอย่างอิสระเหมือนเช่นยุคอดีต เมื่อแต่ละรัฐชาติเริ่มมีพรมแดน การย้ายถิ่นฐานเข้าประเทศอื่นจึงต้องอาศัยปัจจัยพิเศษ เช่น การเปลี่ยนสัญชาติ หรือการยอมอยู่อาศัยในฐานะ “คนต่างชาติ” ซึ่งมักจะถูกลดบทบาทและสิทธิบางอย่างให้ด้อยกว่าพลเมือง

ในขณะเดียวกัน ผู้วิจัยมองว่า การใช้ฉากของทวีปเอเชียได้สะท้อนถึงแนวคิดในยุคล่าอาณานิคม ตัวละครชาวตะวันตกมักอยู่ในฐานะที่เหนือกว่าชาวตะวันออกด้วยกันเอง เช่น เป็นผู้อธิบายรายละเอียดให้ตัวละครชาวตะวันออกรับรู้ดังที่ปรากฏในเรื่อง “เม็นสุระโสะอิริ” หรือเป็นพ่อค้าซึ่งเปรียบเสมือนตัวแทนของโลกยุคล่าอาณานิคมดังที่ปรากฏในเรื่อง “อะงุนิโนะคะมิ”

2. การกำหนดพื้นที่เฉพาะที่มีพรมแดนแน่นอน

ลักษณะของการสร้างฉากประเภทนี้จะคล้ายกับการสร้างโลกหรือพื้นที่ใหม่ แต่ไม่มีการกำหนดชื่อของสถานที่นั้นอย่างชัดเจน เนื้อเรื่องจะเกิดขึ้นในพื้นที่หนึ่ง ซึ่งสังกัดอยู่ภายใต้พื้นที่ขนาดใหญ่อีกทอดหนึ่ง แม้พื้นที่เฉพาะดังกล่าวจะไม่มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการ แต่กลับมีการกำหนดพรมแดนที่ชัดเจน

โลกวิญญาณจากเรื่อง “อุมะโนะอะฌิ” คือตัวอย่างของการสร้างฉากประเภทนี้ หลังจากตัวละครฮันซะบุโรเสียชีวิตอย่างกะทันหัน ฮันซะบุโรซึ่งเป็นคนญี่ปุ่นต้องก้าวเข้าไปในโลกแห่งวิญญาณซึ่งมีพรมแดนชัดเจน และพบกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างตัวเขากับยมทูตชาวจีน

事務室の窓かけは日の光の中にゆっくりと風に吹かれている。もっとも窓の外は何も見えない。[58]

สายลมพัดเอื่อยกระทบมู่ลี่ห้องธุรการท่ามกลางแสงแดด มองไม่เห็นสิ่งใดภายนอกหน้าต่าง

事務室のまん中の大机には白い大掛児(アタクワル)を着た支那人が二人、差し向かいに帳簿を検らべている。一人はまだ二十前後であろう。もう一人はやや黄ばみかけた、長い口髭をはやしている。そのうちに二十前後の支那人は帳簿へペンを走らせながら、目を挙げずに彼へ話しかけた。[59]

มีชายชาวจีนสวมเสื้อคลุมตัวยาวสีขาวอยู่ที่โต๊ะตัวใหญ่กลางห้องธุรการสองคน ทั้งสองหันหน้าเข้าหากัน และกำลังตรวจสอบอะไรบางอย่างในสมุดบันทึก คนหนึ่งน่าจะอยู่ในวัยราวยี่สิบ ส่วนอีกคนหนึ่งมีเครายาวออกสีเหลือง ในตอนนั้นเอง ชาวจีนในวัยยี่สิบเขียนบางอย่างลงในสมุดบันทึก พลางเอ่ยปากถามเขาโดยไม่เงยหน้าขึ้นมอง

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าโลกแห่งความตายที่ฮันซะบุโรได้พบเจอนั้นมีลักษณะเป็นห้องๆหนึ่ง มีหน้าต่างและผนังที่คอยกำหนดพรมแดนของห้องชัดเจน ในขณะเดียวกัน โลกแห่งความตายซึ่งน่าจะเป็นโลกไร้พรมแดนและไม่สังกัดอยู่ภายใต้ประเทศใดประเทศหนึ่งกลับเป็นโลกของชาวจีน กล่าวคือ ห้องธุรการที่มีขอบเขตแน่นอนห้องนี้สังกัดอยู่ภายใต้พรมแดนของประเทศจีนอีกทอดหนึ่งและมีผู้ทำงานอยู่ในห้องธุรการเป็นชายชาวจีน 2 คน

โดยทั่วไป ในวรรณกรรมเด็กหรือวรรณกรรมที่มีฉากแบบโลกแฟนตาซี ฉากที่เกิดขึ้นมักคลุมเครือและไม่ชัดเจนราวกับอยู่ในความฝัน โดยเฉพาะฉากที่เกี่ยวกับโลกแห่งความตาย ฉากมักถูกเขียนขึ้นโดยไม่อ้างอิงกฎระเบียบของโลกปัจจุบันหรือโลกมนุษย์ ทว่าลักษณะของยมทูตหรือสภาพแวดล้อมในโลกแห่งความตายจากเรื่อง “อุมะโนะอะฌิ” มีลักษณะไม่ต่างไปจากโลกมนุษย์ที่ถูกบรรยายเอาไว้ในเนื้อเรื่องก่อนหน้านั้น ยมทูตถูกกำหนดให้มีเชื้อชาติจีนอย่างชัดเจน แต่งตัวแบบชาวจีน อย่างไรก็ตาม พรมแดนของโลกแห่งความตายนี้มิได้ซ้อนทับอยู่บนโลกมนุษย์ แต่แบ่งแยก

[58] 「馬の脚」『芥川龍之介全集 第七巻』、p. 201

[59] Ibid、p. 201

โดย “หน้าต่าง” ซึ่งเป็นเขตพรมแดนที่แน่นอน ส่งผลให้โลกแห่งความตายของอะกุตะงะวะนี้มีลักษณะตัดขาดจากโลกภายนอก

เมื่อวิเคราะห์จากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ศตวรรษที่ 20 ถือเป็นยุคที่โลกแบ่งซอยออกเป็นประเทศต่าง ๆ มากที่สุด[60] เนื่องจากเกิดการปฏิวัติระบบศักดินา ระบบการบริหารประเทศหรือการเมืองแบบยุคเก่าขึ้นทั่วโลก ในกรณีของประเทศญี่ปุ่น เหตุการณ์ที่นายพลเพอร์รี่ นายทหารชาวอเมริกันยกทัพเรือเข้ามาปิดล้อมท่าเรือบังคับให้ประเทศญี่ปุ่นเปิดประเทศ ได้กระตุ้นให้คนญี่ปุ่นเกิดจิตสำนึกในความเป็นประเทศ “ญี่ปุ่น” ของตนเอง และนำไปสู่การปฏิวัติเพื่อแสดงจุดยืนของตนเองว่าประเทศของตนไม่ใช่ประเทศที่ล้าหลัง เช่น การปฏิวัติระบบปกครอง เขตแดน รวมถึงสิทธิและบทบาทของพลเมือง อาจกล่าวได้ว่าการกำหนดชื่อประเทศและพรมแดนของตนอย่างชัดเจนนั้น เป็นปัจจัยลำดับต้นๆที่แสดงให้เห็นถึงการตอบรับแนวคิดเรื่องรัฐชาติ จากนั้นเป็นต้นมาเราจะพบการกำหนดพื้นที่ให้กับชุมชนของตัวเอง และนำไปสู่ปัญหาอื่นๆ เช่น การรุกรานหรือรุกล้ำอาณาเขต และบานปลายไปสู่สงครามในที่สุด

กล่าวโดยสรุป ฉากโลกแห่งความตายในผลงานเรื่อง “อุมะโนะอะฉิ” ได้แสดงให้เห็นว่าแม้แต่ในโลกแฟนตาซี ฉากของอะกุตะงะวะก็มีลักษณะเป็นดินแดนที่มีพรมแดนชัดเจน และมีการกำหนดเชื้อชาติของบุคคลในดินแดนแห่งนั้น สามารถมองได้ว่านี่คืออิทธิพลจากจิตสำนึกในยุคที่โลกแบ่งออกเป็นประเทศหรือรัฐชาติต่างๆ และพรมแดนกลายเป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับการสร้างชุมชนใดชุมชนหนึ่งขึ้นมา

3. การสร้างรัฐชาติขึ้นใหม่ในผลงาน

การสร้างฉากประเภทสุดท้ายคือการสร้างโลกใหม่ขึ้นในผลงาน ผู้วิจัยเจาะจงเลือกใช้คำว่า “รัฐชาติ” เรียก “โลกใหม่” ดังกล่าว เนื่องจากฉากเหล่านี้เป็นพื้นที่ที่มีขอบเขตและพรมแดนชัดเจน อีกทั้งยังมีลักษณะการปกครองภายในรัฐหลายประการที่บ่งบอกถึงลักษณะของชุมชนแบบ “รัฐชาติ” ซึ่งจะกล่าวถึงโดยละเอียดต่อไปในบทที่ 5

ในเรื่อง “ฟุฉิงินะฉิมะ” มีการพูดถึงเกาะซัซซันรัปปุ (SUSSANRAP) และสภาพความเป็นอยู่อาศัยของชาวบ้านภายในเกาะผ่านการสนทนาของชายสองคนบนเรือเอาไว้ดังนี้

> あの島はサッサンラップというのですがね。綴りですか？綴りは SUSSANRAP です。一見の価値もある島ですよ。（中略）大学もあ

[60] ช่วงต้นศวรรษที่ 20 โลกมีประมาณ 40 กว่าประเทศ โดยกระจุกตัวอยู่ในทวีปยุโรปและอเมริกา แต่เมื่อก้าวเข้าสู่ปลายศตวรรษกลับมีประเทศเพิ่มขึ้นเป็น 191 ประเทศ (鹿野政直『日本の近代思想』岩波書店 2007)

れば、伽藍もあります[61]

เกาะนั้นคือเกาะซัซซันรัปปุ ตัวสะกดหรือ สะกดว่า SUSSANRAP น่ะ เป็นเกาะที่สมควรไปเยี่ยมชมทีเดียว (ย่อ) มีทั้งมหาวิทยาลัย ทั้งศาสนสถาน

เมื่อตัวละคร “ผม” ลองไปเดินบนเกาะ เขาได้พบสวนผักจำนวนมากมาย จึงไต่ถามชายชราถึงการทำเกษตรกรรมบนเกาะ ชายชราอธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมให้ฟังว่า

「サッサンラップ島の住民は大部分野菜を作るのです。男も女も野菜を作るのです。」
「そんなに需要があ るのでしょうか？」
「近海の島へ売れるのです。」[62]

“ชาวบ้านส่วนใหญ่ในเกาะซัสซันรัปทำเกษตรกรรม ทั้งชายและหญิงต่างก็มีอาชีพปลูกผัก”
“มีความต้องการมากขนาดนั้นเลยหรือ”
“เพราะว่าเอาไปขายให้เกาะต่างๆในละแวกใกล้เคียงได้น่ะ”

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ในชุมชนซัซซันรัปปุ ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทำเกษตรกรรมและค้าขายกับชุมชนอื่นๆในละแวกใกล้เคียง ชุมชนมีลักษณะเป็น “เมือง” กล่าวคือ มีสถานที่สาธารณะ เช่น มหาวิทยาลัย ศาสนสถาน ลักษณะของชุมชนเกษตรกรรมเช่นนี้ แสดงลักษณะของรัฐชาติในสมัยแรกซึ่งพลเมืองมักมีวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา หรือลักษณะความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกัน

ส่วนในเรื่อง “เม็นสุระโสะอิริ” มีการบรรยายถึงสหพันธรัฐโสะอิริอะ ซึ่งเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน

เมื่อตัวละคร “ผม” และชายชรารู้สึกเบื่อหน่ายกับการนั่งบนเรือ ทั้งสองคนจึงเริ่มสนทนาถึงประเทศดังกล่าว

---

[61] 「MENSURA ZOILI」『芥川龍之介全集 第六巻』、p. 268

[62] 「不思議な島」『芥川龍之介全集 第六巻』、p. 270

「まだ、ZOILIA の土を踏むには、一週間以上かかりましょう。私は、もう、船が飽き飽きしました。」
「ゾイリア――ですか。」
「さよう、ゾイリア共和国です。」
「ゾイリアという国がありますか。」[63]

“กว่าจะถึงแผ่นดิน ZOILIA ต้องใช้เวลากว่าสัปดาห์ทีเดียว ผมรู้สึกเบื่อการนั่งเรือเสียแล้ว”
“โซอิริอะหรือครับ”
“ใช่เลย สหพันธรัฐโซอิริอะไง”
“มีประเทศโซอิเลียด้วยหรือครับ”

อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่าผลงานที่แสดงออกถึงการสร้าง “รัฐชาติ” ขึ้นใหม่อย่างชัดเจนที่สุดของอะกุตะงะวะคือเรื่อง “คัปปะ” ภาพของดินแดนคัปปะเริ่มต้นขึ้นเมื่อตัวละคร “ผม” วิ่งไล่คัปปะตัวหนึ่งที่ได้พบโดยบังเอิญไปจนตกเข้าไปในดินแดนของพวกคัปปะ

僕は、――僕も「しめた」と思いましたら、いきなりそのあとへ追いすがりました。するとそこには僕の知らない穴でもあいていたのでしょう。僕は滑らかな河童の背中にやっと指先がさわったと思うと、たちまち深い闇の中へまっさかさまに転げ落ちました。[64]

ผม...เมื่อผมคิดว่า “ไม่ได้การ” ผมก็เริ่มไล่ตามมันไป บริเวณนั้นคงมีหลุมที่ผมไม่รู้จักมาก่อนเปิดอ้าอยู่ ทันทีที่ปลายนิ้วของผมสัมผัสแผ่นหลังเรียบลื่นของเจ้าคัปปะ ผมก็กลิ้งตกลงไปในความมืดมิดท่ามกลางหุบเหวลึก

รายละเอียดเรื่อง “หลุม” ถือว่าเป็นการกำหนดพรมแดนหรือทางเข้าให้กับดินแดนคัปปะในรูปแบบหนึ่ง และในช่วงท้ายเรื่อง ก่อนที่ตัวละคร “ผม” จะกลับมายังดินแดนมนุษย์ อะกุตะงะวะได้ใช้ “หน้าต่าง” แสดงพรมแดนหรือทางออกในรูปแบบพิเศษนี้อีกครั้ง

---

[63] 「MENSURA ZOILI」『芥川龍之介全集　第六巻』、 p. 294

[64] 「河童」『芥川龍之介全集　第八巻』、p. 309

今まで気のつかなかった天窓が一つ開きました。そのまた円い天窓の外
には松や檜が枝を張った向こうに大空が青々と晴れ渡っています。[65]

หน้าต่างบนเพดานที่ผมไม่ทันสังเกตมาก่อนบานหนึ่งเปิดอยู่ ภายนอก
หน้าต่างทรงกลม ผืนฟ้าสีครามแผ่กว้างเบื้องหลังต้นสนและกิ่งไซเพรส

เมื่อตัวละคร “ผม” เข้าไปในดินแดนคัปปะแล้ว เขาได้พบกับสภาพบ้านเมืองที่ทันสมัย ไม่ต่างอะไรกับประเทศที่สถาปนาตัวเองขึ้นมาตามระบบรัฐชาติของประเทศตะวันตกอย่างประเทศญี่ปุ่น

僕の両側に並んでいる町は少しも銀座通りと違いありません。[66]

สภาพเมืองสองข้างทางผมไม่ต่างอะไรกับถนนกินซ่าแม้แต่น้อย

คุโบะตะ เคียวโกะ (Kubota Kyouko: 久保田恭子) กล่าวว่าเป็นเรื่องน่าสนใจที่ดินแดนคัปปะอยู่ในหุบเขาแต่มีลักษณะเหมือนย่านกินซ่าซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งอารยธรรม [67] ความคิดเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับความเห็นส่วนตัวของผู้วิจัยที่คิดว่าอะกุตะงะวะต้องการสร้างดินแดนคัปปะให้เป็นดินแดนแห่งยุคใหม่ มิได้เป็นเพียงแค่ชุมชนยุคเก่า อะกุตะงะวะสร้างฉากที่เต็มไปด้วยความเจริญทางวัตถุ มีสิ่งอำนวยความสะดวก แต่อะกุตะงะวะไม่ได้สร้างชุมชนขึ้นจากจินตนาการทั้งหมด เขาอาศัยบรรยากาศของประเทศญี่ปุ่นที่ได้พบเจอในชีวิตจริงมาเปรียบเทียบกับฉากในผลงานเพื่อให้เกิดภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นว่าพรมแดนถูกกำหนดขึ้นอย่างชัดเจนเพื่อเป็นปัจจัยพื้นฐานในการป้องกันการรุกรานจากบุคคลภายนอก เรื่องคัปปะเอง ก็ได้นำเสนอภาพความขัดแย้งกับดินแดนเพื่อนบ้านผ่านบทสนทนาเรื่องสงครามระหว่าง “ผม” กับนายทุนเกล

「戦争？この国にも戦争はあったのですか？」
「ありましたとも。将来もいつあるか分かりません。何しろ隣国のある限り
は、. . . 」

---

[65] 「河童」『芥川龍之介全集　第八巻』、 p. 368

[66] Ibid、 p. 310

[67] 羽鳥徹哉、布川純子（監修）『現代のバイブル　芥川龍之介「河童」注解』勉誠出版、2007

僕は実際この時始めて河童の国も国家的に孤立していないことを知りました。[68]

“สงคราม? ประเทศนี้มีสงครามด้วยหรือ”
“เคยมีอยู่ ในอนาคตก็ไม่รู้ว่าจะเกิดขึ้นเมื่อไหร่ ในเมื่อยังมีประเทศเพื่อนบ้านอยู่...”
ผมเพิ่งตระหนักเอาตอนนี้เองว่าดินแดนคัปปะไม่ได้สถาปนาขึ้นมาเป็นรัฐชาติตามลำพัง

เนื้อเรื่องต่อจากนี้ กล่าวถึงการทำสงครามระหว่างคัปปะและประเทศเพื่อนบ้านซึ่งอะกุตะงะวะระบุให้เป็นดินแดนของนาก ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะขอหยิบยกไปวิเคราะห์โดยละเอียดในบทที่ 5 ซึ่งเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยในการครอบครองพื้นที่ของตนและการรุกรานจากภายนอก

ไม่เพียงแต่เรื่องความขัดแย้งกับประเทศเพื่อนบ้านเท่านั้น เรื่องคัปปะยังนำเสนอภาพความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ดินแดนที่มีการเดินทางไปมาหาสู่กันและกัน

. . . 我々人間は僕の前にもたびたび河童の国へ来ているのです。のみならず一生河童の国に住んでいたものも多かったのです。[69]

...ก่อนหน้าผม มนุษย์อย่างเราๆก็มายังดินแดนคัปปะอยู่บ่อยครั้ง ไม่เพียงแค่นั้น ยังมีคนจำนวนมากอาศัยอยู่ในดินแดนคัปปะตลอดชีวิตด้วย

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าการเดินทางไปมาหาสู่ระหว่างรัฐชาติหรือประเทศแต่ละแห่งนั้นเกิดขึ้นภายใต้จิตสำนึกเรื่องพรมแดน กล่าวคือ บุคคลที่เดินทางไปยังรัฐชาติอื่นจะตระหนักอยู่เสมอว่าตนเองเดินทางออกนอกรัฐชาติหรือพรมแดนของตนเองหรือไม่ และเมื่ออยู่นอกเขตพื้นที่หรือพรมแดนของตนเอง บุคคลนั้นจะต้องตระหนักว่าตนเองดำรงสถานะเป็น “คนอื่น” และไม่ใช่พลเมืองของดินแดนใหม่ที่ก้าวเข้าไป ซึ่งจิตสำนึกเกี่ยวกับพรมแดนนี้ย่อมเกิดขึ้นพร้อมจิตสำนึกเรื่องพลเมืองดังที่ได้วิเคราะห์ไว้ในบทที่ผ่านมา

---

[68] 「河童」『芥川龍之介全集 第八巻』、 p. 331

[69] Ibid. p. 314

4. บทสรุป

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ปรากฏในผลงานของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะโดยวิเคราะห์ปัจจัยเรื่องพรมแดนจากลักษณะการสร้างฉากในเนื้อเรื่อง จะเห็นได้ว่า อะกุตะงะวะได้กำหนดพรมแดนให้กับฉากของเรื่องในรูปแบบต่างๆกัน ได้แก่ การกำหนดชื่อรัฐชาติ การกำหนดพื้นที่เฉพาะ และการสร้างรัฐชาติขึ้นใหม่ในผลงาน แนวคิดเรื่องพรมแดนนี้ เกิดขึ้นเนื่องจากลัทธิล่าอาณานิคมจากตะวันตกบีบให้แต่ละชุมชนต้องสถาปนารัฐชาติของตนเองขึ้นมาเพื่อสร้างความปึกแผ่น และความมั่นคงภายในประเทศรับมือกับความกดดันจากภายนอก[70] และในกรณีของประเทศญี่ปุ่น กระแสความกดดันดังกล่าวเกิดจากความต้องการให้ญี่ปุ่นเปิดประเทศของประเทศตะวันตก

อย่างไรก็ตาม แม้การกำหนดพรมแดนจะมีส่วนช่วยให้เกิดความมั่นคงภายในประเทศ แต่พรมแดนที่ไม่สอดคล้องกับชาติพันธุ์ที่มีอยู่เดิม และการล่าอาณานิคมที่ต้องการขยายพรมแดนของตนเองอย่างไม่มีวันจบสิ้นจะนำไปสู่ปัญหาเกี่ยวกับการใช้อำนาจอธิปไตยในการปกครองของแต่ละรัฐชาติดังที่จะได้วิเคราะห์ในบทที่5 ต่อไป

[70] ยศ สันตสมบัติ, อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย (กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2551), หน้า 44

บทที่ 5
แนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ปรากฏในแก่นเรื่อง : บทวิเคราะห์ปัจจัยด้านอำนาจอธิปไตย

บทวิเคราะห์บทนี้เป็นการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ปรากฏในผลงานของอะกุตะงะวะ บทสุดท้าย โดยศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยที่ปรากฏในแก่นเรื่อง ซึ่งถือเป็นปัจจัยเชิงนามธรรมที่สำคัญในการคงอยู่ของรัฐชาติที่สถาปนาขึ้นมา การวิเคราะห์จะแบ่งเป็นหัวข้อย่อย ได้แก่ การกำหนดโครงสร้างอธิปไตย การกำหนดโครงสร้างพื้นฐานในสังคม และการปกป้องอำนาจอธิปไตย

ตามที่ได้กล่าวไว้ในบทนำว่า ในขณะที่พจนานุกรม*โคจิเอ็น*แจกแจงปัจจัยที่สำคัญของ “รัฐชาติ” ไว้ 3 ประการ ได้แก่ พรมแดน พลเมือง และอำนาจอธิปไตย สุพจน์ บุญวิเศษ วิเคราะห์ว่า องค์ประกอบสำคัญของรัฐมีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ ประชากร (Population) ดินแดน (Territory) รัฐบาล (Government) และอำนาจอธิปไตยและความเป็นอิสระหรืออำนาจอธิปไตยภายนอก (Sovereignty and Independence)[71]

ในที่นี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าองค์ประกอบเรื่อง “รัฐบาล” และ “อำนาจอธิปไตย” มีความหมายที่ซ้อนทับกันอยู่ กล่าวคือ “รัฐบาล” เป็นองค์กรหรือตัวแทนที่มีหน้าที่บริหาร “อำนาจอธิปไตย” นั้นให้เกิดประสิทธิภาพแก่ประชาชนหรือพลเมือง ดังนั้น ขอบเขตของการวิเคราะห์ในบทนี้จึงครอบคลุมบทบาทหน้าที่ของ “รัฐบาล” ผู้เป็นตัวแทนประชาชนในการจัดการกับ “อำนาจอธิปไตย” เอาไว้ด้วย

สุพจน์ บุญวิเศษ จำกัดความคำว่า “อำนาจอธิปไตย” ไว้ว่า เป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ เมื่อประเทศมีอำนาจอธิปไตย ประเทศจึงมีอำนาจเหนือบุคคลทุกคนและสมาคมในดินแดนนั้นโดยไม่มีข้อยกเว้น ประเทศมีอำนาจสูงสุดในกิจการภายในและภายนอกโดยมีรัฐบาลเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยในนามของประเทศดำเนินกิจการทั้งหลายได้อย่างเต็มที่[72]

หรืออาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า “อำนาจอธิปไตย” คือ อำนาจซึ่งแสดงความเป็นใหญ่ ความเป็นอิสระ ความไม่ขึ้นแก่ใคร ไม่จำเป็นต้องเชื่อฟังคำสั่งคำบัญชาของผู้ใดที่เหนือตนโดยปราศจากความยินยอมของตน อำนาจอธิปไตย คือ คุณสมบัติขั้นพื้นฐานของรัฐ และเป็นอำนาจสูงสุดที่รัฐมีอยู่เหนือประชากรของตน ไม่มีขีดจำกัดใดๆ ตามกฎหมายที่จะใช้อำนาจนั้น ดังเราจะเห็นได้ว่า รัฐเปิดให้บุคคลมีเสรีภาพในการกระทำการใดๆ ตามต้องการได้ แต่รัฐพร้อมเสมอที่จะแสดงอำนาจ

---

[71] สุพจน์ บุญวิเศษ, หลักรัฐศาสตร์, หน้า 35-36

[72] เรื่องเดียวกัน, หน้า 49

หรือเข้าไปแทรกแซง การกระทำของประชาชน[73]

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐหรือรัฐบาลจะมีอำนาจในการใช้อำนาจอธิปไตยอย่างเต็มที่ แต่การใช้อำนาจดังกล่าวต้องอยู่บนพื้นฐานของโครงสร้างทางสังคม และสิ่งที่กำหนดโครงสร้างทางสังคมให้รัฐชาติแต่ละแห่งก็คือบทกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญซึ่งถือเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ

1. การกำหนดโครงสร้างอธิปไตย

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ลักษณะการกำหนดโครงสร้างอธิปไตย หรือการกำหนดกฎหมายและระเบียบต่างๆที่ควบคุมความเป็นอยู่ของพลเมือง รวมถึงบทบาท และหน้าที่ของรัฐบาลที่เปรียบเสมือนตัวแทนของพลเมืองที่คอยควบคุมให้รัฐชาติของตนอยู่ภายใต้โครงสร้างที่บัญญัติขึ้นมา

1.1 การออกกฎเกณฑ์และกฎหมายเพื่อประโยชน์ของพลเมืองกลุ่มใหญ่

กฎหมายของรัฐชาติใดรัฐชาติหนึ่งย่อมเป็นสิ่งที่ใช้กับพลเมืองของตนเท่านั้น โดยทั่วไปกฎหมายย่อมอำนวยความสะดวกให้พลเมืองของตนมากที่สุด และในทางกลับกัน กฎหมายจะจำกัดขอบเขตสิทธิของคนต่างชาติให้น้อยลง ในเรื่อง “เม็นสุระโสะอิริ” อะกุตะงะวะได้นำเสนอความแตกต่างในการบังคับใช้กฎหมายระหว่างสิทธิของพลเมืองชาวโสะอิริอะกับชาวต่างชาติผ่านการใช้เครื่องวัดคุณค่างานศิลปะที่เรียกว่า “เม็นสุระโสะอิริ” ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

> 外国から輸入される書物や絵を、一々これにかけて見て、無価値な物は、絶対に輸入を禁止するためです。この頃では、日本、英吉利、独逸、墺太利、仏蘭西、露西亜、伊太利、西班牙、亜米利加、瑞典、諾威などから来る作品が、皆、一度はかけられるそうです。どうも日本の物は、あまり成績がよくないようですよ。我々のひいき眼では、日本には相当な作家や画家がいそうに見えますがな。[74]

พวกเขาจะลองชั่งหนังสือและภาพเขียนที่นำเข้ามาจากต่างประเทศบนเครื่องนี้ เพื่อกีดกันสินค้าที่ไร้คุณค่า ในปัจจุบัน ผลงานของประเทศต่างๆ

---

[73] มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, **แนวคิด และทฤษฎีในทางรัฐธรรมนูญว่าด้วยอำนาจอธิปไตย และสิทธิเสรีภาพ**, [ออนไลน์], 15 กุมภาพันธ์ 2555. http://e-learning.mfu.ac.th/mflu/1604101/chapter1/Lesson5.htm

[74] 「MENSURA ZOILI」『芥川龍之介全集 第一巻』、p. 296

> ไม่ว่าจะเป็นญี่ปุ่น อังกฤษ เยอรมัน ออสเตรีย ฝรั่งเศส รัสเซีย อิตาลี สเปน อเมริกา สวีเดน และนอร์เวย์ ล้วนถูกนำมาวัดค่ากับเครื่องนี้ทั้งสิ้น ดูเหมือนว่าสินค้าของญี่ปุ่นจะได้ผลไม่ค่อยดีเท่าไหร่ ทั้งๆที่มองจากสายตาของพวกเราแล้ว ที่ญี่ปุ่นก็น่าจะมีนักเขียนและจิตรกรที่ดีเช่นกัน

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่าประเทศโสะอิริอะใช้เครื่องวัดคุณค่างานศิลปะกับผลงานศิลปะของต่างประเทศเท่านั้น เพื่อคัดสรรเฉพาะผลงานที่มีคุณค่าให้พลเมือง นอกจากนี้ คุณค่าที่วัดได้จากเครื่อง “เม็นสุระโสะอิริ” ยังส่งผลต่อการกำหนดสิทธิในการนำเข้าผลงานศิลปะชิ้นนั้นๆด้วย

> こう云うものが出来ると、羊頭を掲げて狗肉を売るような作家や画家は、屏息せざるを得なくなります。何しろ、価値の大小が、明白に数字で現れるのですからな。殊にゾイリア国民が、早速これを税関に据えつけたと云う事は、最も賢明な処置だと思いますよ。[75]

> เมื่อมีเครื่องวัดเช่นนี้ นักเขียนหรือจิตรกรที่โฆษณาชวนเชื่อเพื่อขายผลงานก็จะเงียบหายไปเอง ทั้งนี้ก็เพราะว่า ปริมาณคุณค่าปรากฏออกมาเป็นตัวเลขอย่างชัดเจน โดยเฉพาะ เรื่องที่พลเมืองโสะอิริอะรีบติดตั้งเครื่องนี้ไว้ที่กรมศุลกากรอย่างรวดเร็ว นี่ช่างเป็นเครื่องมือที่ชาญฉลาดเสียจริง

อย่างไรก็ตาม กฎหมายโดยทั่วไปจะเอื้อประโยชน์ให้กับพลเมืองของตน ในกรณีของประเทศโสะอิริอะ พลเมืองไม่จำเป็นต้องใช้เครื่อง “เม็นสุระโสะอิริ” วัดคุณค่างานศิลปะของตน เมื่อชายชราเล่าเรื่องประเทศโสะอิริอะให้ตัวละคร “ผม” ฟัง “ผม” รู้สึกติดใจเรื่องการใช้งานเครื่อง “เม็นสุระโสะอิริ” กับผลงานต่างประเทศ จึงถามกลับถึงสถานการณ์การใช้งานเครื่องวัดคุณค่าเครื่องนี้ภายในประเทศ ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

> 「じゃ、ゾイリアの芸術家の作った物も、やはり測定器にかけられるのでしょうか。」

---

[75] 「MENSURA ZOILI」『芥川龍之介全集 第一巻』、p. 296

「それは、ゾイリアの法律が禁じています。」[76]

“ถ้าเช่นนั้น ผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยศิลปินชาวโสะอิริอะก็จำเป็นต้องนำมาชั่งบนเครื่องนี้เช่นกันสินะ”
“นั่นเป็นเรื่องต้องห้ามในกฎหมายของประเทศโสะอิริอะ”

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่า กฎหมายจะอำนวยความสะดวกให้พลเมืองมากกว่าชาวต่างชาติกล่าวคือ ชาวโสะอิริอะไม่จำเป็นต้องใช้เครื่อง “เม็นสุระโสะอิริ” วัดคุณค่าผลงานของตัวเองและมีสิทธิเผยแพร่ออกไปในประเทศไม่ว่าจะเป็นผลงานที่ดีหรือไม่ ในทางกลับกันผลงานต่างประเทศที่ไม่มีคุณค่าตามเกณฑ์ของเครื่อง “เม็นสุระโสะอิริอะ” กลับไม่มีสิทธิเข้ามาเผยแพร่

ไม่เพียงแต่กับคนต่างชาติเท่านั้น กฎหมายส่วนใหญ่ของแต่ละประเทศ ย่อมอำนวยผลประโยชน์ให้กับพลเมืองกลุ่มที่มีอำนาจหรือเป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศ ชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มคนที่ไม่มีอำนาจทางสังคมจะตกอยู่ในกรอบที่รัฐบาลควบคุมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้จะมีฐานะเป็นพลเมืองและอยู่ในพรมแดนของรัฐชาตินั้นๆ แต่ความเหลื่อมล้ำเชิงอำนาจก็ส่งผลให้กฎหมายไม่สามารถให้สิทธิคนกลุ่มนี้ได้อย่างเสรี

ในเรื่อง “คัปปะ” อะกุตะงะวะเสียดสีระบบดังกล่าวโดยการสร้างภาพให้เมืองคัปปะดูแล “ผม” ซึ่งมีฐานะเป็นคนต่างชาติในเมืองอย่างดีและให้ “ผม” มีสิทธิพิเศษเหนือพลเมืองซึ่งแตกต่างกับข้อเท็จจริงที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

僕等は唯河童ではない、人間であると云ふ特権の為に働かずに食つてゐられるのです。(中略)
僕は一週間ばかりたつた後、この国の法律の定める所により、「特別保護住民」としてチヤツクの隣に住むことになりました。[77]

ผมไม่ใช่คัปปะ จึงสามารถใช้ชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องทำงานตามสิทธิในการเป็นมนุษย์ (ย่อ)
หลังจากผ่านมาเพียงสัปดาห์เดียว ผมได้เข้าไปอาศัยอยู่ข้างบ้านของชักกุใน

[76] 「MENSURA ZOILI」『芥川龍之介全集 第一巻』、p.298

[77] 「河童」『芥川龍之介全集 第八巻』、 p. 311

ฐานะ “ประชาชนผู้ได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษ” ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายของดินแดนนี้

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า “ผม” สามารถอยู่ในดินแดนคัปปะได้อย่างสะดวกสบาย เนื่องจากได้รับสิทธิพิเศษในฐานะที่เป็นมนุษย์ และจัดเป็น “ประชาชนผู้ได้รับการคุ้มครองพิเศษ” นอกจากนี้ “ผม” ยังได้รับความสนใจจากพลเมืองคัปปะเป็นอย่างดี และได้รับการดูแลราวกับคนพิเศษ

特別保護住民だつた僕に誰も皆好奇心を持つてゐましたから、毎日血圧を調べて貰ひに、わざわざチヤツクを呼び寄せるゲエルと云ふ硝子会社の社長などもやはりこの部屋へ顔を出したものです。[78]

ในฐานะ “ประชาชนผู้ได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษ” เช่นผม ไม่ว่าใครก็รู้สึกสนใจใคร่รู้ ท่านประธานบริษัทกระจกเกรุก็เช่นกัน อุตส่าห์เรียกหมอชักกุมาวัดความดันโลหิตให้ผมทุกวันและโผล่หน้ามาที่ห้องนี้

เกี่ยวกับประเด็นเรื่อง “ประชาชนผู้ได้รับความคุ้มครองเป็นพิเศษ” นี้ ซุสุกิ มะกิ (Suzuki Maki: 鈴木真紀) ได้อธิบายถึงนัยยะของคำดังกล่าวไว้ว่า คำดังกล่าวเป็นการสะท้อนถึงระบบกฎหมายและการปกครองที่รัฐบาลประเทศต่างๆมีต่อชนกลุ่มน้อย ซึ่งถือเป็นปัญหาสังคมที่ถูกหยิบยกขึ้นมาพูดถึงในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ก่อนที่ผลงานเล่มนี้จะถูกตีพิมพ์ออกมา ในกรณีของประเทศญี่ปุ่น รัฐบาลได้บัญญัติ “กฎหมายคุ้มครองชาวพื้นเมืองเก่าแก่ในฮอกไกโด” (HokkaidoKyudojin Hogohou: 北海道旧土人保護法) ขึ้นใน ค.ศ. 1899 สำหรับใช้ปกครองชาวไอนุ

นอกจากนัยยะของการแบ่งแยกความเป็นพลเมืองและชนกลุ่มน้อยแล้ว ซุสุกิ มะกิได้เสนอว่าการใช้คำว่า “ประชาชนผู้ได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษ” ได้แฝงน้ำเสียงเสียดสีว่ากฎหมายเหล่านั้นได้ “คุ้มครอง” ชนกลุ่มน้อยในประเทศของตนตามชื่อกฎหมายที่แต่งตั้งขึ้นมาหรือไม่ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ต่อไปว่า “ผม” ซึ่งได้รับการดูแลอย่างดีในดินแดนคัปปะคือตัวแทนในการวิพากษ์วิจารณ์ถึงชนกลุ่มน้อยที่ไม่ได้รับการดูแลดังที่ควรจะเป็น ในขณะที่ชนกลุ่มน้อยในสังคมไม่ได้รับสิทธิพื้นฐานอย่างเท่าเทียมกับพลเมืองคนอื่น “ผม” ซึ่งถือเป็นชนกลุ่มน้อยในสังคมคัปปะเช่นกันกลับได้รับสิทธิและการดูแลที่มากกว่าสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมือง

---

[78] 「河童」『芥川龍之介全集　第八巻』, p. 311-312

ปัญหาเรื่องชนกลุ่มน้อยนี้ เกิดขึ้นจากการกำหนดพรมแดน ที่ไม่สอดคล้องกับผู้อยู่อาศัยดั้งเดิม กล่าวคือ รัฐบาลญี่ปุ่นพยายามจะสถาปนาประเทศญี่ปุ่นขึ้นมาและกำหนดพรมแดนให้ครอบคลุมตั้งแต่เกาะฮอกไกโดจรดโอกินาวา ยิ่งไปกว่านั้นยังพยายามควบคุม จัดการ และกำหนดมาตรฐานให้กับประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการตอกย้ำจิตสำนึกเรื่องเชื้อชาติ ภาษา และรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เป็นมาตรฐานดังที่ได้วิเคราะห์ไว้ในบทที่ 3 อย่างไรก็ตาม ปัญหาเกิดขึ้นเนื่องจากผู้อยู่อาศัยที่มีมาก่อนยุคสถาปนารัฐชาติไม่ใช่คนกลุ่มเดียวกันทั้งหมด ชาวไอนุผู้เคยมีอิสระในการครอบครองดินแดนในเกาะฮอกไกโดจึงถูกลดทอนสิทธิ เนื่องจากถูกตัดสินว่า มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และขนบธรรมเนียม ที่แตกต่างไปจากมาตรฐานที่รัฐบาลกำหนดเอาไว้

ปัญหาเรื่องการเหลื่อมล้ำทางชาติพันธุ์เกิดขึ้นทั่วโลก โดยเฉพาะ ในกรณีของประเทศในเอเชียนั้น การสถาปนารัฐชาติหรือปฏิรูปไม่ได้เกิดจากแรงขับเคลื่อนของพลเมืองแบบชาติตะวันตก แต่หากเป็นภาวะจำเป็น และเป็นสิ่งที่รัฐบาลหรือพลเมืองกลุ่มที่มีอำนาจในขณะนั้นพยายามที่จะสร้างขึ้นและดัดแปลงให้รัฐชาติมีลักษณะอยู่ภายใต้นิยามที่กำหนดมาตั้งแต่แรก[79]

1.2 บทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐ

นอกจากการบัญญัติกฎหมายแล้ว ปัจจัยสำคัญที่จะควบคุมให้รัฐชาติมีความสงบเรียบร้อย คือบทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ ไม่ว่าจะเป็นข้าราชการ นักการเมือง ตำรวจ ทหาร หรือผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ

ในประเทศญี่ปุ่น อาชีพทหารและตำรวจถือเป็นอาชีพใหม่ที่เกิดขึ้นในยุคเมจิ หลังจากที่รัฐบาลปฏิรูประบบการปกครองตามแบบตะวันตกโดยรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง และยกเว้นสถานะของชนชั้นซามูไร

เรื่อง “คัปปะ” สะท้อนให้เห็นการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐในฉากที่ตำรวจเข้าปราบปรามการแสดงดนตรี ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

> クラバツクは全身に情熱をこめ、戦ふやうにピアノを弾きつづけました。すると突然会場の中に神鳴りのやうに響渡つたのは、「演奏禁止」と云ふ声です。僕はこの声にびつくりし、思わず後をふり返りました。声の主は紛れもない、一番後の席にゐる身の丈抜群の巡

[79] เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. จากจิตวิญญาณถึงบ้านเมือง, หน้า 17

査です。[80]

> คุระบักกุรู้สึกถึงความเร่าร้อนไปทั่วร่าง เขาดีดเปียโนราวกับจะลงสนามรบทันใดนั้น เสียงเสียดแทงราวกับฟ้าผ่าดังขึ้นทันทีภายในหอประชุม เสียงนั้นคือเสียง “ห้ามแสดง” ผมรู้สึกตกใจกับเสียงนั้นและหันหลังไปโดยไม่คาดคิด เจ้าของเสียงคือตำรวจกลุ่มที่นั่งอยู่บนเก้าอี้แถวหลังสุด

ข้อความข้างต้นแสดงสถานการณ์ที่ตำรวจลุกขึ้นปราบปรามการแสดงดนตรีซึ่งตัวละคร “ผม” ได้เข้าไปนั่งฟังด้วย ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า อะกุตะงะวะได้นำเสนอภาพเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปราบปรามประชาชนที่ทำผิดกฎหมายซึ่งในกรณีของดินแดนคัปปะคือการแสดงดนตรี อย่างไรก็ตาม อะกุตะงะวะได้ตั้งคำถามไว้ในผลงานว่า คัปปะที่ไม่มีหูนั้น มีสิทธิในการตัดสินว่าดนตรีประเภทใดเป็นสิ่งไม่ดีหรือไม่ เช่นเดียวกัน ผู้วิจัยมองว่าน้ำเสียงในการตั้งคำถามดังกล่าวได้เสียดสีเจ้าหน้าที่รัฐในสังคมมนุษย์ว่าการตัดสินต่างๆเป็นไปด้วยความเป็นธรรมแน่หรือ

นอกจากการเข้าควบคุมการแสดงดนตรีแล้ว ในเรื่อง “คัปปะ” ยังมีอีกฉากที่แสดงให้เห็นบทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งมีอำนาจตามขอบเขตที่กฎหมายกำหนด เมื่อ “ผม” ได้เจอกับคัปปะที่เคยขโมยปากกาหมึกซึมของเขาไป เขาขอร้องให้ตำรวจจับคัปปะตัวนั้น แต่ตำรวจไม่สามารถทำตามที่ “ผม” ต้องการได้ เนื่องจากเป็นการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายของคัปปะ ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

> 「ちよつとあの河童を取り調べて下さい。あの河童は丁度一月ばかり前にわたしの万年筆を盗んだのですから。」
>
> 巡査は右手の棒をあげ、(この国の巡査は剣の代わりに水松の棒を持つてゐるのです。)「おい、君」とその河童へ声をかけました。僕は或はその河童は逃げ出しはしないかと思つてゐました。が、存外落ち着き払つて巡査の前へ歩み寄りました。のみならず、腕を組んだまま、如何にも傲然と僕の顔や巡査の顔をじろじろ見てゐるのです。しかし、巡査は怒りもせず、腹の袋から手帳を出して早速尋問にとりかかりました。
>
> 「お前の名は？」
>
> 「グルツク。」

[80] 「河童」『芥川龍之介全集　第八巻』、p. 324

「職業は？」
「つひ二三日前では郵便配達夫をしてゐました。」
「よろしい。そこでこの人の申し立てによれば、君はこの人の万年筆を盗んで行つたと云ふことだがね。」
「ええ、一月ばかり前に盗みました。」
「何の為に？」
「子供の玩具にしようと思つたのです。」
「その子供は？」
巡査は始めて相手の河童へ鋭い目を注ぎました。
「一週間前に死んでしまひました。」
「死亡証明書を持つてゐるかね？」
痩せた河童は腹の袋から一枚の紙をとり出しました。巡査はその紙へ目を通すと、急ににやにや笑ひながら、相手の肩を叩きました。
「よろしい。どうも御苦労だつたね。」
（中略）
「どうしてあの河童を掴まへないのです？」
「あの河童は無罪ですよ。」
「しかし僕の万年筆を盗んだのは・・・」
「子供の玩具にするためだつたのでせう。けれどもその子供は死んでゐるのです。若し何かご不審だつたら、刑法千二百八十五条をお調べなさい。」[81]

“ช่วยค้นตัวคัปปะตัวนั้นให้ทีครับ เมื่อประมาณหนึ่งเดือนมาแล้ว คัปปะตัวนั้นขโมยปากกาหมึกซึมของผมไป”
ตำรวจยกกระบองมือขวาขึ้น (ตำรวจของประเทศนี้พกพาไม้กระบองจากต้นสนแทนดาบ) “นี่ นาย” ตำรวจส่งเสียงเรียกคัปปะตัวนั้น ผมกังวลว่าคัปปะตัวนั้นอาจจะวิ่งหนีไปก็เป็นได้ แต่เจ้าคัปปะกลับเดินตรงมาที่หน้าตำรวจอย่างใจเย็น แถมยังกอดอกจ้องหน้าผมกับตำรวจอย่างจองหอง แต่ตำรวจก็ไม่โกรธ และควักสมุดบันทึกออกมาจากกระเป๋าหน้าท้องเพื่อเริ่มสอบถามทันที

[81] 「河童」『芥川龍之介全集　第八巻』, p. 344-346

“นายชื่ออะไร”

“กุรุกกุ”

“อาชีพ?”

“ก่อนหน้านี้ 2-3 วันเป็นบุรุษไปรษณีย์”

“เข้าใจแล้ว แล้วก็ตามที่คุณคนนั้นบอก นายขโมยปากกาหมึกซึมของเขาไปเหรอ”

“ใช่ ขโมยไปเมื่อเดือนหนึ่งนี่เอง”

“เอาไปทำอะไร”

“ว่าจะเอาไปเป็นของเล่นให้ลูก”

“แล้วเด็กล่ะ”

ตำรวจมองคู่สนทนาด้วยสายตาแข็งกร้าวเป็นครั้งแรก

“ตายไปเมื่ออาทิตย์ที่แล้ว”

“มีหลักฐานแจ้งตายหรือเปล่า”

คัปปะตัวผอมหยิบกระดาษหนึ่งแผ่นออกมาจากถุงหน้าท้อง ตำรวจมองดูกระดาษแผ่นนั้นแล้วยิ้มออกมาพลางตบบ่าคู่สนทนา

“เรียบร้อย ขอบคุณที่ให้ความร่วมมือ”

(ย่อ)

“ทำไมไม่จับคัปปะตัวนั้นล่ะครับ”

“ก็คัปปะตัวนั้นไม่ได้ทำผิดนี่”

“แล้วที่เขาขโมยปากกาหมึกซึมของผม...”

“ก็เขาจะเอาไปเป็นของเล่นลูกใช่ไหม แต่ตอนนี้ลูกเขาตายไปแล้ว ถ้ามีข้อสงสัย ลองไปค้นกฎหมายอาญามาตรา 1285 ดูนะครับ”

ข้อความข้างต้นคือฉากที่ “ผม” ต้องการให้ตำรวจจับคุมคัปปะที่ขโมยปากกาหมึกซึมของเขาไปเมื่อเดือนก่อนตามบทบาทหน้าที่ที่ตำรวจควรกระทำ แต่เมื่อตำรวจสอบถามเหตุการณ์จากคัปปะที่ชื่อกุรุกกุแล้ว เขาไม่สามารถจับกุมคัปปะตัวนั้นได้ เนื่องจากเป็นการละเมิดกฎหมายมาตราที่ 1285 ในดินแดนคัปปะที่บัญญัติไว้ว่า “บุคคลผู้ที่มีความผิดจะต้องรับผิดก็ต่อเมื่ออยู่ในสถานภาพเดิม” แต่ในที่นี้คัปปะชื่อกุรุกกุกระทำความผิดในขณะที่เขาเป็นคุณพ่อ แต่ในตอนนี้เขาพ้นสภาพความเป็นพ่อไปแล้วเนื่องจากลูกคัปปะเสียชีวิต ตำรวจจึงไม่สามารถจับกุมเขาได้

อีกตัวอย่างหนึ่งในเรื่องคัปปะที่แสดงบทบาทของรัฐบาลในการควบคุมพลเมืองคือการ

อนุญาตให้พลเมืองคัปปะกินเนื้อกรรมกรคัปปะด้วยกันเอง เพื่อควบคุมปัญหาการตกงาน การประท้วงอันนำมาซึ่งความไม่เป็นระเบียบในสังคมดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

> 勿論かう云ふ工業上の奇蹟は書籍製造会社にばかり起つてゐる訣ではありません。絵画製造会社にも、音楽製造会社にも、同じやうに起つてゐるのです。実際又ゲエルの話によれば、この国では平均一箇月に七八百種の機械が新案され、何でもずんずん人手を待たずに大量生産が行はれるさうです。従つて又職工の解雇されるのも四五万匹を下らないさうです。その癖まだこの国では毎朝新聞を読んでゐても、一度も罷業と云ふ字に出会ひません。僕はこれを妙に思ひましたから、或時又ペツプやチヤツクとゲエル家の晩餐に招かれた機会にこのことをなぜかと尋ねて見ました。
>
> 「それはみんな食つてしまふのですよ。」
>
> 食後の葉巻を噛へたゲエルは如何にも無造作にかう言ひました。しかし「食つてしまふ」と云ふのは何のことだかわかりません。すると鼻眼金をかけたチヤツクは僕の不審を察したと見え、横あひから説明を加へてくれました。
>
> 「その職工をみんな殺してしまつて、肉を食料に使ふのです。ここにある新聞を御覧なさい。今月は丁度六万四千七百六十九匹の職工が解雇されましたから、それだけ肉の値段も下つた訣ですよ。」
>
> 「職工は黙つて殺されるのですか？」
>
> 「それは騒いでも仕かたはありません。職工屠殺法があるのですから。」[82]

แน่นอนว่าความมหัศจรรย์ที่เกิดขึ้นในโรงงานเช่นนี้ไม่ได้เกิดขึ้นกับอุตสาหกรรมการผลิตหนังสือเท่านั้น แต่ในบริษัทผลิตภาพเขียนและบริษัทผลิตเสียงเพลงก็เป็นเช่นเดียวกัน ตามคำบอกเล่าของเกรุ ที่จริงในประเทศนี้จะผลิตเครื่องจักรใหม่ๆออกมาได้ราว 700-800 ชนิดต่อเดือน โดยเฉลี่ยเครื่องจักรเหล่านี้จะผลิตสิ่งต่างๆได้เป็นจำนวนมากโดยไม่ต้องใช้แรงงานเลย เพราะฉะนั้น ผลก็คือมีคัปปะถูกไล่ออกจากงานประมาณ 40,000-50,000 ตัว

[82] 「河童」『芥川龍之介全集　第八巻』, p. 327

> ต่อเดือน แต่ถึงจะเป็นเช่นนั้น แม้ผมจะอ่านหนังสือพิมพ์ทุกเช้า ก็ยังไม่เคยเจอข่าวการประท้วงนัดหยุดงานสักครั้ง ผมก็รู้สึกแปลกใจอยู่ จนวันหนึ่งได้โอกาสถามเนื่องจากได้รับเชิญไปงานเลี้ยงที่บ้านเกรุร่วมกับเพ็ปปุและชักกุ
> "ก็เพราะว่าเรากินไปหมดทุกตัวไง"
> "เกรุคาบซิการ์หลังรับประทานอาหารเรียบร้อย และตอบอย่างราบเรียบ แต่ผมไม่แน่ใจว่า "กินไปหมด" หมายความว่าอะไร เมื่อชักกุผู้สวมแว่นตาหนีบจมูกเห็นผมมีทีท่าสงสัยจึงช่วยอธิบายจากที่นั่งข้างๆให้ว่า
> "ก็ฆ่าคนงานเหล่านั้นทั้งหมด แล้วก็เอาเนื้อไปใช้เป็นอาหาร ลองดูหนังสือพิมพ์ฉบับนี้สิ เดือนนี้มีกรรมกรถูกไล่ออก 64,769 ตัว เนื้อก็เลยราคาถูกลงไง"
> "กรรมกรยอมให้ฆ่าหรือ"
> " โวยวายไปก็เท่านั้น มีกฎหมายฆ่ากรรมกรอยู่แล้วนี่นา"

เหตุการณ์ข้างต้นคือ เหตุการณ์ที่ "ผม" พูดคุยกับพวกคัปปะเกี่ยวกับกฎหมายแรงงาน จะเห็นได้ว่าดินแดนคัปปะควบคุมความสงบเรียบร้อยด้วยการฆ่ากรรมกรที่โดนปลดจากงานเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเรื่องการว่างงานแล้วทำการประท้วงหรือนัดหยุดงานตามมาภายหลัง ในจุดนี้ผู้วิจัยมองว่าอะกุตะงะวะต้องการตั้งคำถามถึงขอบเขตของอำนาจรัฐ โดยทั่วไป หากกำหนดกฎหมายเอาไว้แล้ว รัฐบาลมีสิทธิใช้อำนาจควบคุมพลเมืองอย่างไรก็ได้โดยไม่ขัดกับกฎหมายที่มีอยู่ แต่ปัญหาเรื่องขอบเขตอำนาจมักเกิดขึ้นเนื่องจากในความเป็นจริง ผู้ที่ออกกฎหมายก็คือรัฐบาลนั่นเอง ระบบการปกครองเช่นนี้ ในตอนต้นอาจช่วยให้ชุมชนมีความสงบเรียบร้อย และดูเหมือนว่าพลเมืองจะได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อพลเมืองไม่อาจตั้งคำถามกับความชอบธรรมของรัฐ กฎหมายจึงเป็นเพียงใบรับรองให้รัฐใช้อำนาจตามอำเภอใจเท่านั้น

บทบาทที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของรัฐบาลคือการจัดระเบียบ นอกเหนือจะจัดระเบียบทั่วไปดังเช่นที่ตำรวจในดินแดนคัปปะกระทำในข้อความข้างต้นแล้ว สิ่งที่น่าสนใจในเรื่องคัปปะคือการจัดระเบียบคนเข้าในสถานกักกัน ซึ่งในที่นี้ไม่ใช่เรือนจำ หากเป็นโรงพยาบาลจิตเวช

ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 แล้วว่าเรื่องคัปปะดำเนินเรื่องด้วยตัวละครที่เป็นผู้ป่วยจิตเวช ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

> これは或精神病院の患者、——第二十三号が誰にでもしゃべる話である。

นี่คือเรื่องราวที่คนไข้หมายเลขยี่สิบสามในโรงพยาบาลจิตเวชแห่งหนึ่งเล่าให้ทุกคนฟัง

และเมื่อเขาผู้นั้นทำผิดพลาดบางอย่างในสังคม เขาถูกส่งตัวมายังโรงพยาบาลเพื่อกักกันอิสรภาพ และเพื่อให้รัฐควบคุมความประพฤติของบุคคลเหล่านี้ได้ง่ายขึ้น

しかし河童の国から帰つて来た後、丁度一年ほどたつた時、僕は或事業の失敗した為に.....
（S博士は彼がかう言つた時、「その話はおよしなさい」と注意をした。何でも博士の話によれば、彼はこの話をする度に看護人の手にも了へない位、乱暴になるとか云ふことである。）[83]

แต่ทว่าเมื่อกลับมาจากดินแดนคัปปะได้ประมาณหนึ่งปี ผมกลับทำอะไรบางอย่างล้มเหลว.....
(เมื่อเขาเล่าถึงตรงนี้ ดร.S เตือนว่า “เรื่องนั้นพอเถอะ”)
จากคำบอกเล่าของดร. S ทุกครั้งที่เขาเล่าเรื่องนี้ เขาจะอาละวาดจนพยาบาลก็เอาไม่อยู่

และจากข้อความข้างต้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ไว้ว่าการกระทำที่ล้มเหลวของตัวละคร “ผม” ทำให้เขาหลุดออกนอกบรรทัดฐานของสังคม และถูกนำส่งเข้าโรงพยาบาลจิตเวชซึ่งเปรียบเสมือนสถานที่กักกันบุคคลที่กลายเป็น “คนนอก” ในสังคม

ในปัจจุบัน โรงพยาบาลจิตเวชอาจเป็นสถานที่เพื่อการรักษาและไม่มีนัยยะของการกักขัง แต่จากการศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยพบว่า ในยุคสมัยใหม่ โรงพยาบาลจิตเวชมีฐานะไม่ต่างจากที่คุมขังผู้ที่แตกต่างไปจากผู้คนจำนวนมากในสังคม เนื่องจากไม่ได้มีการให้การรักษาอย่างจริงจัง เป็นเพียงการแก้ปัญหาเพื่อควบคุมผู้คนที่ไม่สามารถดำเนินชีวิตตามกรอบของสังคมได้เท่านั้น เช่นเดียวกับความคิดเห็นของฟุกะวะ จุนโกะ (Fukawa Junko: 布川純子) นักวิจัยชาวญี่ปุ่น ซึ่งได้วิเคราะห์ว่าในกรณีของ “ผม” นั้น อะกุตะงะวะได้นำเสนอภาพอาการป่วยทางจิตเวชโดยแสดงอาการปฏิเสธยุคสมัย ซึ่งเป็นความรู้สึกทรมานในยุคสมัยที่มนุษย์ไม่อาจเชื่อถือมนุษย์

[83] 「河童」『芥川龍之介全集　第八巻』, p. 368-369

ด้วยกันเองได้ ลักษณะแบบนี้พบในแวดวงของนักคิดนักเขียนตะวันตกเช่นกัน เช่น ในกรณีของนิทเช่ (Nietzsche, ค.ศ.1844-1900) นักเขียนชาวเยอรมัน[84]

2. การกำหนดโครงสร้างพื้นฐานในสังคม

เมื่อเกิดการสถาปนารัฐชาติและจัดตั้ง “รัฐบาล” ซึ่งถือเป็นตัวแทนการใช้อำนาจอธิปไตยให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อพลเมือง และมีการกำหนดโครงสร้างของรัฐชาติด้วยบทกฎหมายแล้ว รัฐบาลมีบทบาทในการจัดตั้งโครงสร้างพื้นฐานหรือสวัสดิการสำหรับพลเมืองของตนในรูปแบบต่างๆ อาทิ ระบบการศึกษา ศาสนสถาน และระบบการคมนาคม เป็นต้น แต่สำหรับการวิเคราะห์เนื้อเรื่องในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะพูดถึงสวัสดิการ 2 ข้อคือระบบการศึกษา และสถาบันศาสนาตามที่ปรากฏในผลงานของอะกุตะงะวะ

2.1 ระบบการศึกษา

ในเรื่อง “ฟุฌิงินะฌิมะ” บนเกาะซัซซันรัปปุ มีสิ่งก่อสร้างสาธารณะสำหรับพลเมืองของตน เช่น มหาวิทยาลัย และศาสนสถาน ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

> あの島はサッサンラップと云うのですがね。綴りですか？ 綴りは SUSSUNRAP です。一見の価値のある島ですよ。この船も五六日は碇泊しますから、ぜひ見物にお出かけなさい。大学もあれば伽藍もあります。[85]

> เกาะนั้นคือเกาะซัซซันรัปปุ ตัวสะกดหรือ สะกดว่า SUSSANRAP เป็นเกาะที่สมควรไปเยี่ยมชมทีเดียว เรือลำนี้จะจอดเทียบท่า 5-6 วัน ลองไปเยี่ยมชมของจริงให้ได้นะ มีทั้งมหาวิทยาลัย ทั้งศาสนสถาน

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่ารายละเอียดของเกาะซัซซันรัปปุที่อะกุตะงะวะสร้างขึ้นมีลักษณะของการสร้างเมืองแบบสมัยใหม่ที่ตอบรับแนวคิดเรื่องรัฐชาติ ระบบมหาวิทยาลัยนั้นเป็นระบบที่เกิดขึ้นพร้อมกับการปฏิรูปประเทศตามแบบตะวันตก ในยุคก่อนการปฏิรูป การเรียนรู้อาจเกิดขึ้นที่บ้านครูบาอาจารย์ ที่ศาสนสถาน หรือเป็นการถ่ายทอดแบบบอกเล่า แต่การสถาปนารัฐชาติ

---

[84] 羽鳥徹哉・布川純子『現在のバイブル――芥川龍之介『河童』注解』、p. 235

[85] 「不思議な島」『芥川龍之介全集 第六巻』、p. 267

ที่มุ่งเน้นการปกครองแบบรวมศูนย์กลาง ทำให้รัฐต้องกำหนดระบบการศึกษาใหม่เพื่อให้พลเมืองทุกคนได้รับรู้ข้อมูลแบบเดียวกัน นอกจากนี้ สถานศึกษาคือสถานที่ที่รัฐจะปลูกฝังความคิดแบบชาตินิยมให้แก่พลเมืองของตนได้ง่ายที่สุดวิธีหนึ่ง เช่น การกำหนดหลักสูตรเรื่องภาษาประจำชาติ ประวัติศาสตร์ หรือวัฒนธรรมต่างๆ

แม้ว่าในเรื่อง “คัปปะ” จะไม่มีการพูดถึงสถานศึกษาอย่างชัดเจน แต่มีการบรรยายว่าตัวละครคัปปะที่ชื่อ “รัปปุ” เป็นนักศึกษา「ラツプと云ふ河童の学生」(นักศึกษาคัปปะที่ชื่อรัปปุ)

“นักศึกษา” เป็นสถานะทางสังคมที่สำคัญในยุคการปฏิรูปประเทศตามแบบตะวันตก นักศึกษาจะได้รับการยกย่องมากกว่าคนที่ไม่ได้ผ่านระบบการศึกษาส่วนกลาง และมักจะได้รับสิทธิทางสังคมที่เหนือกว่าคนอื่นในบางกรณี อาทิ ตำแหน่งงานที่ดีกว่า ก่อนประเทศญี่ปุ่นจะเข้าสู่ยุครัฐชาติสมัยใหม่ ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมและการศึกษาดีพอสมควร มีการประมาณว่าในทศวรรษ 1860 ญี่ปุ่นมีผู้อ่านออกเขียนได้ในระดับขั้นต้นประมาณ 1 ล้านคน ต่อมา รัฐบาลเมจิได้ออกพระราชบัญญัติการศึกษาในปี 1872 และในปี 1877 มีการเปลี่ยนระบบการศึกษามาเป็นแบบมหาวิทยาลัยสมัยใหม่โดยเริ่มที่มหาวิทยาลัยโตเกียว ตามด้วยมหาวิทยาลัยเกียวโตในปีค.ศ.1905[86]

สุรางค์ศรี ตันเสียงสมกล่าวถึงสถานะภาพนักศึกษาในสังคมญี่ปุ่นว่า นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1880 เป็นต้นมา ผู้ที่ได้รับการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยจะเป็นผู้ที่ทำงานในตำแหน่งที่ดีและมีความก้าวหน้าในชีวิตการทำงาน [87] และต่อมาการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยและตำแหน่งการงานที่มั่นคงได้กลายเป็นบรรทัดฐานของพลเมืองยุคใหม่ดังเช่นที่ได้วิเคราะห์ตัวละครฮันซะบุโรจากเรื่อง “อุมะโนะอะฌิ” ไปในบทที่ 3

กล่าวโดยสรุป ตัวอย่างข้างต้นเรื่องมหาวิทยาลัยในเรื่อง “ฟุฌิงินะฌิมะ” และสถานะ “นักศึกษา” ในเรื่อง “คัปปะ” ได้สะท้อนการเติบโตของเมืองสมัยใหม่หรือรัฐชาติที่พยายามปฏิรูปสวัสดิการสังคมให้ทันสมัย สอดคล้องกับลักษณะของพลเมืองของรัฐที่จำเป็นต้องมีการศึกษาที่ดีดังที่ปรากฏในเรื่อง “อุมะโนะอะฌิ”

2.2 สถาบันศาสนา

ในเรื่อง “คัปปะ” มีการพูดถึงสถาบันศาสนาไว้ค่อนข้างละเอียด ในดินแดนคัปปะนิยมนับถือลัทธิใหม่ และได้บรรยายสภาพของศาสนสถานภายในเมืองเอาไว้ดังนี้

---

[86] ธีรภาพ โลหิตกุล, ชาตินิยมและหลังชาตินิยม, หน้า 82

[87] สุรางค์ศรี เสียงสม, ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่, (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า 48

「ぢやこの国にも教会だの寺院だのはある訣なのだね？」
「常談を言つてはいけません。近代教の大寺院などはこの国第一の大建築ですよ。どうです、ちよつと見物に行つては？」
　或生温い曇天の午後、ラツプは得々と僕と一しよにこの大寺院へ出かけました。成程それはニコライ堂の十倍もある大建築です。ゥのみならずあらゆる建築様式を一つに組み上げた大建築です。[88]

“ถ้าอย่างนั้นในประเทศนี้ก็มีโบสถ์แล้วก็วัดสินะ”
“พูดเป็นเล่นไป วัดของลัทธิใหม่น่ะเป็นสิ่งก่อสร้างที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของเมืองเลยนะไม่ลองไปเที่ยวชมหรือ”
ในยามบ่ายที่มีเมฆครึ้มและอากาศอบอุ่นของวันหนึ่ง รัปปุกับผมก็พากันไปวัด ช่างเป็นวัดที่ใหญ่โตเสียจริง ยิ่งใหญ่กว่าโบสถ์นิโคไลประมาณ 10 เท่า เป็นสิ่งก่อสร้างที่ผสมผสานสถาปัตยกรรมรูปแบบต่างๆเข้าไว้ด้วยกัน

ข้อความข้างต้นคือฉากที่คัปปะชื่อ “รัปปุ” พา “ผม” ไปชมศาสนสถานอันยิ่งใหญ่ของดินแดนคัปปะ หลังจากที่ผมรู้สึกสงสัยเกี่ยวกับศาสนาของดินแดนคัปปะขึ้นมา แต่เดิม ก่อนที่จะเข้าสู่ยุคแห่งการสถาปนารัฐชาติ ศาสนสถานทำหน้าที่คล้ายศูนย์กลางของชุมชน เป็นที่เรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูล และจัดพิธีกรรมต่างๆ สิ่งที่สำคัญไม่ใช่ตัวสถาปัตยกรรม แต่หากคือความเชื่อหรือบุคคล เช่น พระ หรือนักบวชที่ทำให้สถานที่ดังกล่าวมีความศักดิ์สิทธิ์

แต่เมื่อความเชื่ออื่นๆที่มาพร้อมกับระบบรัฐสมัยใหม่หรือรัฐชาติได้รับความนิยมมากกว่าศาสนา เช่น การปกครองด้วยกฎหมาย การพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ หรือการพัฒนาเชิงวัตถุ ศาสนสถานได้ลดบทบาทจากเดิมลง สำหรับเมืองสมัยใหม่ ศาสนสถานกลายเป็นสัญลักษณ์ที่ตอกย้ำว่าชนชาติของตนมีอารยธรรมที่เก่าแก่ เป็นสัญลักษณ์เชิงวัตถุ ศาสนสถานในเรื่อง “คัปปะ” ก็นำเสนอภาพเช่นนั้น อาคารก่อสร้างใหญ่โตเปรียบได้ดั่งสัญลักษณ์ที่ชี้ว่าเมืองคัปปะมีอารยธรรม และไม่ได้อยู่ในฐานะที่ด้อยกว่าใคร จุดสำคัญย้ายมาอยู่ที่ตัวอาคารก่อสร้างแทนบุคคลหรือความเชื่อ อะกุตะงะวะได้นำเสนอภาพผู้เฒ่าคัปปะผู้ดูแลวัดที่ไม่สามารถปกครองครอบครัวของตนเองให้ดี สะท้อนภาพลักษณ์ของศาสนสถานในยุคใหม่ที่เน้นความสำคัญเชิงวัตถุมากกว่าการเผยแพร่ความเชื่อทางศาสนาที่แท้จริง

[88] 「河童」『芥川龍之介全集　第八巻』、 p. 353-354

3. การปกป้องอำนาจอธิปไตย

รัฐบาลมีหน้าที่ดูแลและควบคุมให้รัฐชาติของตนเองเป็นระเบียบเรียบร้อย ในขณะเดียวกันก็ต้องปกป้องอำนาจอธิปไตยนั้นจากรัฐชาติอื่นๆ และหากรัฐชาติทั้งสองไม่อาจตกลงกันได้ด้วยกฎหมายหรือการเจรจา ปัญหาเรื่อง “สงคราม” ก็ย่อมเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในเรื่อง “อะงุนิโนะคะมิ” อะกุตะงะวะกล่าวถึงสงครามระหว่างอเมริกาและญี่ปุ่นซึ่งเป็นสงครามที่ยังไม่ได้เกิดขึ้นจริง ในตอนต้นเรื่อง พ่อค้าชาวอเมริกันถามหญิงชราชาวอินเดียผู้มีอาชีพร่างทรงถึงสงครามดังกล่าว ดังข้อความที่ปรากฏดังต่อไปนี้

> 「一体日米戦争はいつあるかといふことなんだ。それさへちやんとわかつてゐれば、我々商人は忽ちちの内に、大金儲けが出来るからね。」[89]

> “สงครามระหว่างประเทศญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาจะเกิดขึ้นเมื่อไหร่กันแน่ ถ้ารู้เรื่องนั้นได้ พ่อค้าอย่างพวกเราจะได้กำไรมหาศาลในชั่วอึดใจ”

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สงครามระหว่างประเทศอาจเคยเกิดจากลัทธิชาตินิยม เป็นความขัดแย้งที่ต้องการกำจัดชาติพันธุ์ที่ด้อยกว่าตนเองออกไป แต่ในเรื่อง “อะงุนิโนะคะมิ” ได้นำเสนอภาพที่ไกลกว่านั้น กล่าวคือ ความเจริญทางด้านวัตถุทำให้เกิดกลุ่มพ่อค้าที่พยายามค้าขายเพื่อผลกำไร โดยไม่สนใจว่าสิ่งนั้นจะก่อให้เกิดผลดีหรือผลเสียกับฝ่ายใด ซ้ำยังรู้สึกยินดีที่สงครามจะเกิดขึ้น แม้ว่าสงครามจะทำให้ประชาชนจำนวนมากต้องเดือดร้อนหรือล้มตายก็ตาม

ในเรื่อง “คัปปะ” อะกุตะงะวะพูดถึงสงครามระหว่างสองสายพันธุ์ได้แก่ คัปปะและนาก และได้นำเสนอความคิดเห็นที่สำคัญว่าสงครามย่อมเกิดขึ้นได้เสมอ ตราบใดที่ยังมีประเทศเพื่อนบ้านอยู่

> 「戦争？　この国にも戦争はあつたのですか？」
> 「ありましたとも。将来もいつあるかわかりません。何しろ隣国のある限りは、・・・」[90]

---

[89] 「アグニの神」『芥川龍之介全集　第四巻』、p. 357

[90] 「河童」『芥川龍之介全集　第八巻』、 p. 331

> “สงครามเหรอ ประเทศนี้เคยมีสงครามด้วยหรือ”
> “เคยมีสิ ในอนาคตก็ไม่รู้จะเกิดขึ้นเมื่อไหร่ ตราบใดที่ยังมีประเทศเพื่อนบ้านอยู่...”

เหตุการณ์ข้างต้นเป็นฉากที่ “ผม” ถามพวกคัปปะถึงสงครามในอดีตเพราะไม่นึกว่าดินแดนของคัปปะจะเคยมีสงครามเช่นกัน คำตอบที่ว่า “ตราบใดที่ยังมีประเทศเพื่อนบ้านอยู่” แสดงให้เห็นปัญหาที่เกิดจากการกำหนดพรมแดน กล่าวคือ การกำหนดพรมแดนที่แน่นอนทำให้แต่ละรัฐชาติยิ่งตระหนักในสิทธิและอำนาจอธิปไตยของตนที่มีอยู่เหนือดินแดนนั้นมากขึ้น และเมื่อเกิดการกระทบกระทั่งกัน สงครามจึงเกิดขึ้นอย่างง่ายดาย

4.บทสรุป

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แนวคิดเรื่องรัฐชาติในผลงานของอะกุตะงะวะ รีวโนะซุเกะโดยวิเคราะห์ปัจจัยเรื่องอำนาจอธิปไตยจากแก่นเรื่อง จะเห็นได้ว่า อะกุตะงะวะได้นำเสนอภาพโครงสร้างของสังคมที่มีลักษณะเป็นรัฐสมัยใหม่หรือรัฐชาติ มีการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลางและจัดตั้งรัฐบาล ก่อให้เกิดชนชั้นหรืออาชีพแบบใหม่ เช่น ทหารหรือตำรวจที่มาแทนที่ซามูไรในยุคก่อน มีการปฏิรูปการศึกษาและระบบมหาวิทยาลัย ส่งผลให้เกิดการเพิ่มคุณค่ากับสถานภาพนักศึกษา นอกจากนี้ การให้ความสำคัญเรื่องสถาบันศาสนาในยุคใหม่ยังเน้นไปที่ความยิ่งใหญ่ของสถาปัตยกรรมเพื่อแสดงสัญลักษณ์ของความเจริญของรัฐชาติมากกว่าความเจริญของตัวบุคคล สุดท้าย ผลงานของอะกุตะงะวะได้นำเสนอภาพอำนาจของรัฐในการปกป้องอำนาจอธิปไตยโดยการก่อสงครามกับประเทศที่มารุกรานพรมแดนของตน

อย่างไรก็ตาม ในบทนี้และบทที่ผ่านมาเป็นการวิเคราะห์โดยดูลักษณะที่ปรากฏในตัวบทเป็นหลัก ในบทต่อไป ผู้วิจัยจะหยิบจุดสำคัญในผลงานเรื่องต่างๆขึ้นมาเพื่อวิเคราะห์หาทัศนะของอะกุตะงะวะที่มีต่อเรื่องรัฐชาติต่อไป

บทที่ 6
บทวิเคราะห์ทัศนะของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะต่อแนวคิดเรื่องรัฐชาติในผลงาน

หลังจากการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องรัฐชาติตามปัจจัย 3 ประการได้แก่ พลเมือง พรมแดน และอำนาจอธิปไตยในบทที่ 3-5 ในบทนี้ ผู้วิจัยจะสรุปเกี่ยวกับทัศนคติของอะกุตะงะวะเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ปรากฏในผลงานอีกครั้ง พร้อมวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบกับแนวคิดที่ปรากฏในเรื่อง “โทฌิฌุน” “เซ็นนิน” และ “เนียวเซ็น” ซึ่งเป็นผลงานที่นำเสนอภาพของสังคมแบบดั้งเดิมของชาวตะวันออกมากกว่าสังคมรัฐชาติ ที่พัฒนามาจากแนวคิดของตะวันตก เพื่อแสดงให้เห็นทัศนคติของอะกุตะงะวะอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

1. บทสรุปในผลงาน

1.1 แนวโน้มของตัวละครภายใต้ระบบรัฐชาติ

จากการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ปรากฏในผลงานของอะกุตะงะวะตั้งแต่บทที่ 3 ถึงบทที่ 5จะเห็นได้ว่าผลงานของอะกุตะงะวะได้รับอิทธิพลจากกรอบแนวคิดเรื่องรัฐชาติ แม้ว่าผลงานของอะกุตะงะวะจะไม่ได้วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการสถาปนารัฐชาติหรือเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างชัดเจน แต่น้ำเสียงที่แฝงการเสียดสี การประชดประชัน และการตั้งคำถาม ทำให้คิดได้ว่าอะกุตะงะวะไม่ได้เห็นด้วยกับการปฏิรูปประเทศตามแบบรัฐชาติตะวันตกมากนัก หากพิจารณาจากจุดจบของตัวละครในผลงานที่ได้สะท้อนแนวความคิดเรื่องรัฐชาติ จะเห็นได้ว่าอะกุตะงะวะเลือกจบเรื่องด้วยบรรยากาศแบบคลุมเคลือและห่างไกลจากความสุขสมหวัง

เรื่อง “เม็นสุระโสะอิริ” และ “ฟุฌิงินะฌิมะ” ฉากจบมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ดังที่ปรากฏในข้อความดังต่อไปนี้

> 気がついて見ると、僕は、書斎のロツキング・チェアに腰をかけて St. John Ervine の The Critics という脚本を読みながら、昼寝をしてゐたのである。大方椅子の揺れるせゐであらう。[91]

> เมื่อรู้สึกตัว ผมพบว่าตัวเองเผลอหลับไปขณะนั่งอยู่บนเก้าอี้โยกตอนอ่านบทละครเรื่อง The Critics ของ St. John Ervine (เรื่องที่เกิดขึ้น) อาจเป็นผล

[91] 「MENSURA ZOILI」『芥川龍之介全集 第一巻』, p. 299

มาจากแรงสั่นโยกของเก้าอี้ตัวใหญ่กระมัง

ข้อความข้างต้นคือฉากจบของเรื่อง “เม็นสุระโสะอิริ” จะเห็นได้ว่าบรรยากาศของเรื่องมีลักษณะคลุมเครือ ไม่ชัดเจน ตัวละครไม่สามารถยืนยันได้ว่าเรื่องที่เกิดขึ้นกับตนเองนั้นเป็นเรื่องจริงหรือไม่ เช่นเดียวกับฉากจบของเรื่อง “ฟุฌิงินะฌิมะ” ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

> 老人は僕と握手した後、悠然と一枚の名刺を出した。名詞のまん中にはあざやかにLemuel Gulliver と印刷をしてある！ 僕は思わず口をあいたまま、茫然と老人の顔を見つめた。麻色の髪の毛に囲まれた、目鼻だちの正しい老人の顔は永遠の冷笑を浮かべている、――と思ったのはほんの一瞬間に過ぎない。その顔はいつか悪戯らしい十五歳の甥の顔に変っている。
>
> 「原稿ですってさ。お起きなさいよ。原稿をとりに来たのですってさ。」
>
> 甥は僕を揺すぶった。僕は置火燵に当ったまま、三十分ばかり昼寝をしたらしい。置火燵の上に載っているのは読みかけたGulliver’s Travels である。
>
> 「原稿をとりに来た？ どこの原稿を？」
>
> 「随筆のをですってさ。」
>
> 「随筆の？」
>
> 僕は我知らず独言を云った。[92]

หลังจากที่ชายชราและผมจับมือกัน เขาก็ยื่นนามบัตรให้ใบหนึ่งอย่างใจเย็น บนนามบัตรพิมพ์ชื่ออย่างชัดเจนว่า Lemuel Gulliver! ผมเผลอตัวอ้าปากค้างจ้องหน้าชายชราด้วยความตกตะลึง ชายชราซึ่งมีใบหน้าได้สัดส่วนภายใต้ผมสีทองเผยรอยยิ้มอย่างสงบนิ่ง – ผมคิดแบบนั้นได้ไม่ถึงชั่ววินาทีจู่ๆใบหน้านั้นเปลี่ยนเป็นใบหน้าของหลานชายวัย 15 ปีผู้มีนิสัยกวนประสาท

“บอกว่าต้นฉบับไง ตื่นสักทีสิ ก็บอกว่ามารับต้นฉบับ”

---

[92] 「不思議な島」『芥川龍之介全集 第六巻』, p. 277-278

หลานชายเขย่าตัวผม ดูเหมือนว่าผมจะเผลองีบหลับไปประมาณ 30 นาทีใต้โต๊ะทำความร้อนโคะตะท์ซุ สิ่งที่วางอยู่บนโต๊ะคือหนังสือ Gulliver's Travels ที่อ่านค้างไว้
“มาเอาต้นฉบับเหรอ ต้นฉบับอะไร”
“ก็ต้นฉบับความเรียงไง”
“ความเรียงอะไรกัน?”
ผมพูดออกไปโดยไม่รู้ตัว

จากตอนจบของเรื่อง “ฟุฉิงินะฉิมะ” จะเห็นได้ว่าความจำของตัวละครรางเลือน ไม่แน่ใจว่าเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องจริงหรือความฝันเช่นเดียวกับตอนจบของเรื่อง “เม็นสุระโสะอิริ” ผู้วิจัยมองว่าบรรยากาศตอนจบที่คลุมเครือเช่นนี้ สะท้อนทัศนคติของอะกุตะงะวะที่ต้องการตั้งคำถามกับระบบของสังคมโดยหลีกเลี่ยงการวิพากษ์วิจารณ์โดยตรง

นอกเหนือจากจุดจบของตัวละครที่คลุมเครือแล้ว การสถาปนารัฐชาติซึ่งส่งผลให้เกิดการกำหนดบทบาทหน้าที่ของพลเมืองอย่างเด่นชัด ยังทำให้ตัวละครต้องเผชิญกับการควบคุมของรัฐ และเมื่อไม่สามารถดำเนินชีวิตตามกรอบที่ถูกกำหนดไว้ได้ สุดท้ายตัวละครเหล่านั้นก็ต้องออกนอกสังคมไปโดยไม่มีทางเลือก ดังที่ปรากฏในตอนจบของเรื่อง “อุมะโนะอะฉิ” และ “คัปปะ”

ในฉากจบของเรื่อง “อุมะโนะอะฉิ” สุดท้ายตัวละครฮันซะบุโรก็ไม่สามารถกลับเข้าไปมีชีวิตในสังคมได้ เนื่องจากมีลักษณะบางอย่างที่แปลกแยกไปจากผู้คนจำนวนมากในสังคม เมื่อฮันซะบุโรกลับมาหาภรรยาของเขา ท์ซุเนะโกะ หลังจากที่หายสาบสูญไป ทั้งคู่ไม่สามารถกลับมาอยู่ร่วมกันได้ เนื่องจากไม่สามารถทำใจยอมรับสภาพชีวิตที่แตกต่างไปจากบรรทัดฐานของสังคมปกติได้ ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

彼女が三度目にこう言った時、夫はくるりと背を向けたと思うと、静かに玄関をおりて行った。常子は最後の勇気を振い、必死に夫へ追い縋ろうとした。が、まだ一足も出さぬうちに彼女の耳にはいったのは憂々と蹄の鳴る音である。常子は青い顔をしたまま、呼びとめる勇気も失ったようにじっと夫の後ろ姿を見つめた。それから、
――玄関の落ち葉の中に昏々と正気を失ってしまった。……[93]

[93] 「馬の脚」『芥川龍之介全集　第七巻』,p. 216

> เธอเรียกเขาเป็นครั้งที่สาม สามีหันหลังกลับมามองเพียงชั่วครู่ แล้วเดินลงไปที่ประตูบ้านไปอย่างเงียบๆ ท์ซุเนะโกะรวบรวมความกล้าเป็นครั้งสุดท้าย และตั้งใจจะตามหลังสามีไปในถึงที่สุด แต่ยังไม่ทันได้ก้าวเท้า เสียงกีบม้าก็ดังเข้ามาภายในหูของเธอ สีหน้าของท์ซุเนะโกะซีดเผือด ได้แต่จ้องมองแผ่นหลังของสามีราวกับสูญเสียความกล้าที่จะรั้งเขาไว้ จากนั้น – เธอค่อยๆสูญเสียสติสัมปชัญญะลงท่ามกลางใบไม้ที่ร่วงหล่นบริเวณประตูบ้าน

จากตอนจบของเรื่อง “อุมะโนะอะฌิ” ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าฮันซะบุโรไม่อาจใช้ชีวิตในสังคมได้ เขาต้องหนีไปจากสังคม และเมื่อกลับมาหาภรรยาอีกครั้ง ภรรยาก็ไม่สามารถยอมรับตัวเขาที่มีสภาพไม่ปกติได้เช่นกัน เธอไม่อาจโผเข้าไปกอดฮันซะบุโรได้ เมื่อได้ยินเสียงของกีบม้า เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนว่าเมื่อตัวละครไม่สามารถดำเนินชีวิตตามกรอบของสังคมได้อย่างที่ควรเป็น เขาก็ไม่สามารถกลับเข้ามาอยู่ในสังคมได้ แม้แต่ในสถาบันครอบครัวที่ดูราวกับเป็นชีวิตส่วนตัว ก็ไม่อาจหลุดพ้นจากกรอบอำนาจของรัฐ ความคิดของท์ซุเนะโกะ ภรรยาของฮันซะบุโร ก็เป็นไปตามกรอบที่ถูกปลูกฝังมา ยากที่จะยอมรับฮันซะบุโรกลับมาใช้ชีวิตร่วมกันได้ ผู้วิจัยมองว่าตอนจบของเรื่องเช่นนี้ได้สะท้อนทัศนคติของอะกุตะงะวะที่มีต่ออำนาจของรัฐที่มีต่อประชาชนไว้ค่อนข้างชัดเจน ตอนจบที่คล้ายจะเป็นโศกนาฏกรรมอีกรูปแบบหนึ่ง ชี้ให้เห็นว่าอะกุตะงะวะพยายามตั้งคำถามกับการควบคุมของรัฐ ในแง่หนึ่งอำนาจของรัฐทำให้สังคมและพลเมืองมีระเบียบ แต่หากหลุดจากกรอบดังกล่าวไปแล้ว รัฐก็ไม่สามารถโอบอุ้มพลเมืองของตนไว้ได้ เช่นเดียวกับงานวิจัยของเซะกิงุชิ ยะซุโยะฌิ (Sekiguchi Yasuyoshi: 関口安義) ซึ่งมองว่าการจากไปของฮันซะบุโรในตอนจบ คือการวิ่งหนีไปสู่อิสรภาพที่แท้จริง[94]

ในขณะที่ฮันซะบุโรต้องออกจากสังคมไปอย่างไม่มีวันหวนกลับ ตัวละคร “ผม” จากเรื่อง “คัปปะ” ยังคงมีชีวิตอยู่ในสังคมหลังจากทำบางอย่างผิดพลาดซึ่งไม่ได้ระบุรายละเอียดไว้ในผลงาน แต่ต้องถูกกักขังไว้ในสถานที่พิเศษ ซึ่งในเนื้อเรื่องคือโรงพยาบาลจิตเวช

> 河童の国から帰つて来た後、丁度一年ほどたつた時、僕は或事業の失敗した為に……(中略)
> 僕はそつと家を脱け出し、中央線の汽車へ乗らうとしました。そこ

[94] 関口安義「弟Ⅶ章　自由への遁走--「馬の脚」」『世界文学としての芥川龍之介』(東京：新日本出版社, 2007) , p. 168-185

を生憎巡査につかまり、とうとう病院へ入れられたのです。[95]

เมื่อผมกลับมาจากดินแดนคัปปะได้ประมาณ 1 ปีพอดี ผมเกิดทำบางอย่างผิดพลาด..... (ย่อ)
ผมแอบหนีออกจากบ้าน ตั้งใจว่าจะขึ้นรถไฟสายชูโอ แต่โชคร้ายถูกตำรวจจับได้ และถูกจับมาไว้ในโรงพยาบาลนี่แหละ

จุดจบของตัวละคร “ผม” จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า จากความผิดพลาดบางอย่าง “ผม” ถูกส่งตัวเข้ามาอยู่ในโรงพยาบาลจิตเวช จุดจบดังกล่าวไม่ต่างอะไรจากชีวิตของฮันซะบุโรในเรื่อง “อุมะโนะอะฉิ” เมื่อไม่สามารถอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐได้ รัฐบาลก็ไม่สามารถยอมรับบุคคลนั้นเป็นพลเมืองได้โดยปกติ และจำเป็นต้องลดทอนสิทธิและอิสรภาพบางอย่างของบุคคลผู้นั้นออกไป

จากบทสรุปของตัวละครในผลงานที่นำเสนอภาพของสังคมแบบรัฐชาติดังที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยมองว่าอะกุตะงะวะพยายามตั้งคำถามกับจุดจบของสังคมญี่ปุ่นที่เขาต้องเผชิญอยู่เช่นกัน อะกุตะงะวะไม่ได้ปฏิเสธระบบรัฐชาติอย่างชัดเจน แต่ก็ไม่ได้มีน้ำเสียงชื่นชมความเจริญในแง่วัตถุที่เกิดขึ้นเสมอไป ข้อความที่แสดงทัศนะของอะกุตะงะวะ ที่มีต่อสังคมสมัยใหม่ที่ชัดเจนที่สุดน่าจะเป็นข้อความจากหนังสือ “อะโฮโนะโคะโตะบะ” (Ahounokotoba: 『阿呆の言葉』) หรือแปลได้ว่า “คำของคนโง่” ซึ่งเป็นหนังสือที่ปรากฏอยู่ในเรื่อง “คัปปะ” อีกทีหนึ่ง หนังสือดังกล่าวเป็นผลงานของนักปรัชญามักกุ และมีข้อความกล่าวถึงความเจริญของสังคมไว้ดังนี้

我々は人間よりも不幸である。人間は河童ほど進化してゐない。[96]

พวกเรา (ชาวคัปปะ) โชคร้ายกว่ามนุษย์ เพราะมนุษย์ไม่เจริญเท่าคัปปะ

ข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าอะกุตะงะวะมองว่าความเจริญคือโชคร้าย เห็นได้ชัดว่าเขามีความกังวลใจเรื่องการเติบโตของสังคมและรู้สึกไม่เห็นด้วยนักว่าการพัฒนาจะนำไปสู่ชีวิตที่ดีกว่า ในหัวข้อถัดไป ผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างตอนจบของผลงานอื่นๆที่ไม่ได้เน้นภาพระบบรัฐชาติ แต่ได้สะท้อนถึงทัศนคติและแนวโน้มในการดำรงชีวิตที่อะกุตะงะวะได้เสนอออกมา

---

[95] 「河童」『芥川龍之介全集　第八巻』、p. 368-369

[96] 「河童」『芥川龍之介全集　第八巻』、 p. 343

1.2 บทสรุปในเรื่อง “โทฌิฌุน” “เซ็นนิน” และ “เนิยวเซ็น”

ในขณะเดียวกัน ผลงานอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งไม่ได้สะท้อนแนวคิดเรื่องรัฐชาติอย่างชัดเจน แต่เน้นเรื่องเล่าแบบนิทานพื้นบ้าน และนำเสนอภาพลักษณ์ของชาวตะวันออก เช่น ชาวญี่ปุ่นและชาวจีน กลับมีบรรยากาศของเรื่องและฉากจบที่ค่อนข้างเป็นไปในแง่บวก ในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยได้หยิบยกผลงาน 3 เรื่องที่มีลักษณะดังกล่าว ได้แก่ “โทฌิฌุน” “เซ็นนิน” และ “เนิยวเซ็น” ขึ้นมาเพื่อเปรียบเทียบกับผลงานที่สะท้อนเรื่องรัฐชาติ เพื่อวิเคราะห์ความน่าจะเป็นเกี่ยวกับทัศนคติของอะกุตะงะวะในการสร้างผลงาน

ในเรื่อง “โทฌิฌุน” แม้ว่าตัวละครจะต้องเผชิญกับข้อเสียของโลกทุนนิยม การใช้ชีวิตโดยพึ่งพาแต่เงินเท่านั้น ทำให้ขาดเพื่อนแท้และที่พึ่งพา แต่สุดท้าย ด้วยการชี้แนะและบททดสอบจากนักพรตเทะท์ซุกันฌิ โทฌิฌุนก็ได้ค้นพบทัศนคติที่ดีต่อชีวิต ดังที่ปรากฏในตอนท้ายของเรื่องว่า

> 「何になっても、人間らしい、正直な暮らしをするつもりです。」
> 杜子春の声はには今までにない晴れ晴れした調子が罩っていました。[97]

> “ไม่ว่าจะเป็นอะไร ผมตั้งใจจะใช้ชีวิตอย่างซื่อสัตย์ให้สมกับที่เป็นมนุษย์ครับ”
> น้ำเสียงของโทฌิฌุนเปี่ยมด้วยความสดใสแบบที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่าโทฌิฌุนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น และฉากจบของเรื่องก็มีบรรยากาศที่สุขสมหวังมากกว่าผลงานในกลุ่มที่นำเสนอระบบโครงสร้างของรัฐชาติ ซึ่งตัวละครไม่อาจเปลี่ยนแปลงทัศนคติของตนเองไปในทางที่ดีขึ้นได้

ในผลงานเรื่อง “เซ็นนิน” ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน แม้ว่าตัวละครคนซุเกะจะเป็นเพียงคนธรรมดา แต่สุดท้ายเขาก็ได้กลายเป็นนักพรต ด้วยการปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้านายอย่างซื่อสัตย์ ดังข้อความที่ปรากฏดังต่อไปนี้

> 権助はその言葉が終らない内に、思い切って左手も放しました。何しろ木の上に登ったまま、両手とも放してしまったのですから、落ちずにいる訣はありません。あっと云う間に権助の体は、権助の着ていた紋附の羽織は、松の梢から離れました。が、離れたと思うと落ちもせずに、不思議にも昼間の中へ、まるで操り人形のように、

[97] 「杜子春」『芥川龍之介全集 第四巻』ｐ．470

ちゃんと立止ったではありませんか？
「どうも難有うございます。おかげ様で私も一人前の仙人になれました。」
権助は丁寧に御時宜をすると、静かに青空を踏みながら、だんだん高い雲の中へ昇って行ってしまいました。[98]

คนซุเกะตัดใจปล่อยมือซ้ายออกก่อนที่ภรรยาของคุณหมอจะพูดคำสั่งนั้นจบด้วยซ้ำ อย่างไรก็ตาม ไม่มีทางที่เขาจะไม่ตกลงมาหรอก เพราะเขาได้ปล่อยมือทั้งสองข้างออกมาทั้งๆที่ปีนต้นไม้อยู่ ภายในชั่วพริบตาเดียว ร่างของคนซุเกะหรือเสื้อคลุมติดตราประจำตระกูลที่คนซุเกะสวมอยู่นั้นก็ลอยห่างจากยอดไม้ แต่พอคิดว่าเขาต้องร่วงลงมา เขากลับไม่ตกลงไป นั่น คนซุเกะหยุดยืนอยู่กลางท้องฟ้าอย่างน่ามหัศจรรย์เหมือนกับหุ่นกระบอกไม่มีผิดไม่ใช่หรือนั่น
“ขอบคุณมากเลยนะครับ ผมกลายเป็นเซียนคนหนึ่งได้ด้วยความช่วยเหลือจากท่านแท้ๆ”
คนซุเกะโค้งคำนับอย่างสุภาพ แล้วย่างก้าวไปบนท้องฟ้าสีครามอย่างสงบ และลอยสูงขึ้นเรื่อยๆท่ามกลางปุยเมฆ
ไม่มีใครทราบเลยว่า คู่สามีภรรยาทำอย่างไรต่อไป รู้กันแต่เพียงว่า ต้นสนในสวนที่บ้านของคุณหมอต้นนั้น ยังคงยืนต้นต่อเนื่องมาจนกระทั่งท่านโกะโรโยะโดะยะทะท์ซุ* ได้สั่งให้ถอนต้นสนต้นใหญ่ยักษ์ต้นนั้นออกไปไว้ในสวนของท่าน เพื่อที่ท่านจะได้ชื่นชมทัศนียภาพของหิมะบนยอดต้นสนต้นนี้นั่นเอง

จากตัวอย่างในเรื่อง “โทณิฌุน” และ “เซ็นนิน” จะเห็นได้ว่าอะกุตะงะวะได้นำเสนอภาพฉากจบที่น่ายินดีโดยใช้แนวคิดเรื่องนักพรตหรือเซียนซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากประเทศจีนเป็นเงื่อนไขของเรื่อง เช่นเดียวกับแนวคิดเรื่องรัฐชาติ ผลงานของอะกุตะงะวะไม่ได้วิพากษ์วิจารณ์หรือชื่นชมวิถีปฏิบัติหรือเสนอข้อเสนอแนะใดๆเกี่ยวกับอิทธิพลเรื่องนักพรตของประเทศจีนอย่างชัดเจน แต่การสร้างฉากจบโดยให้ตัวละครเองได้สุขสมหวังนั้น สามารถอนุมานได้ว่าอะกุตะงะวะต้องการนำเสนอภาพวิถีชีวิตแบบตะวันออก โดยปราศจากน้ำเสียงแบบเสียดสีหรือชวนตั้งคำถามแบบในผลงานที่นำเสนอภาพระบบรัฐชาติอย่างชัดเจน

---

[98] 「仙人」『芥川龍之介全集　第五巻』(東京:　岩波書店、1977), p. 382－383

*พ่อค้ารายใหญ่ของโอซาก้าที่ใช้ชีวิตอย่างฟุ่มเฟือยในสมัยเอะโดะ ว่ากันว่าท้ายที่สุดเขาก็ล้มละลายลง

นอกเหนือจากเรื่อง “โทฉิฉุน” และ “เซ็นนิน” แล้ว เรื่อง “เนียวเซ็น” ก็เป็นอีกหนึ่งผลงานที่ปรากฏตัวละครนักพรตหรือเซียน ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

> 「では、・・・・・・この木樵りはもう七十位でしょう。そのまた木樵りの母親だというあなたは、一体いくつになっているのです。？」
> 「わたしですか？わたしは三千六百歳です。」
> 書生はこういう言葉と一しょに、この美しい隣の女が仙人だったことに気付きました。しかしもうその時には、何か神々しい彼女の姿は忽ちどこかへ消えてしまいました。[99]

> ถ้าอย่างนั้น..... ชายตัดไม้คนนี้ก็คงอายุราว 70 ปีสินะ แล้วท่านผู้เป็นแม่ของชายตัดไม้คนนั้นจะมีอายุเท่าไหร่กันเชียว
> “ฉันเหรอ ฉันอายุสามพันหกร้อยปี”
> นักศึกษาได้ยินดังนั้นก็เข้าใจได้ทันทีว่าหญิงสาวสวยข้างบ้านคนนี้คือนักพรต แต่แล้วร่างกายที่ดูน่าเลื่อมใสราวกับเทพของเธอก็เลือนหายไปในทันที

ข้อความข้างต้นเป็นบทสนทนาระหว่างนักศึกษาและนักพรตหญิงผู้ซึ่งเป็นเพียงเพื่อนบ้านสาวสวยในสายตาของนักศึกษาในตอนแรก เมื่อได้ถามถึงอายุของหญิงสาว นักศึกษาตระหนักได้ทันทีว่าเธอไม่ใช่มนุษย์ธรรมดา หากแต่เป็นนักพรตผู้มีคาถาอาคมพิเศษ

การนำเสนอภาพของนักพรตซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อของประเทศจีนนั้นปรากฏในผลงานของอะกุตะงะวะเป็นระยะเช่นเดียวกับผลงานที่แสดงถึงอิทธิพลเรื่องรัฐชาติ เมื่อลองนำผลงานส่วนหนึ่งมาเปรียบเทียบกันแล้ว ผู้วิจัยอาจไม่สามารถสรุปทัศนะของอะกุตะงะวะที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้อย่างแน่ชัด หากแต่ตัวอย่างของผลงานที่หยิบยกขึ้นมาศึกษาในครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นว่าผลงานที่นำเสนอภาพของสังคมตะวันออกมีแนวโน้มที่จะจบลงอย่างสดใส แม้จะแฝงด้วยความรู้สึกตกใจของตัวละครอื่นที่ได้เห็นอิทธิฤทธิ์ของตัวละครที่เป็นนักพรต แต่ก็จบลงโดยที่ไม่มีผู้ใดต้องประสบชะตากรรมที่ยากลำบาก ต่างจากผลงานที่สะท้อนให้เห็นภาพโครงสร้างของรัฐชาติ ที่มักจบลงที่อนาคตอันคลุมเครือของตัวละคร

---

[99] 「女仙」『芥川龍之介全集　第九巻』(東京:　岩波書店、1978), p. 75

2. บทสรุปเกี่ยวกับทัศนคติของอะกุตะงะวะ

อะกุตะงะวะได้นำเสนอภาพสังคมหลายรูปแบบไว้ในผลงาน ตั้งแต่สังคมสมัยใหม่ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ก่อตัวขึ้นในทวีปยุโรปและประเทศแถบตะวันตกในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 ภายในผลงานพูดถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการสถาปนาระบบรัฐชาติดังกล่าวหลายปัญหา อาทิ การกำหนดสิทธิของพลเมืองพร้อมกับการกีดกันคนที่ไม่ใช่พลเมือง หรือการปกป้องอำนาจอธิปไตยที่ตนเองมีเหนือพรมแดนของตนจนต้องทำสงครามกับประเทศที่เข้ามารุกราน เป็นต้น แต่อะกุตะงะวะไม่ได้พูดถึงทัศนะของตัวเองที่มีต่อปัญหาเหล่านั้นโดยตรง ทว่าเมื่อพิจารณาจากบรรยากาศของเนื้อเรื่องและจุดจบของตัวละครดังที่ได้ยกตัวอย่างไปข้างต้น จะเห็นได้ว่าอะกุตะงะวะไม่ได้เชื่อมั่นในระบบการปกครองของยุคสมัยใหม่ที่เรียกว่า “รัฐชาติ” ทั้งหมด อย่างไรก็ตาม อะกุตะงะวะก็ไม่ได้เสนอภาพทุกอย่างในแง่ลบทั้งหมด การติดต่อสื่อสารระหว่างรัฐชาติช่วยให้เกิดข้อดี เช่น การแลกเปลี่ยนทางการค้า และการเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่างจากตนเอง ผู้วิจัยมองว่าทัศนะของอะกุตะงะวะที่เด่นชัดที่สุดในผลงานเกี่ยวกับรัฐชาติคือความรู้สึกหวาดหวั่นและไม่มั่นใจกับอนาคตของระบบและโครงสร้างของสังคม

ในขณะเดียวกัน อะกุตะงะวะได้นำเสนอภาพของชุมชนแบบดั้งเดิม หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นชุมชนแบบตะวันออกที่มีความเชื่อเรื่องศาสนาและการทำดีไว้ในผลงานหลายเรื่องเช่นกัน โดยผลงานเหล่านี้จะมีบรรยากาศที่สดใส และเปิดโอกาสให้ตัวละครได้มีโอกาสเลือกอนาคตของตนเอง สุดท้าย ฉากจบของเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสังคมแบบเรียบง่ายนี้มักนำเสนอภาพของตัวละครที่หลุดพ้น สมหวัง และไม่ต้องเป็นทุกข์กับค่านิยมของสังคมอีก

ดังเช่นที่กล่าวไว้ในบทนำว่าอะกุตะงะวะสนใจเรื่องราวหลากหลาย ทั้งปรัชญาตะวันออกและตะวันตก อีกทั้งยังไม่วิพากษ์วิจารณ์เรื่องราวใดๆลงในผลงานอย่างตรงไปตรงมา จึงเป็นการยากที่จะสรุปว่าทัศนะของตัวอะกุตะงะวะนั้นแท้จริงให้คุณค่ากับสิ่งใดกันแน่ แต่บรรยากาศในผลงานที่หยิบยกขึ้นมาศึกษาและวิจัยในครั้งนี้ ช่วยทำให้พอคาดเดาได้ว่าอะกุตะงะวะกำลังตั้งคำถามกับค่านิยมแบบตะวันตกที่ชาวตะวันออกรับเข้ามาและพยายามนำเสนอภาพปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากระบบรัฐชาติให้ผู้อ่านได้ขบคิดกันต่อไป

บทที่ 7
สรุป

การศึกษาอิทธิพลของแนวคิดเรื่องรัฐชาติและในวรรณกรรมของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ ผ่านผลงาน 11 เรื่องได้แก่ “ทะอิกะอิโสะกุ” (คาดว่าเขียนขึ้นในปี 1902) “เม็นสุระโสะอิริ” (1917) “โทฌิฌุน” (1920) “อะงุนิโนะคะมิ” (1921) “เซ็นนิน” (1922) “คะอิยงโนะอตโตะคะระ” (1924) “ฟุฌิงินะฌิมะ” (1924) “อุมะโนะอะฌิ” (1925) “อันชูมนโด” (1927) “คัปปะ” (1927) และ “เนียวเซ็น” (คาดว่าเขียนขึ้นในปี 1927) รวมถึงการวิเคราะห์ทัศนะของอะกุตะงะวะที่มีต่อแนวคิดเรื่องรัฐชาติในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการเปิดมุมมองใหม่ในการวิจัยผลงานของอะกุตะงะวะจากผลงานร่วมกัน 11 เรื่องโดยไม่ยึดติดกับการแบ่งประเภทที่เคยมีมา เนื่องจากในปัจจุบันยังไม่พบว่ามีนักวิจัยคนใดนำผลงานทั้ง 11 เรื่องมาศึกษาถึงอิทธิพลของแนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ปรากฏในผลงานของอะกุตะงะวะ รีวโนะซุเกะมาก่อน

จากการศึกษา ผู้วิจัยพบว่าผลงานของอะกุตะงะวะในขอบเขตที่ศึกษาสะท้อนแนวคิดเรื่องรัฐชาติซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของตะวันตก และมีรากฐานมาจากการปฏิรูปประเทศเข้าสู่สมัยใหม่ นับตั้งแต่ประเทศญี่ปุ่นตัดสินใจเปิดประเทศตามแรงกดดันภายนอกจากประเทศตะวันตกในสมัยเมจิ (ค.ศ.1868 – 1912) ประเทศญี่ปุ่นได้ปฏิรูปโครงสร้างสังคมหลายประการ และหนึ่งในการปฏิรูปที่สำคัญคือการปฏิรูปประเทศให้เป็นแบบรัฐชาติ กล่าวคือ มีการกำหนดสิทธิของพลเมือง การกำหนดพรมแดน และโครงสร้างของการใช้อำนาจอธิปไตยอย่างชัดเจน ผลงานของอะกุตะงะวะมีการสร้างรายละเอียดต่างๆ ตามองค์ประกอบหลักของแนวคิดเรื่องรัฐชาติดังกล่าว ได้แก่ พลเมือง พรมแดน และอำนาจอธิปไตย อิทธิพลดังกล่าวได้สะท้อนอยู่ในลักษณะการสร้างตัวละครฉาก และแก่นเรื่องในผลงานเรื่อง “ทะอิกะอิโสะกุ” (คาดว่าเขียนขึ้นในปี 1902) “เม็นสุระโสะอิริ” (1917) “โทฌิฌุน” (1920) “อะงุนิโนะคะมิ” (1921) “คะอิยงโนะอตโตะคะระ” (1924) “ฟุฌิงินะฌิมะ” (1924) “อุมะโนะอะฌิ” (1925) “อันชูมนโด” (1927) และ “คัปปะ” (1927)

สำหรับการสร้างตัวละครซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากปัจจัยเรื่องพลเมือง ผู้วิจัยพบอิทธิพลผ่านรายละเอียดต่างๆ ได้แก่ อัตลักษณ์ของตัวละครและพฤติกรรมของตัวละคร อีกทั้งยังพบการใช้คำเรียกสมาชิกในสังคมญี่ปุ่นที่สอดคล้องกับการกำหนดฉาก หรือชุมชนที่อยู่อาศัยของตัวละครเหล่านั้น โดยสามารถสรุปได้ในรูปแบบตารางดังนี้

ตารางที่ 4: ตารางแสดงลักษณะแนวคิดเรื่องรัฐชาติ (พลเมือง) ในผลงานผ่านการวิเคราะห์ตัวละคร

	อัตลักษณ์ของตัวละคร				**พฤติกรรมของตัวละคร**
	การใช้เชื้อชาติกำหนดอัตลักษณ์	การใช้ภาษา	การเปลี่ยนสัญชาติ	ความแตกต่างระหว่างสายพันธุ์	
“ทะอิกะอิโสะกุ”	○				
“เม็นสุระโสะอิริ”	○	○			
“โทฌิฌุน”					
“อะงุนิโนะคะมิ”	○				
“คะอิยงโนะอตโตะคะระ”			○		
“ฟุฌิงินะฌิมะ”	○	○			
“อุมะโนะอะฌิ”	○	○			○
“คัปปะ”		○		○	○

หมายเหตุ : เครื่องหมาย ○ หมายถึงผลงานเรื่องดังกล่าวแสดงลักษณะตรงตามหัวข้อที่ระบุไว้ด้านบน

จากการวิเคราะห์เรื่องพลเมืองผ่านลักษณะของตัวละครในผลงานของอะกุตะงะวะ ผู้วิจัยพบว่า อะกุตะงะวะได้เน้นการบรรยายอัตลักษณ์ของตัวละครโดยระบุเชื้อชาติ และภาษาของตัวละครมากกว่าการบรรยายลักษณะทางกายภาพ จากเรื่อง “ทะอิกะอิโสะกุ” “เม็นสุระ โสะอิริ” “อะกุนิโนะคะมิ” “ฟุฌิงินะฌิมะ” และ “อุมะโนะอะฌิ” ผู้วิจัยพบการบรรยายตัวละครโดยเน้นย้ำเชื้อชาติของตัวละครทั้งตัวละครหลักและตัวละครรอง เช่น ชาวญี่ปุ่น ชาวจีน ชาวอเมริกัน ชาวอังกฤษ ชาวอินเดีย เป็นต้น นอกจากนี้ ในเรื่อง “เม็นสุระ โสะอิริ” “ฟุฌิงินะฌิมะ” “อุมะโนะอะฌิ” และ “คัปปะ” แสดงให้เห็นบทบาทของภาษาที่กลายมาเป็นอัตลักษณ์หนึ่งที่สำคัญ ตัวละครแต่ละตัวจะคาดหวังให้ตัวละครอื่นใช้ภาษาตามเชื้อชาติ เช่น ชาวญี่ปุ่นในเรื่อง “ฟุฌิงินะฌิมะ” คาดหวังว่าจะได้ยินภาษาอังกฤษจากชายชาวตะวันตก แต่ต้องแปลกใจเมื่อชายผู้นั้นใช้ภาษาญี่ปุ่นในการสนทนา ลักษณะเกี่ยวกับเชื้อชาติและภาษาดังกล่าวสะท้อนอิทธิพลของ “อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์” ที่ได้รับความนิยมหลังยุคปฏิรูปรัฐชาติ

ลำดับต่อมา ในเรื่อง “คะอิยงโนะอตโตะคะระ” อะกุตะงะวะได้นำเสนอภาพรายละเอียดเรื่องการเปลี่ยนสัญชาติ ซึ่งถือเป็นลักษณะของการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ในรัฐชาติยุคใหม่ ที่พลเมืองมีสิทธิกำหนดอัตลักษณ์ได้ด้วยตนเอง ไม่จำเป็นต้องยึดติดกับเชื้อชาติทางสายเลือด สุดท้าย

ในเรื่อง “คัปปะ” อะกุตะงะวะได้นำเสนอภาพการแบ่งแยกระหว่างสายพันธุ์ ผ่านตัวละครคัปปะและมนุษย์เพื่อเน้นย้ำความรู้สึกแปลกแยกของสมาชิกต่างกลุ่ม

นอกจากนี้ ในผลงานเรื่อง “อุมะโนะอะฉิ” และ “คัปปะ” ยังได้นำเสนอภาพลักษณ์ของพลเมือง ที่ต้องดำเนินชีวิตตามบรรทัดฐานที่สังคมกำหนดไว้ ไม่อาจหลุดพ้นจากกรอบของสังคมได้ และถ้าหากข้ามบรรทัดฐานของสังคมไปแล้ว จะไม่สามารถกลับมาใช้ชีวิตได้ตามปกติ ดังเช่นที่ตัวละครจากเรื่อง “อุมะโนะอะฉิ” ต้องหายสาบสูญไป และตัวละครในเรื่อง “คัปปะ” ต้องเข้าไปอยู่ในโรงพยาบาลจิตเวช ลักษณะดังกล่าวสะท้อนภาพของสังคมในยุครัฐชาติ ที่รัฐมอบสิทธิในการเป็นพลเมืองให้อย่างเท่าเทียม แต่พลเมืองก็ต้องตอบแทนรัฐด้วยการดำเนินชีวิตตามกรอบที่รัฐกำหนดไว้

นอกจากการกำหนดลักษณะของตัวละคร ผู้วิจัยยังพบการใช้คำเรียกสมาชิกในสังคมที่สอดคล้องกับลักษณะของสังคมที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง เช่น การใช้คำว่า “จูมิน” (ผู้อยู่อาศัย) กับสังคมแบบยุคก่อนสมัยใหม่ และคำว่า “โคะกุมิน” (พลเมือง) กับสังคมแบบสมัยใหม่ที่มีลักษณะของการสถาปนารัฐชาติอย่างชัดเจน

ในขณะเดียวกัน การสร้างฉากซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากปัจจัยเรื่องพรมแดนได้สะท้อนอยู่ในรายละเอียดของผลงานหลายลักษณะ ได้แก่ การกำหนดรัฐชาติให้กับฉากของเรื่อง การกำหนดพื้นที่ที่มีพรมแดนแน่นอน และการสร้างรัฐชาติขึ้นใหม่ในผลงาน โดยสามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

<u>ตารางที่ 5: ตารางแสดงลักษณะแนวคิดเรื่องรัฐชาติ (พรมแดน) ในผลงานผ่านการวิเคราะห์ฉาก</u>

	การกำหนดรัฐชาติให้กับฉากของเรื่อง	การกำหนดพื้นที่เฉพาะที่มีพรมแดนแน่นอน	การสร้างรัฐชาติขึ้นใหม่ในผลงาน
“เม็นสุระโสะอิริ”	○		○
“โทฉิฉุน”	○		
“อะงุนิโนะคะมิ”	○		
“คะอิยงโนะอตโตะคะระ”	○		
“ฟุฉิงินะฉิมะ”			○
“อุมะโนะอะฉิ”	○	○	
“คัปปะ”	○		○

หมายเหตุ : เครื่องหมาย ○ หมายถึงผลงานเรื่องดังกล่าวแสดงลักษณะตรงตามหัวข้อที่ระบุไว้ด้านบน

จากการวิเคราะห์เรื่องพรมแดนในผลงานของอะกุตะงะวะ ผู้วิจัยพบว่าเรื่อง “โทฌิฌุน” “อะกุนิโนะคะมิ” “ดอิยงโนะอตโตะคะระ” “อุมะโนะอะฌิ” และ “คัปปะ” มีการใช้ฉากซึ่งมีรายละเอียดเรื่องรัฐชาติกำหนดไว้อย่างชัดเจน ฉากของแต่ละเรื่องจะกำหนดชื่อประเทศ ซึ่งตรงกับลักษณะของการแบ่งแยกพรมแดนในโลกยุคใหม่ เช่น กำหนดให้เนื้อเรื่องเกิดขึ้นในประเทศญี่ปุ่นหรือประเทศจีน ส่วนในเรื่อง “เม็นสุระ โสะอิริ” ผู้วิจัยพบรายละเอียดเรื่องการติดต่อระหว่างสาธารณรัฐโสะอิริอะซึ่งเป็นดินแดนที่อะกุตะงะวะสร้างขึ้นกับประเทศอื่นๆซึ่งเป็นประเทศที่มีการสถาปนารัฐชาติขึ้น เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี

หลังจากนั้น ในเรื่อง “อุมะโนะอะฌิ” มีการสร้างพื้นที่เฉพาะขึ้นมาโดยระบุว่าเป็นโลกแห่งความตาย เป็นการกำหนดฉากขึ้นใหม่โดยไม่มีการระบุชื่ออย่างชัดเจน แต่ฉากดังกล่าวมีจุดร่วมอยู่ที่การกำหนดพรมแดน โดยอาศัยการบรรยายลักษณะของห้อง ผนัง และหน้าต่าง

สุดท้าย ในเรื่อง “เม็นสุระ โสะอิริ” “ฟุฌิงินะฌิมะ” และ “คัปปะ” ผู้วิจัยพบการสร้างฉากรัฐชาติใหม่ในผลงาน แม้จะเป็นประเทศที่ไม่มีอยู่จริงในประวัติศาสตร์ แต่ประเทศโสะอิริอะ เกาะซัซซันรัปปุ และประเทศคัปปะ มีลักษณะของรัฐชาติปรากฏอยู่ กล่าวคือ เป็นดินแดนที่มีพรมแดน มีการใช้อำนาจอธิปไตย การแบ่งแยกพลเมืองกับชาวต่างชาติ เป็นต้น

ลักษณะดังกล่าวสะท้อนลักษณะของรัฐชาติที่พรมแดนกลายเป็นปัจจัยสำคัญ เนื่องจากพรมแดนเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจอธิปไตยอย่างชอบธรรมบนพื้นที่นั้น และเป็นปัจจัยที่มาพร้อมกับลัทธิล่าอาณานิคมของตะวันตกที่ต้องการบุกเข้าไปในพรมแดนของรัฐชาติอื่นเพื่อเพิ่มอำนาจอธิปไตยให้ตนเอง

สุดท้าย ผู้วิจัยพบว่า การนำเสนอแก่นเรื่องและความคิดต่างๆที่สอดแทรกอยู่ในผลงานดังกล่าว ได้สะท้อนอิทธิพลของปัจจัยเรื่องอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งของการสถาปนารัฐชาติตามแนวคิดดั้งเดิมที่ได้รับมาจากตะวันตก ผลงานได้สะท้อนลักษณะของการใช้อำนาจอธิปไตยออกมา 3 รูปแบบ ได้แก่ การกำหนดโครงสร้างอธิปไตย การกำหนดโครงสร้างพื้นฐานในสังคม และการปกป้องอำนาจอธิปไตย

ตารางที่ 6: ตารางแสดงลักษณะแนวคิดเรื่องรัฐชาติ (อำนาจอธิปไตย) ในผลงานผ่านการวิเคราะห์แก่นเรื่อง

	การกำหนดโครงสร้างอธิปไตย		การกำหนดโครงสร้างพื้นฐานในสังคม		การปกป้องอำนาจอธิปไตย
	กฎหมาย	เจ้าหน้าที่รัฐ	ระบบการศึกษา	สถาบันศาสนา	
“เม็นสุระโสะอิริ”	○				
“อะงุนิโนะคะมิ”					○
“ฟุฌิงินะฌิมะ”			○	○	
“คัปปะ”	○	○	○	○	○

หมายเหตุ : เครื่องหมาย ○ หมายถึงผลงานเรื่องดังกล่าวแสดงลักษณะตรงตามหัวข้อที่ระบุไว้ด้านบน

จากการวิเคราะห์เรื่องอำนาจอธิปไตยในผลงาน ในเรื่อง “เม็นสุระ โสะอิริ” ผู้วิจัยพบลักษณะการกำหนดโครงสร้างอธิปไตยผ่านการกำหนดกฎหมายโดยเอื้อประโยชน์ให้กับคนส่วนใหญ่ของรัฐมากกว่าชนกลุ่มน้อยหรือชาวต่างชาติ และพบลักษณะตรงกันข้ามในผลงานเรื่อง “คัปปะ” ซึ่งนำเสนอภาพการดูแลพลเมืองส่วนน้อยเป็นอย่างดี แต่เป็นการนำเสนอในเชิงเสียดสี นอกจากนี้ ผลงานเรื่อง “คัปปะ” ยังแสดงบทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐหรือตำรวจ ซึ่งเป็นชนชั้นใหม่ที่เกิดขึ้นแทนซามุไรตามการปฏิรูปประเทศตามอย่างตะวันตก

จากนั้น ในผลงานเรื่อง “ฟุฌิงินะฌิมะ” และ “คัปปะ” ได้กล่าวถึงระบบการศึกษาและสถาบันศาสนาซึ่งมีสถานะแตกต่างไปจากที่เคยมีมาในอดีต ระบบการศึกษาทำให้เกิดสถานภาพนักศึกษา ระบบมหาวิทยาลัยแบบใหม่กลายเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของพลเมือง ส่วนสถาบันศาสนาก็มีความสำคัญในแง่ความเจริญทางสถาปัตยกรรมหรือวัตถุมากกว่าความลึกซึ้งของคำสอน สุดท้ายสืบเนื่องจากปัจจัยเรื่องพรมแดน ในเรื่อง “อะงุนิโนะคะมิ” และ “คัปปะ” อะกุตะงะวะได้นำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับสงครามที่เกิดขึ้นเมื่อแต่ละดินแดนต้องการครอบครองพรมแดนของกันและกัน โดยในเรื่อง “อะงุนิโนะคะมิ” พูดถึงสงครามระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาที่ไม่ได้เกิดขึ้นจริง ส่วนในเรื่อง “คัปปะ” พูดถึงสงครามระหว่างคัปปะและนาก ซึ่งมีดินแดนติดกัน

ในส่วนของทัศนะคติของอะกุตะงะวะที่มีต่อแนวคิดเรื่องรัฐชาตินั้น จากผลการวิจัย ผู้วิจัยไม่สามารถสรุปทัศนะคติของอะกุตะงะวะ ได้อย่างชัดเจน เนื่องจากผลงานของอะกุตะงะวะไม่ได้วิพากษ์วิจารณ์ หรือแสดงความคิดเห็นของตัวละครหรือผู้เขียนอย่างตรงไปตรงมา แต่สามารถอนุมานได้จากลักษณะการดำเนินเรื่องและโครงเรื่องในผลงานว่าอะกุตะงะวะมีทัศนะคติในเชิงไม่

เห็นด้วยกับแนวคิดเรื่องรัฐชาติแบบตะวันตกทั้งหมด โดยได้แฝงน้ำเสียงเสียดสี รวมถึงตั้งคำถามต่ออแนวคิดดังกล่าวไว้ในผลงานอย่างต่อเนื่อง และพยายามนำเสนอภาพในเชิงลบเกี่ยวกับชะตากรรมที่ตัวละครซึ่งเป็นภาพแทนของพลเมืองต้องประสบในสังคมรัฐชาติ ซึ่งจะเห็นได้ชัดในผลงานเรื่อง “อุมะโนะอะฌิ” และ “คัปปะ” ต่างจากในผลงานเรื่อง “โทฌิญุน” (1920) “เซ็นนิน” (1922) และ “เนียวเซ็น” (คาดว่าเขียนขึ้นในปี 1927) ซึ่งเป็นผลงานที่ไม่ได้เน้นประเด็นเรื่องรัฐชาติแต่นำเสนอแนวโน้มและทิศทางในการดำเนินชีวิตของตัวละครในเชิงบวก

อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดเรื่องรัฐชาติเป็นอีกมุมมองในการวิจัยที่มีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจผลงานของอะกุตะงะวะ รีวโนะซุเกะ รวมถึงทัศนะคติของตัวผู้เขียนที่พยายามจะสอดแทรกลงในผลงาน การวิเคราะห์ผลงานของอะกุตะงะวะโดยอาศัยแนวคิดเรื่องรัฐชาติของตะวันตกช่วยให้เข้าใจลักษณะการสร้างตัวละคร ฉาก และแก่นเรื่องที่แฝงอยู่ในผลงานของอะกุตะงะวะอย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ รายละเอียดเรื่องรัฐชาติในผลงานดังกล่าวยังสะท้อนลักษณะการสร้างผลงานของอะกุตะงะวะที่แสดงออกถึงอิทธิพลในเรื่องต่างๆ แต่ไม่ได้แสดงน้ำเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างตรงไปตรงมา

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการเปิดมุมมองใหม่ในการวิจัยผลงานอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คงเป็นประโยชน์แก่การศึกษาวิจัยผลงานของอะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะต่อไปในอนาคต

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กัลยาณี สีตสุวรรณ (แปล). ขัปปะ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แม่นวรรณกรรม, 2554.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริและกาญจนี ละอองศรี (บรรณาธิการ). รัฐชาติ-พรมแดน: ความขัดแย้งและข้อยุติบนเส้นทางสันติภาพอาเซียน. สมุทรปราการ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2553.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (บรรณาธิการแปล). เบน แอนเดอร์สัน. ชุมชนจินตกรรม บทสะท้อนว่าด้วยการกำเนิดและแพร่ขยายของชาตินิยม. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษย์ศาสตร์, 2552

ธีรยุทธ บุญมี. ชาตินิยม และหลังชาตินิยม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สายธาร, 2547.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ, กรุงเทพ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2546.

พิณอำไพ สิริปูชกะ. ภาพลักษณ์ชนกลุ่มน้อยในนวนิยายไทย. ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

สุพจน์ บุญวิเศษ.หลักรัฐศาสตร์.กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เวิร์ดเทรด ประเทศไทย, 2551.

สุรางค์ศรี ตันเสียงสม. ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. จากจิตวิญญาณถึงบ้านเมือง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สามัญชน, 2553.

วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง (แปล). GLOBALIZATION. Openworlds, 2553.

ภาษาญี่ปุ่น

『芥川龍之介全集　第一巻』岩波書店、1977
『芥川龍之介全集　第四巻』岩波書店、1977
『芥川龍之介全集　第五巻』岩波書店、1977
『芥川龍之介全集　第六巻』岩波書店、1978
『芥川龍之介全集　第七巻』岩波書店、1978
『芥川龍之介全集　第八巻』岩波書店、1978
『芥川龍之介全集　第九巻』岩波書店、1978
『芥川龍之介全集　第十巻』岩波書店、1978
『芥川龍之介全集　第二十一巻』岩波書店、2008
孔月　「芥川龍之介の「馬の脚」における帝国日本の発象―その寓意・諷刺をめぐって―」筑波大学『文学研究論集』第２２号、2004・3・31
『広辞苑』岩波書店、2004
佐藤弘夫（編）『概説　日本思想史』ミネルヴァ書房、2007
柴田陽弘（編）『ユートピアの文学世界』慶應義塾大学出版会株式会社、2008
志村有弘『芥川龍之介大事典』勉誠出版、2003
関口安義『世界文学としての芥川龍之介』新日本出版社、2007
助川幸彦「対語的世界ガリヴァー――芥川龍之介「河童」試論――」『６巻――河童・歯車――晩年の作品世界』翰林書房、1999
羽鳥徹哉・布川純子『現在のバイブル――芥川龍之介『河童』注解』勉誠出版、2007

ภาษาอังกฤษ

Benedict Anderson. Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. Verso, 1983

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

นิธิ เอียวศรีวงศ์. ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์ ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ และรูปแบบจิตสำนึก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน 2547.

ภาษาญี่ปุ่น

B.アンダーソン（白石さや・白石隆（訳））『想像の共同体――ナショナリズムの起源と流行』NTT出版株式会社、1997

御厨貴『〈日本の近代3〉 明治国家の完成 1890-1905』中央公論新社、2001

大野桂『河童の研究』三一書房、1994

『新潮日本文学アルバム 13 芥川龍之介』新潮社、1983

関口安義『芥川龍之介 実像と虚像』洋々社、1988

永沢道雄『大正時代 現代を読みとく大正の事件簿』光人社、2005

平岡敏夫『芥川龍之介と現代』大修館書店、1995

平岡敏夫『もうひとりの芥川龍之介』東京印書館、2006

松本健一『民族と国家 グローバル時代を見据えて』PHP 研究所、2002

尹健次『日本国民論――近代日本のアイデンティティ』筑摩書房、1997

『妖怪の民俗学③ 河童』小松和彦、河出書房新社、2000

吉田精一『近代作家研究叢書 121 芥川龍之介』日本図書センター、1993

ภาษาอังกฤษ

John Hutchinson and Anthony D. Smith (edited). Nationalism. New York: Oxford, 1994

ภาคผนวก

ในภาคผนวกนี้ ผู้วิจัยได้จัดทำดัชนีแสดงอักษรโรมะจิและอักษรคันจิของชื่อภาษาญี่ปุ่นที่ได้ถอดเสียงเป็นภาษาไทยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เพื่อความสะดวกแก่การค้นหาอักษรภาษาญี่ปุ่นของเสียงอ่านภาษาญี่ปุ่นซึ่งเป็นชื่อเฉพาะที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์

A

Abababababa	あばばばば	อะบะบะบะบะ
Akai tori	赤い鳥	อะกะอิ โทะริ
Aki	秋	อะกิ
Akutagawa Doushou	芥川道章	อะกุตะงะวะ โดโฌ
Akutagawa Ryuunosuke	芥川龍之介	อะกุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ
Aguni no kami	アグニの神	อะงุนิ โนะ คะมิ
Anchuu mondou	闇中問答	อันชูมนโด
Aruahou no isshou	或阿呆の一生	อะรุอะโฮ โนะ อิฌโฌ

B

Bakin	馬琴	บะกิน
Bungei Shunshuu	文芸春秋	บุงเงะอิฌุนฌู
Bunshou	文章	บุงโฌ
Butoukai	舞踏会	บุโตกะอิ

C

Chichi	父	ชิชิ
Chikamatsu Monzaemon	近松門左衛門	ชิกะมะท์ซุ มนสะเอะมน
Chuuoukouron	中央公論	ชูโอโกรน

D

Daidouji Shinsuke no hansei	大導寺信輔の半生	ดะอิโดจิ ฌินสุเกะ โนะ ฮันเซะอิ
Daiyon no otto kara	第四の夫から	ดะอิยง โนะ อตโตะ คะระ
Dochi	ドチ	โดะชิ

F

Fukawa Junko	布川純子	ฟุกะวะ จุงโกะ
Fuki	フキ	ฟุกิ
Fuku	フク	ฟุกุ
Fushigi	不思議	ฟุฉิงิ
Fushigina shima	不思議な島	ฟุฉิงินะฉิมะ
Fuyu	フユ	ฟุยุ

G

Gatarou	ガタロー	กะตะโร
Gendaimono	現代もの	เก็นดะอิโมะโนะ

H

Haguruma	歯車	ฮะกุรุมะ
Haha	母	ฮะฮะ
Hana	鼻	ฮะนะ
Hankachi	手巾	ฮังกะชิ
Hatsu	ハツ	ฮะท์ซุ
Hi no sekai	日の世界	ฮิ โนะ เซะกะอิ
Hideyoshi to kami to	秀吉と神と	ฮิเดะโยะฉิ โทะ คะมิ โทะ
Hiroshi	比呂志	ฮิโระฉิ
Hisa	ヒサ	ฮิซะ
Hisano Naomi	久野尚美	ฮิซะโนะ นะโอะมิ
Hiyotsutoko	ひよつとこ	ฮิโยะท์ซุโตะโกะ

I

Imogayu	芋粥	อิโมะงะยุ
Isekaimono	異世界もの	อิเซะกะอิโมะโนะ
Izumi Kyouka	泉鏡花	อิสุมิ เคียวกะ

J

Jidoumono	児童もの	จิโดโมะโนะ
Jinmin	人民	จินมิน
Jitsuwa bunko	実話文庫	จิท์ซุวะ บุนโกะ
Joururi	浄瑠璃	โจรุริ
Juumin	住民	จูมิน

K

Kagakushuu	下学集	คะงะกุฌู
Kaikamono	開化もの	คะอิกะโมะโนะ
Kai no ana ni kappa no iru koto	貝の穴に河童の居る事	คะอิ โนะ อะนะ นิ คัปปะ โนะ อิรุ โคะโตะ
Kaizou	改造	คะอิโส
Kamakura	鎌倉	คะมะกุระ
Kappa	河童	คัปปะ
Kappa kozou	河童小僧	คัปปะโคะโส
Kawano Motoki	河野基樹	คะวะโนะ โมะโตะกิ
Kawarou	カワロウ	คะวะโร
Kesa to moritoo	袈裟と盛遠	เคะซะ โตะ โมะริโต
Kikuchi Kan	菊池寛	คิกุชิ คัน
Kindaikokka	近代国家	คินดะอิกกกะ
Kirishitan mono	キリシタンもの	คิริฌิตัน โมะโนะ
Kobayashi Sachio	小林幸夫	โคบะยะฌิ ซะชิโอะ
Kokka	国家	คกกะ
Kokugo	国語	โคะกุโงะ
Kokumin	国民	โคะกุมิน
Kokuminkokka	国民国家	โคะกุมินกกกะ
Konjaku monogatarishuu	今昔物語集	คนจะกุโมะโนะงะตะริฌู
Koujien	広辞苑	โคจิเอ็น

Kumagaya Nobuko	熊谷信子	คุมะงะยะ โนะบุโกะ
Kume Masao	久米正雄	คุเมะ มะซะโอะ
Kumo no ito	蜘蛛の糸	คุโมะโนะอิโตะ
Kubota Kyouko	久保田恭子	คุโบะตะ เคียวโกะ
Kunio Taihei	國未泰平	คุนิโอะ ทะอิเฮะอิ
Kusazoushi	草双紙	คุซะโสฉิ
Kyomin	巨民	เคียวมิน

M

Meiji	明治	เมจิ
Meijibunka	明治文化	เมจิบุงกะ
MENSURA ZOILI	メンスラ・ゾイリ	เม็นสุระ โสะอิริ
Mikan	蜜柑	มิกัน
Mori Haruo	森晴雄	โมะริ ฮะรุโอะ
Muramatsu Asajirou	村松浅二郎	มุระมะท์ซุ อะซะจิโร

N

Nakamura Shinichirou	中村真一郎	นะกะมุระ ฉินอิชิโร
Nakamura Teiri	中村禎理	นะกะมุระ เทะอิริ
Nanban mono	南蛮もの	นัมบัง โมะโนะ
Nara	奈良	นะระ
Natsume Souseki	夏目漱石	นะท์ซุเมะ โซเซะกิ
Niihara Toshizou	新原敏三	นิอิฮะระ โทะฉิโส
Nihongo	日本語	นิฮงโงะ
Nihonjin	日本人	นิฮนจิน
Nijuunengo no sensou	廿年後之戦争	นิจูเน็งโกะโนะเซ็นโซ
Numachi	沼地	นุมะชิ
Nyosen	女仙	เนียวเซ็น

O

Oana Ryuuichi	小穴隆一	โอะอะนะ รีวอิชิ
Ogin	おぎん	โอะงิน
Ojigi	お時儀	โอะจิงิ
Okamoto Kidou	岡本綺堂	โอะกะโมะโตะ คิโด
Ouchoumono	王朝もの	โอโชโมะโนะ

R

Rashoumon	羅生門	ราโชมอน
Rekishimon	歴史物	เระกิฉิโมะโนะ
Rounen	老年	โรเน็น

S

Samayoeru yudayajin	さまよへる猶太人	ซะมะโยะเอะรุ ยุดะยะจิน
Sanba	三馬	ซัมบะ
Sandee mainichi	サンデー毎日	ซันเด มะอินิชิ
Santoumintanshuu	山島民潭集	ซันโตมินตันฌู
Seinen to shi to	青年と死と	เซะอิเน็น โตะ ฉิ โตะ
Sekiguchi Yasuyoshi	関口安義	เซะกิงุจิ ยะซุโยฉิ
Sennin	仙人	เซ็นนิน
Shigamatsu	近松	ฉิกะมะท์ซุ
Shinchou	新潮	ฉินโช
Shinshichou	新思潮	ฉินฉิโช
Shoutoshii	椒図志異	โฉโตะฉิอิ
Shounen	少年	โฉเน็น
Shounenbungaku	少年文学	โฉเน็นบุงงะกุ
Shouwa	昭和	โฉวะ
Suda Chisato	須田千里	ซุดะ ชิซะโตะ
Suiko	水虎	ซุอิโกะ
Suikoryakukou	水虎略考	ซุอิโกเรียะกุโก
SUSSANRAP	サッサンラップ	ซัซซันรัปปุ

Suzuki Maki	鈴木真紀	ซุสุกิ มะกิ

T

Tabako to akuma	煙草と悪魔	ทะบะโกะ โทะ อะกุมะ
Taikaizoku	大海賊	ทะอิโกะอิโสะกุ
Taishou	大正	ทะอิโฉ
Takashi	多加志	ทะกะฉิ
Teikoku bungaku	帝国文学	เทะโกะกุ บุงงะกุ
Tetsukanshi	鉄冠子	เทะท์ซุกันฉิ
Toushishun	杜子春	โทฉิฉุน
Tsukamoto Fumi	塚本文	ท์ซุกะโมะโตะ ฟุมิ
Toyoda	豊田	โทะโยะดะ

U

Ujishuui monogatari	宇治拾遺物語	อุจิฉูอิโมะโนะงะตะริ
Utsumi Hirotaka	内海宏隆	อุท์ซุมิ ฮิโระตะกะ
Uma no ashi	馬の脚	อุมะโนะอะฉิ
Un	運	อุน

W

Wakahai wa inu dearu	我輩は犬である	วะงะฮะอิวะอินุเดะอะรุ
Wakayama	和歌山	วะกะยะมะ
Warewarekappa	われわれ河童	วะเระวะเระกัปปะ
Warewareningen	われわれ人間	วะเระวะเระนิงเง็น
Welcome	ウエールカーム	เวลคัม

Y

Yabu no naka	藪の中	ยะบุโนะนะกะ
Yamada Atsuo	山田篤朗	ยะมะดะ อะท์ซุโอะ
Yanagita Kunio	柳田国男	ยะนะงิตะ คุนิโอะ

Yasukichimono	保吉もの	ยะซุกิชิโมะโนะ
Yasushi	也寸志	ยะซุฉิ
Yokosuka	横須賀	โยะโกะซุกะ
Yoshida Seiichi	吉田精一	โยะฉิดะ เซะอิอิชิ
Yoshida Yayoi	吉田弥生	โยะฉิดะ ยะโยะอิ
Yume	夢	ยุเมะ

Z

Zoku uma no ashi	続馬の脚	โสะกุ อุมะ โนะ อะฉิ
Zuihitsu	随筆	สุอิฮิท์ซุ

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวปิยะวรรณ ทรัพย์สำรวม เกิดเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อปีการศึกษา 2550 จากนั้นได้เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาและวรรณคดีญี่ปุ่น คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีการศึกษา 2551 ระหว่างการศึกษาได้รับทุนจากเจแปนฟาวน์เดชั่น โครงการ JENESYS Graduate Student Program เพื่อไปเก็บข้อมูลสำหรับทำวิทยานิพนธ์ ณ ประเทศญี่ปุ่นเป็นเวลา 6 สัปดาห์ในปีการศึกษา 2552